מעריב
סופשבוע
כ"ח בחשון, תשמ"ח 20.11.1987

אסירים בפקק, תחקיר ■ עזה, עיר לא נורמלית ■ אל תרדי מהארץ, בתי ■ רוחות במרתף, דבורה ברטונוב על עידוא בן־גוריון ■ יוסי בנאי, שטח פרטי ■ יסוד המעלה, סיפור אהבה וכל מיני קרחת ■

מרזי מורית מזמינה אותך לעשות שינוי מהפכני בגופך ובחייך.
לראשונה בישראל עומד לרשותך מרכז מהגדולים בעולם המבטיח לך חיטוב הגוף, הפחתה במשקל, הצרת ההיקפים, המסת השומנים, איזון השרירים וטיפוח העור - בהתאמה אישית ובפיקוח רפואי.
400 מ"ר של אוירה רגועה, מיכשור משוכלל וצוותי מומחים.
הפיתרון המושלם המבטיח לך הצלחה עם תוצאות - כבר מהביקור הראשון!

הרזיה מהפכנית - עם תוצאות מדהימות

תכנית ההרזיה של מרזי מורית הפכה לשם דבר בארץ ובארה"ב במשך 10 שנות הפעלתה. ההתאמה המיוחדת לגופך, הפיקוח הרפואי הצמוד, ותוכנית התזונה המשלבת כמוסות ומשקה שווייצרי וצוות היעוץ - מבטיחים לך את ההצלחה: בכל 10 ימים יפחית גופך 3-10 ק"ג, בקלי קלות.

חיטוב והתעמלות - ללא מאמץ

ללא עייפות, ללא מאמץ הלב, אתה נח. השרירים עובדים וההיקפים יורדים! שיטת 8 מכשירי החיטוב הבלעדיים של מרכז מרזי מורית, המותאמים לתכונותיך ולמידות ההיקפים והשומנים שלך - מומלצת כיום על ידי בכירי הרופאים בעולם.

המסת השומנים והצלוליט - בשיטה ממוחשבת

תכנית המסת השומנים שלך משלבת אבחון סוגי השומנים, מערכת מכשירים ממוחשבת להחדרת התכשירים וניקוז השומנים החוצה, סידרת תכשירי ANTI-CELLI SYSTEM עם צוות מומחים צמוד.

לעצור את הזמן!

שילוב מדוייק של מערכת מיכשור ממוחשבת וסידרת התכשירים NUOVAPELLE מביא לך תכנית יחודית להזנה ועצירת הקמטים עם השלמת מינרלים וויטמינים לעור הפנים והגוף.

ועוד בריאות

לרשותך - סאונה פינית, טבילות אירובית, שחיה חופשית בלובי, שיזוף סולרי, לוקרים פרטיים, מקלחות, מגבות ומייבשי שיער.

- לגברים ונשים - בימים נפרדים
- לירושלים וחזרה - על חשבון מרזי מורית - בכל טיפול

בוא לראות איך תֵּירָאֶה.
צלצל לקבלת חומר הסבר, לתאום פגישה ולביקור חינם.

מרכז מרזי מורית

המרכז לאיזון גופני - בפיקוח רפואי.
גופך יגיד לך תודה.

רח' המלך ג'ורג' 37, ירושלים, טל' 225512, 02-241476/7. שעות פתיחה: 08.00-2200

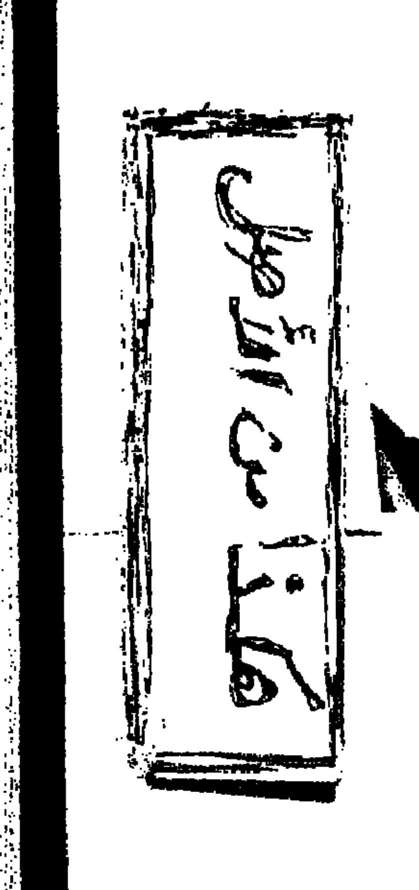
בוא ותראה איך פועלים טוב יותר

צעיר עד גיל 26, אתה יכול להרוויח יותר!

חשבון צעיר

חשבון חדש ובלעדי המיועד לסטודנטים, לחיילים, לבני-נוער שכירים ולעצמאים עד גיל 26.

בנק הפועלים

סופשבוע

כ"ח בחשון, תשמ"ח 20.11.1987

This Magazine Is a Supplement to
Maariv International Edition

עורך: צבי לביא
עריכה: דניאלה בוקשטין
עורך גרפי: יורם נאמן
מעצבות: יעל תורן
שרי אנסקי
גרפיקה: נטע גרינשפן
מודעות: אורי דגן

קוראים יקרים,

עמית ותיק אמר לי פעם שסקופ לא משיגים. על סקופ – דורכים. הסיפור המתורגם שאנו מביאים השבוע על מצבה העכשווי של האוטונומית היהודית בחבל בירובידג'ן שבברית־המועצות – "איזו 'מדינת יהודים' נתמדה" (עמ' 12) – אולי איננו סקופ במובן המקובל של המלה, אבל יש בו יותר מסתם חשיפה מרתקת ונדירה של תופעה נשכחת, בעיניים לא־שגרתיות. גם עצם פרסומו, והיכן שנתפרסם במקור, כמו גם הנסיבות שגרמו לפרסום – יש בהם משמעות מעניינת לכשעצמה. כפי שניתן להיווכח, הכתב והצלם הם ערבים מכוויית. צוות של כתב־העת "אל־ערבי" היוצא לאור מטעם משרד ההסברה של הנסיכות. בטאון ממשלתי עם תמונות צבע, לא באיכות משגעת.

מה לעתון כוויתי בשלהי 1987 ולאוטונומיה היהודית הנשכחת שנוסדה לפני 60 שנה – כמוצר לוואי של המהפכה האדומה – מעבר להרי חושן, בדרום־מזרח סיביר, קרוב יותר ליפאן מאשר למוסקווה? קשה להניח שמכל כלי התקשורת הערביים, דווקא הבטאון הרשמי הכווייתי גילה לפתע ענין, וביוזמתו, בפינה הנידחת הזאת של בעיית היהודים בברית־המועצות. מישהו הזמין וכיוון אותו לשם, שלא לדבר על סידורי ההובלה והארוחה שהם בלאו הכי בידיים ממשלתיות.

איזה ענין יש למוסקווה בניעור האבק שכיסה על חבל הארץ הנשכח הזה, ועוד לעיני העולם הערבי? התשובה מסתתרת בחלקה בין שורות הכתבה. בריה"מ חיפשה אלטרנטיווה לציונות לפני 48', ומטפחת אותה עד היום. את התמונה היפה מקלקלת שאלתם של העתונאים הערבים, שאיננה זוכה למענה משכנע: באיזו זכות מתקיים שם שלטון יהודי, אפילו אוטונומי, כשהיהודים מהווים מיעוט מבוטל, פחות מ־14 אחוז מאוכלוסיית בירובידג'ן. לא ברור אם מטרידה אותם בהקשר זה בעיית הריבונות על אוטונומיה באיזור אחר, קרוב יותר ליבם, הנמצאת כרגע רק על הנייר.

הדרך שבה נפלה הכתבה לידינו היא סיפור בפני עצמו. שלום רוזנפלד, שיש בליבו חיבה יתרה לעתונות היהודית בתפוצות, קיבל את הזימון "כוכב בירובידג'ן", בטאון יהודי החבל המתפרסם ביידיש ושופך גם בעולם, ומצא שם כתבה קצרה על ביקור העתונאים מכוויית. הוא ביקש מכתבנו לעניינים ערביים, שפי גבאי, לנסות להשיג את הבטאון הכווייתי, כדי לקרוא את דיווחם. לא משימה קלה. בביקורו האחרון בקהיר הפך שפי את חנויות העתונים במשך יום תמים עד שנתקל בכתב־העת עם הכתבה על בירובידג'ן בשער. הוא תרגם אותה במלואה. הבאנו רק חלק מהתמונות, מקוצר היריעה. שלום תרם קטע מפרי עטו, מזווית אישית, על הפרשה העצובה ששמה בירובידג'ן. בסך־הכל, הוא אומר, הדיווח הערבי די משקף את המציאות.

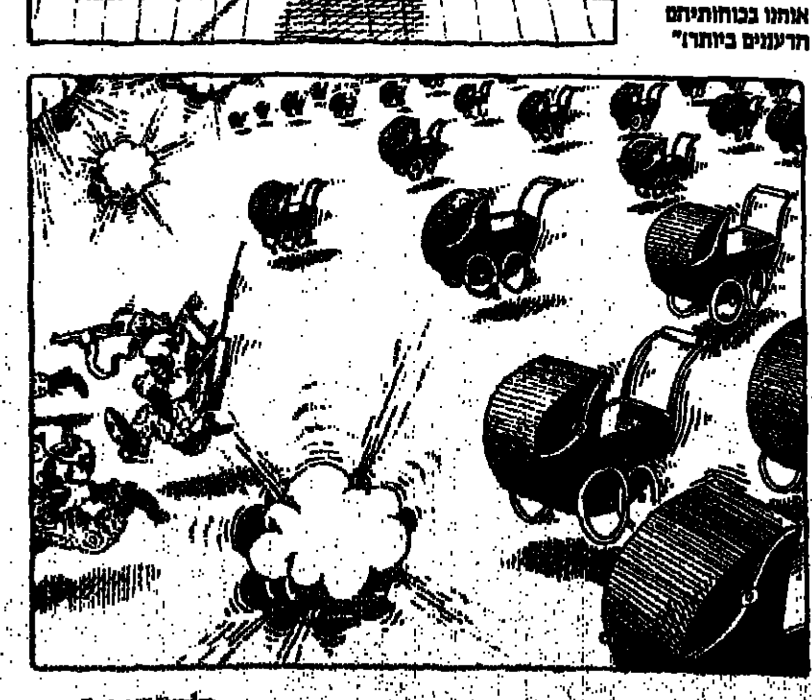
צבי לביא

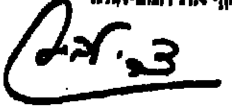
בשער: ג'ק מנסל. כתבה בעמ' 16–17. צילום: ראובן קסטרו.

מבט עולמי — רענן לוריא

"אוי, זה מגיע!"

"כפי שהבטחתי, אני מנקה את ברית המועצות"

"הצילו! הם תוקפים אותנו בכוחותיהם הרעננים ביותר!"

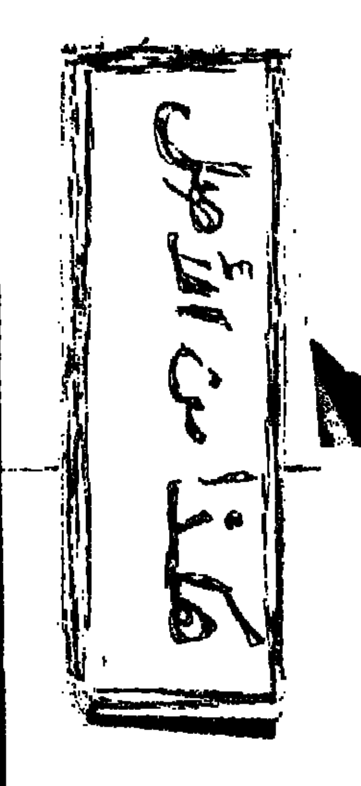

אסירים בפקק

עשרות אלפי אנשים עצבנים מפסידים כל יום עשרות אלפי שעות עבודה בעשרות אלפי המכוניות שתקועות בעשרות הפקקים שסותמים את גוש דן, מיפרץ חיפה, הכניסות לירושלים. הם היו "מתים" לראות גם את השרים קורפו ולוי (משרד התחבורה ומע"צ) מתיי־בשים שם לצידם, בלי נהג, מזגן ופלא־פון. אבל מאחורי הווילונות של הוולוו הממוזגות לא רואים פקקים. מאז 82' מבטיח משרד התחבורה רכבת פרוורים, ובמע"צ מדברים על הרחבה החשתית. פה ושם מרחיבים בעצלתיים. הרכבת תנוע (אם בכלל) רק בעוד 5־4 שנים. ועד אז? יהיה רק יותר גרוע. תחקיר שני בסדרה.

מאת יצחק בן־חורין צילומים: שמואל רחמני

כל בוקר אני מתחיל כמו עכבר כרך מצוי בניסיונות להיחלץ מהמלכודת. לפעמים מתחשק לי להזמין למבוך שלי באיזה בוקר של יום ראשון – לא שאיני מוכן להתפשר גם על בוקר של יום רביעי – את שר התחבורה חיים קורפו המופקד על אי הקמת רכבת פרוורים, ואת שר השיכון דוד לוי האחראי על מע"צ ועל התרשלות בפיתוח רשת הכבישים בגוש דן.

יש לנו, הנהגים התקועים, שאיפה: לראות את ארון לוי ומר קורפו מתפתלים לבד על ההגה, בלי נהג, מזגן ופלא־פון, באיזו סובארו משומשת מודל תחילת ה־80', בלי וולוו באופק. שירוו גם הם את הכל־טוב המגיע מהמפלטים של מאות מכוניות. שיקללו גם הם את כל העולם על השעה וחצי שנשרפת עם ספידבאנדים וקלאצ'ים וליטרים של דלק. שיגיעו גם הם הרוגים למקום העבודה, משוועים למנוחה ורגיעה לקראת הפקק הבלתי־נמנע של אחר הצהריים, בדרך הביתה.

את הרשימה הזו כתבתי בפקק תנועה קלאוסטרופובי, לכוד בין אינספור פגושים וכנ"ל פרצופים עצבניים הלוחצים על דוושת הדלק כאילו היתה הדק אקדח. כל אחד והפקק הפרטי שלו. אצלי הוא בדרך כלל בין צומת מורשה לצומת הכפר הירוק. אצל מישהו אחר זה בכניסה הדרומית־המזרחית לתל־אביב, במפרץ חיפה או בשערי ירושלים. ישבתי בפקק וכתבתי נון שין בית ריש. נ־ש־ב־ר.

בין השאר רשמתי לעצמי שמע"צ, המופקדת על מערכת הכבישים הבינעירוניים, סללה בשנים האחרונות את כביש הבקעה עד בית־שאן ורשת חשובה של כבישים בגליל, אבל הזניחה את כביש גהה, העמוס ביותר במדינה, שנעות בו "רק" 80 אלף מכוניות ביום. בשנתיים האחרונות אמנם החלו סוף־סוף במע"צ לפעול עם הפנים לגוש דן, אולי בהשראת המנכ"ל החדש, תא"ל (מיל.) יהודה כהן, אבל עדיין אין בכך די.

"לא מזמן נתקעתי 45 דקות בכביש גהה והתפללתי שהנהגים האחרים לא יידעו שאני מנהל מע"צ", הוא מספר.

אחרי הבחירות של 1981 הודיע ראש הממשלה הנבחר מנחם בגין לאשתו של חיים קורפו, איש חירות, שהיא עומדת להיות אשת שר. מאז נהפך קורפו למיניסטר מבטיחים לנו ממשרדו רכבת פרוורים, כזו שתכניס סדר בבלאגן המטרופוליטני הקולוסאלי ותאפשר לנו להגיע לתל־אביב בנוחות ובמהירות – וכך גם לצאת ממנה. במשרד התחבורה התחילו לטפל בנושא בשנת 82', אבל אנחנו ארטריטו ב־88' ורכבת פרוורים – אומרים כל המומחים – תהיה (אם בכלל) לכל המוקדם בעוד ארבע עד חמש שנים.

לך תסמוך על הבטחות. שמישהו יתפטר מה פתאום. "מה אנחנו, ביפן?" ישאל בציניות דובר ש התחבורה יחיאל אמיתי. וכשהעלתי את ההצעה כרמז באוזני השר קורפו עצמו הוא אפילו לא שמע אותה. אולי הוא גם לא שמע על הפקקים האינסופיים?

בוקר שיגרתי של עכבר מטרופוליטני לחוץ נפתח בדיווח אווירי המועבר ברדיו (וגם זו לטובה) ומודיע לנו שצומת מורשה סתום, כאילו שלא ידענו (49,400 כלי רכב ביום נעים עתה בכביש רעננה מורשה, לעומת 36,400 לפני ארבע שנים), וצומת גלילות פקוק, או מה עוד חדש (בין צומת הרצליה לצומת גלילות נוסעות ביום 70,400 מכוניות, לעומת 54,300 בשנת 1983), ובכביש רעננה־הרצליה בדרך לכביש החוף הנצור יש תאונת דרכים קלה הגורמת לפקק כבד. חוכמה גדולה, אתמול היתה זו משאית שמטענה נשפך על הכביש. מה שיכול לנסות לעשות הנהג התקוע והפקוק שבכל־זאת חייב, משום מה, להגיע לתל־אביב, זה להסתכן בנסיעה בדרך עפר שפעם אולי תהיה כביש בינעירוני שיחבר את כביש השרון מדרום לצומת רעננה עם כביש החוף ליד רשפון.

אולם כדי שהתוכנית לסלילת הכביש הזה תאושר, יש לעבור את מחסום החקלאים שהם בעלי האדמות לאורך התוואי המוצע, והם לבטח יראו להניס התנגדויות אל תוך המאה ה־21. בינתים אפשר רק להתחפר לאורך התוואי הנ"ל בחולות ולשקע בו בשלוליות החורף, ובעונות המעבר להסתכן בשבירות הקפיצים. במצב הנוכחי זה עדיף על פגיעה במערכת העצבים. שביל העפר מקצר את הדרך עד לפקק הגדול בתוך רמת־השרון.

שם, בעיר שהיא בעצם שכונת השינה של תל־אביב, מתחוללת כנום אחת השערוריות התחבורתיות הגדולות במדינה. מאז נפתח...

(המשך בעמוד הבא)

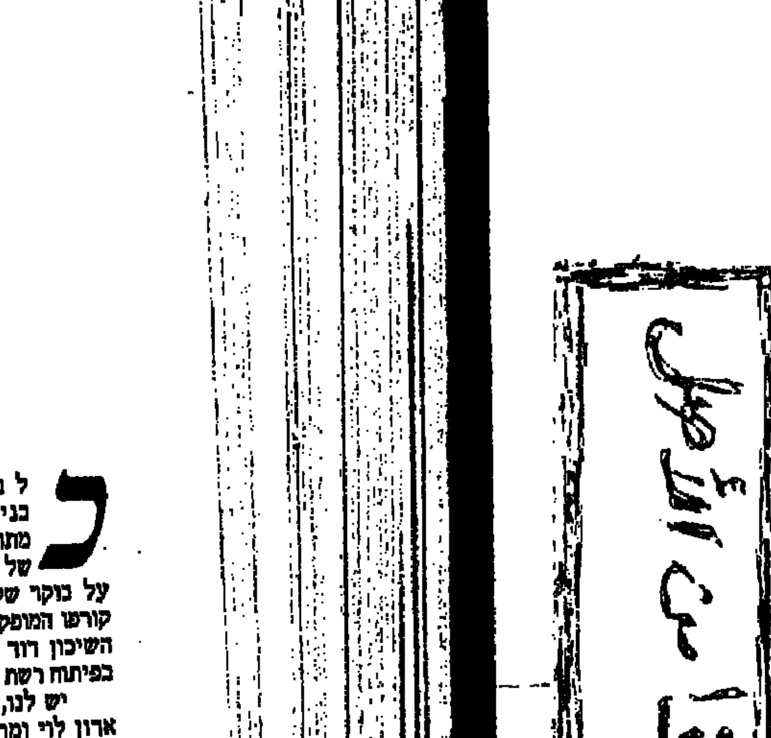
שר התחבורה חיים קורפו, שבעיר־רצון מעצמו, ממשיך ל"כבב" גם בכתבה השניה בסדרת "האזרח הדפוק". התחקיר על פקקי התנועה בגוש דן (שמתפתחים בקצב מדאיג בכניסות לירושלים ובתוכנת) נטנה אצבע מאשימה, כמו בפרשת הטסטים שפורסמה בשבוע שעבר, לעבר שר התחבורה כמי שנושא באחריות המיניסטריאלית לאחד המיטרדים המעיקים על חיי היומיום שלנו. האסירים מאונס בפקקים מקבלים זאת כגזירה משמיים, מיואשים מהמימסד שלא מתאמץ לעשות משהו משמעותי לשיפור המצב. לאחריות המיניסטריאלית הזאת (מושג שמזמן אבד עליו הכלח בממשלת ישראל) שותף גם שר השיכון דוד לוי שמע"צ נמצאת בתחום סמכותו. במימשלים אכפתיים יותר נאבקים השרים האחראיים להשגת אמצעים למימוש הפתרונות המתבקשים להקלת העומס (כבישים מהירים, כבישי אגרה, מחלפים, גשרים עיליים). אצלנו יש מציאות מיוחדת. הפתרונות חלקיים, לא כוללים. דוגמא: פתחו את צומת מורשה המורחב, עם החיבור לכביש חוצה־שומרון, ולא הביאו בחשבון שהקטע משם לצומת הכפר־הירוק ייהפך לדרך יסורים יומיומית.

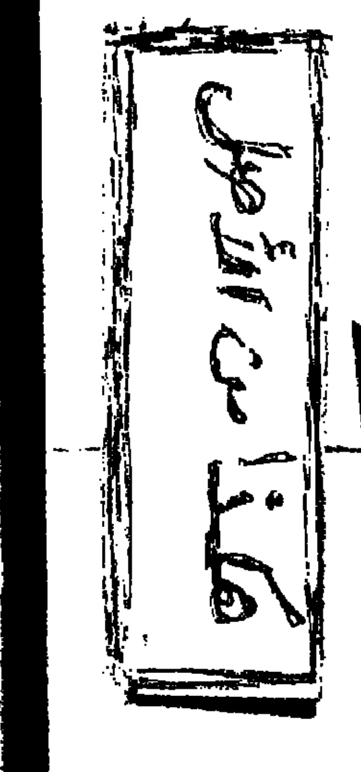
יכול להיות שמר קורפו מקווה שהציבור יתפוס ביוזמתו ובלית־ברירה פתרונות חלופיים. יחליט, למשל, להפסיק לרכוש רכב חדש או יתחיל לנסוע ברכבת. בתנאי הרכבת, וכמעט מדי יום אנחנו מתמודדים עם איחורים בלתי מוסברים, עם צפיפות בלתי נסבלת בשעות העומס ועודף של קרונות בשעות רגיעה, ועם חוסר תאום בין שרות האוטובוסים למועדי ההגעה של הרכבת.

חיים קורפו ועמיתו דוד לוי אינם עושים מספיק כדי להקל על האזרח. ומר קורפו דווקא מרוצה מאד מתפקידו. עובדה שדחה לפני מספר חודשים אחדים את ההצעה להיות שר המשפטים. הדובר הוותיק של משרד התחבורה יחיאל אמיתי אפילו לא מתבייש להסביר ליצחק בן־חורין – ש"כאן זה לא יפן". שם הקודמים – יש לנו בבית די והותר, כחול־לבן. לא צריך להרחיק לכת עד יפן.

האלוף (מיל') דוד מימון אמר השבוע שהוא מתפטר מכהונתו כנציב שרות בתי־הסוהר, אחרי 11 חודשי שרות, מפני שאינו מוכן לשאת באחריות למחדלים, אם לא נותנים לו את האמצעים לתקנם. מימון היה מפקד קרבי שנשא באחריות למטלות בקו הראשון של מלחמות ישראל; בהתפטרותו לימד מימון את שרי הממשלה כיצד צריך לנהוג. ההבדל בין מימון לקורפו ולוי הוא בתפישת מהותה של השליחות הציבורית. מימון פעל לפי נורמות, שבעיני השרים האלה אולי נראות זרות ודון־קישוטיות. ולכן נמשיך לאבד את אצבעותינו בתור למבחני נהיגה, ואחרי קבלת הרשיון המיוחל נאבד את שארית שלוותנו בנתיבי התנועה העמוסים. רק השרים האחראים ישארו דבוקים לכסאותיהם, נינוחים ומרוצים מעצמם.

יעקב ארז

(המשך מהעמוד הקודם)

לתנועה את הקטע המערבי של כביש חוצה שומרון עד צומת מורשה, נסתם צומת הכפר הירוק לחלוטין. מי מתושבי רמת־השרון שיוצא מביתו בשש וחצי בבוקר ימצא עצמו בשיירה סבירה. אשתקד זה היה טוב לשעה שבע בבוקר. נכון לעכשיו, אם התעצלת, חביבי, ויצאת מהבית בשבע ורבע, למשל, אתה יוצא מהחנייה... ונתקע. רק 400 מטרים מצומת הכפר הירוק, אבל את מצב מערכת העצבים שלנו בבוקר צריך למדוד בזמן, לא בקילומטרים. במקרה הזה, 400 מטרים שווים וחילה בחצי־קלאץ' במשך חצי שעה עד שעה.

פריצת מיתחם מורשה – הכפר־הירוק – הקאונטרי־קלאב היא משאת נפשו של כל נהג ישראלי המגיע לתל־אביב מצפון. אתה יכול להעביר את זמנך בקריאת עיתון בוקר מתחילתו עד סופו, כולל המודעות, להאזין לשתי תוכניות רדיו שלמות או, אם אתה גברת, לטפל בנחת באיפור, בציפורניים, כמה לא. יש גם מי שמספיק לכתוב כתבה.

ח"כ עוזי לנדאו, ד"ר לניתוח מערכות תחבורה ומנכ"ל משרד התחבורה בשנים 1984־1981, תושב רעננה:

"הדרג המקצועי במשרד התחבורה כלל אינו מופתע מהמצב. כבר ב־'82 השתמשנו במושג 'קהיריזציה' לתיאור מה שקורה במערכת התחבורה בישראל".

בינתיים המצרים הקימו התחלה נאה בהחלט של רכבת תחתית.

"אצלנו בכלל לא עשו מאז שום דבר רציני. בחמש השנים האחרונות שום אספרינים כבר לא עוזרים, ואפילו לא הצעד הרציני בכיוון הרצוי של קידום פרוייקט 'נתיבי איילון'. היינו צריכים להתחיל בפיתוח רכבתי מסודר כבר בשנות ה־70'. היום, גם אם נתחיל להשקיע ברכבת פרוורים מיד, אם העבודות יתקדמו במהירות והכל יילך כמו שעון – גם אז, לדעתי, זה יקח לפחות חמש שנים".

מי אשם במחדל?

ח"כ לנדאו: "אין ספק שהממשלה בכללותה, ובאופן ספציפי – משרד האוצר. באוצר יושבים אנשים מוכשרים שעברו איתי בשיתוף פעולה, אבל הם לא הבינו כראוי את חשיבות מערכת התחבורה לתיפקוד נכון של המשק. משרד האוצר הרי התנגד בחמת זעם גם לפרוייקט איילון. אבל בתחילת שנות ה־70' השקיעו בפיתוח כבישים פי שניים מאשר כיום, ומדובר בתקופה בה היו בארץ הרבה פחות מכוניות".

אבל גם את הסכומים שהאוצר נתן גורמי התחבורה לא השקיעו בצורה נבונה?

ח"כ עוזי לנדאו · דן הולצמן, מנכ"ל נתיבי איילון · יהודה כהן, מנכ"ל מע"צ

"בעיריית בני־ברק טוענים שבניית מחלף תפריע את מנוחת השבת. הצעתי להם הצעה מטורפת: להקים רמפה שתמנע חילול שבת..."

"במשך שנים מע"צ השקיע רק בתחום הבינעירוני, לא בפיתוח הפרברי. פעם נסיעה מהרצליה לתל־אביב היתה בינעירונית. היום רעננה והרצליה הן שכונות צפוניות של תל־אביב, אבל מע"צ – כדי להמנע מהסתבכות בנושא הקרקעות – הסתפק בפיתוח כבישים בינעירוניים. מע"צ הדיר רגליו מהכבישים בהם מתמקדות היום בעיות התחבורה".

מי לדעתך אחראי לעניין, חשר לוי או מנכ"ל מע"צ?

לנדאו: "באופן עקרוני השר אחראי, אבל בפועל יש חשיבות לדברי ההסבר והשיכנוע של אנשי המקצוע".

אז מה עושים?

"אנחנו צריכים להתפלל ששרי הממשלה, ומעל כולם שר האוצר, ימצאו עצמם לכודים מדי בוקר בפקקים של שעה־שעתיים. רק כך הם יבינו את חשיבות הנושא. הם פשוט לא מבינים עד כמה הבעייה חמורה".

ועד כמה היא חמורה?

עוזי לנדאו: "המערכת כבר תקועה. במקום שעה וחצי־שעתיים, בבוקר ואחר הצהריים, הפקקים יתחילו להתארך יותר ויותר ויימשכו כל שעות היום. כבר היום אנשים מקדימים או מאחרים לעבודה כדי להתחמק מהפקק של הבוקר. מי שרוצה לדעת לאיזה מצב נגיע – שיקח את האוטובוס לקהיר, ויתרשם מהפקקים שם".

השר קורפו דווקא לקח מטוס. להלסינקי. אותו מעניינות בעיות התחבורה של פינלנד. יתכן בהחלט שביקורו האחרון בצפון הרחוק היה מוצלח, אבל קשה לומר שזו הצלחה מהסוג שיעזור בהסברת נושא גוש דן הסתום לעמיתיו השרים, ובקבלת התקציב החיוני לפתרון הבעיות.

לשר דוד לוי השפעה גדולה יותר וכוח רב יותר במפלגתו ובממשלה, אבל בכל הקשור לבעיות התחבורה של ישראל – זהו כוח שאינו מועיל. מע"צ שייך כיום למשרדו של השר לוי. אילו וויתר עליו לטובת משרד התחבורה, היה מאבד מאחז כוח פוליטי, אבל מסייע לאיחוד הטיפול בתשתית התחבורה. דוד לוי הוא לא ילד בפוליטיקה. לאחר נצחון הליכוד בבחירות של 77' הוא העביר את מע"צ ממשרד העבודה למשרד השיכון. לוותר על מע"צ? הצחקתם אותו.

למה לא מאחדים את הטיפול בכבישים?

דוברת משרד השיכון העדיפה כנראה שהשר לוי לא ישיב על השאלה, והציעה במקומו את מנכ"ל מע"צ, יהודה כהן, שאינו יכול להשיב על שאלות הנוגעות לאחריות המיניסטריאלית של השר.

השר חיים קורפו הסכים לאשר בראיון זה "אין יד אחת שמתאמת את תכנון התחבורה".

מהו סדר העדיפויות לפי פועל מע"צ בהקמת כבישים חדשים?

"אני לא יכול להגיד לך".

לכביש הבקעה, למשל, יש עדיפות תחבורתית?

"יש לו פונקציה בטחונית־פוליטית".

כביש חוצה שומרון?

"הכביש הזה באמת היה צריך להיפתח לתנועה רק לאחר שמע"צ תקים מחלף בכפר הירוק. אבל אני לא יכול להגיד למע"צ מה לעשות. את המשאבים מקבלים אחרים – ואני את הכרוכות'. מע"צ גם פתח כביש כניסה חדש לירושלים מצפון, וזה יצר עומס גדול מאוד".

האם ביקשת מהשר לוי להעביר את מע"צ למשרד התחבורה?

"לא מצאתי לנכון לבקש. אני מכיר את המערכת הפוליטית ואת האנשים בה. לפני שלוש שנים ביקשתי מהממשלה לאחד את הטיפול".

מדוע העניין לא זז? האם יש כאן בעייה פוליטית?

"יש בעייה פוליטית, ויש בעייה פרסונלית של

(המשך בעמוד 14)

ח"כ עוזי לנדאו: "אנחנו צריכים להתפלל ששרי הממשלה, ומעל כולם שר האוצר, ימצאו עצמם לכודים מדי בוקר בפקקים של שעה־שעתיים. רק כך הם יבינו את חשיבות הנושא"

מפה המדגימה את ההצעה לפריסת רכבת הפרוורים, מהרצליה בצפון עד חולון ורמלה בדרום.

מוחמד אל־דדואן: "כל עוד שיהיו כאן כדורי רובים – יהיו גם אבנים ואפילו בלוקים".

יוסי פישהיימר: "החיילים מושפלים. אם הנשק שלנו שווה כמו מטאטא, אז שיתנו לנו מטאטא".

עיר לא נורמלית

פחד מוות ברצועת עזה, נובמבר 1987. המכנה המשותף לאדונים ולמשרתים; לזורקי האבנים וליורים באוויר; למאמינים בדת משה ובנביא מוחמד; לילדים הבלונדיים עם הכיפות ולילדים היחפים זבי החוטם; לצודקים תמיד ולטועים תמיד; לטובים, לרעים ולמכוערים. אחרי "התקרית המצערת" בדיר־אל־בלח, ולפני התקריות המצערות שבדרך.

מאת עמנואל רוזן צילומים: נאור רהב

אחרי הכל נשאר הפחד. תכונה אנושית. מכנה משותף לאדונים ולמשרתים, ליורים באוויר ולזורקי האבנים, לעובדי האלוהים ולמאמינים במוחמד, לילדים הבלונדיים עם הכיפות ונעלי הריבוק ולילדים היחפים זבי החוטם, לצודקים תמיד ולטועים תמיד, לטובים ולרעים ולמכוערים. פחד. פחד מוות ברצועת עזה, נובמבר 1987, אחרי "התקרית המצערת" של דיר־אל־בלח ("אנחנו נורא מצטערים, אבל...") ולפני ידוי האבנים והתקריות המצערות ומעשי הרצח השפלים שבדרך.

פחד, דפיקות לב מואצות, עירנות וכוננות. מחכים לאבן, לרימון, לסכין, לכדור 9 מ"מ, למכת האגרוף מהשוטר של מג"ב, לאלה שחודרת בין הצלעות. יורים ופוחדים.

הפחד של ואליד. בשבוע שעבר חזר לו הילד מנופח מבית־הספר. שני שוטרי מג"ב, הרוזים אומר ואליד, תפסו אותו בשביל העפר שמוליך מבית־הספר הביתה ושאלו אותו מה הוא עושה שם. הילד לא ענה ושוטר אחד שלח בעיטה אדירה לישבנו. סימן כחול נותר באגן התחתון. הוא נשבע לאבא שבחיים לא זרק אבן על היהודים. למחרת לא רצה ללכת לבית־הספר. גברבר בן 14, אבל פוחד מהאנשים עם הכומתות הירוקות. ואליד היכה אותו חמש פעמים על הראש והילד בכה ומיהר להספיק לשיעור הראשון.

"טוב שהילד לא ראה מה קרה בבית לפני שבוע", אומר ואליד ומחייך במבוכה, כל הזמן מחייך, ואליד, מדבר מהר, מנופף בידיים לכל הצדדים ומחייך. "לפני שבוע", הוא מספר, "הייתי אני בעבודה, הילדים בבית־ספר והאשה לבד בבית. פתאום נכנסו פנימה שני אנשים. התחילו לחפש משהו. לא יודע מה. לא מצאו שום דבר והלכו בלי לבקש סליחה. אני מבין שצריך לחפש ושצריך בטחון, אבל למה ככה? למה לא לאט לאט, לדפוק בדלת, לבקש 'סליחה גבירתי'. ואולי היא בכלל ערומה, אשתי פוחדת, באמת, שני גברים כאלה גבוהים נכנסים לה פתאום הביתה. אילו לא היכו, היא אמרה לי, אני מבין שצריך בטחון, אבל למה ככה?"

הפחד של יוסי פישהיימר, מושב גני טל, גוש קטיף, רצועת עזה. נעצר ל־48 שעות לאחר מות הנערה בת ה־16 מדיר־אל־בלח, שוחרר כשהתברר שלא ירה. "שני השמאלים בכביש היו חסומים – צד אחד במחסום אבנים והשני בקונצרטינות. נעצרנו ליד המחסום ופתאום זה התחיל לרדת עלינו כמו גשם. מטר של בלוקים, אבנים, ממש גיהנום. היו שם עשרות תלמידות. ראיתי את התלמידים רוחצים אותן מהחצר הוצה, כדי שיצטרפו לחגיגה. הם זרקו על כנת להרוג. אין לי ספק.

"זינקתי מהרכב והסתתרתי מאחורי סלע. ראיתי את החבר'ה יורים באוויר. היריות לא הזיזו להם. הם המשיכו לזרוק אבנים ולהניף לנו את דגלי אש"ף מול הפרצוף. בהזדמנות אני אשאל את אלוף הפיקוד יצחק מרדכי אם זה לא נקרא אצלו סכנת חיים ממשית. 25 דקות הסתתרתי שם מאחורי הסלע, מחכה לכוחות הבטחון שיבואו. למה זה צריך לקחת כל־כך הרבה זמן? לפני־כן עבר שם ג'יפ עם שוטר. צעקתי לעברו: תראה מה קורה כאן, תעשה משהו, אבל הוא משך בכתפיו והמשיך לנסוע באדישות. אחר־כך הגיע עוד ג'יפ עם קצין מילואימניק של צה"ל. שאלתי אותו מה הם מתכוונים לעשות, אבל הוא לא ענה לי. אני לא מאשים אותו. כשאנחנו מבקשים מהם עזרה, הם אומרים לנו חבר'ה, עזבו אותנו מצרות. תנו לנו לגמור את ה־35 יום ולחזור הביתה בשלום".

הפחד של דני צידקוני, 17 שנה סופר "דבר" באיזור. כבר הפסיק לספור את כמות האבנים שספג, אבל עדיין פוחד. בכיכר פלשתין בעזה אנחנו הרכב הישראלי היחיד. מבטים של סקרנות מהולה בשינאה מכל הכיוונים. הצלם עוצר את הרכב כדי לחטוף זווית טובה. צידקוני מבקש ממנו למהר. אם נעמוד שם יותר מדי זמן, הוא מוסיף, אני מחליט להתברח, מכה בגג הרכב וצועק אבגים. צידקוני לא אוהב את הסומר שלי, הוא מהורהר, "תפסיק עם זה", הוא מבקש, "אני עוד אקבל התקף־לב".

רצועת הפחד. חלק בלתי נפרד ממדינת ישראל. 650 אלף ערבים, 2,500 יהודים. בעוד 10 שנים יהיו שם מיליון ערבים. ויהודים? 50 אלף על־פי התחזית הכי מרחיקת לכת. דמוגרפיה – מילה גדולה. משהו אחר שמעבר לאבנים ולסכינים, לרימונים ולמכות – במספרים האלה, בדמוגרפיה הזאת, טמונה הסכנה הגדולה. שחורים עכשיו, נסתר עוד יותר אחר־כך.

"קפה עזה" הוא ה"כסית" של הרצועה. מעוז השמאלנים. בשעות הערב מתכנסים שם סופרים, משוררים, עיתונאים ורופאים. בעזה, רופא הוא כמו מרגיז. הרחק מעיני השב"כ ומאוזני המימשל, הם מדברים שם חופשי ופתוח. העשן קיננים הזונתן גמנים של עזה, דיגלם, כמו גמעוי השמאל האינטלקטואלי בתל־אביב –

(המשך בעמוד הבא)

ראש המועצה האיזורית ראובן רוזנבלט: יש לאסור עליה ערבית וחזרת פליטים ערביים, ולעודד – חלילה לא לכפות – הגירה בכוון החוצה.

(המשך מהעמוד הקודם)

הוא בקבוק הבירה. יש גם המעשנים מיקטרת. טבק תוצרת חוץ.

כשהם חוזרים הביתה, מתנדנדים קצת, מחכים להם בחוץ מבקשי נפשם. החומיניסטים של החיזבאללה. עזה, כמו כל העולם, חוזרת בתשובה. השמאלנים לוגמים מהבירה ויודעים שאולי זה הבקבוק האחרון לפני שאללה ישים קץ לאלכוהול ולפריצות. הם קוראים מה כותבים החיזבאללאים בכרוזים. הבעל־בית של "קפה עזה" מוזכר בכרוזים האלה לא פעם.

מוחמד אל־דרואן, לשעבר יושב־ראש מועצת המנהלים של העתון "אל־פאג'ר", לא יגיד מלה רעה על הפנאטים מבית. להיפך, "אני מעריך שהדתיים יקחו לי את הבירה ולא שאתם, שלטונות הכיבוש, תיקחו לי את החיים", הוא אומר וזוכה לאהדת השולחן.

"יותר מ־15 איש משלנו נהרגו או נפגעו קשה בחודש האחרון בכבישים", הוא קובע בפנים חמורות ומתוחות, "מה אתה רוצה מזורקי האבנים?! מה אתה מצפה מהם?! שלא יזרקו אבנים? זה מה שאתה רוצה? אתה אומר שאבנים מסוכנות. נכון. אבל כדורים של רובה מסוכנים יותר, וכל עוד שיהיו כאן כדורי רובים – יהיו גם אבנים ואפילו בלוקים".

ידידו של רדואן, איש חולה, רועדות. אולי מכעס. "כאן בעזה, חיי־אדם לא שווים גרוש. לא החיים של היהודים ולא של הערבים. אבל כאשר מישהו שלכם מת – כל המדינה מרברת ובוכה עליו, וכאשר אני מת – לא אכפת לכם. אתם, איכפת לכם רק מהכבוד שלכם. או אם אתם לא מכבדים אותי, תנו לי לפחות לכבד את עצמי. ותעשו שהבן שלי יחזור חי מהבית־ספר".

•

אל השולחן ניגש סמי, בן למשפחה העשירה של דיר־אל־בלח. כן, הוא מכיר את הנערה שנהרגה שם. הוא מספר שכל אחיה ואחיותיה חרשים־אילמים ושהיא היתה היחידה ששמעה ודיברה. נחמת המשפחה המוכה. סמי, לפני 10 שנים, היה נציג הפת"ח בכנופיית באדר־מיינהוף. אביו, לעומת זאת, מנכבדי האיזור, היה ידידו האישי של משה דיין, בימים שישראל היתה ממלכה ודיין מלך. על ערש מותו, כמו שאומרים, ביקש האב הגוסס מדיין בקשה אחרונה: שינתן לו לראות את בנו הסורר ושירשו לבן לחזור לביתו. דיין הסכים, בתנאי שסמי ירחיק ידיו מכל שמץ של פעילות או הזדהות עם הטרור. העיסקה בוצעה.

סמי, גבר נאה, 10 שנים אחרי, משחק שש־בש בקפה של השמאלנים. הוא לא מוכן לקחת אותנו לבית־הספר בדיר־אל־בלח, שם נהרגה הנערה. "האח הגדול נמצא בתוכנו, אתה מבין?", הוא אומר ומביט בנו בתוכחה. מישהו מהצד מסביר לי שאם יראו את סמי בחברתי ליד בית־הספר, זה יהיה יומו האחרון. איש לא יאמין שהוא סתם הביא עתונאי לבית־הספר. "אתה, עם משקפי השמש שלך", אומרים לי, "נראה כמו שב'כניק וסמי לא יכול להרשות לעצמו להראות בחברתו של שב'כניק כמוך ליד המקום שהוא עכשיו הכי רגיש ברצועה".

"וחוץ מזה", אומר סמי, "אתה ישראלי. מה יש לך לחפש שם? אתה הרי לא יכול ולא רוצה לעזור לנו".

ברצועת עזה, מקרינים השבוע את "אפוקליפסה עכשיו". לא לדאוג, זה רק סרט בקולנוע. ראובן רוזנבלט, 52, שישה ילדים, שישה נכדים, יו"ר המועצה האיזורית, יודע בדיוק איך תראה רצועת עזה בעוד 10 שנים, עם יהודי אחד על כל 50 ערבים: "בדיוק כמו שמדינת ישראל נראית היום בתוך ים של 21 מדינות ערביות", הוא אומר בנימה מודגשת של בטחון עצמי, "שום אסון לא יקרה לנו".

רוזנבלט, חבר מרכז המפד"ל מטעם מצ"ד, עדיין מתנגד לנסיגה מסיני. תוך שהוא נילחם על זכותם של היהודים לחיות בשלום בעזה, שהיא לדבריו נחלת אבותינו, זוכר רוזנבלט בכאב את מרחבי סיני ואת ישובי פיתחת רפיח, שמעולם לא נימנה אמנם עם תושביהם, אך עמד בראש הנלחמים נגד פינויים.

פעם, אחרי הפינוי, הבטיח שיקפיד לבקר בבית־הכנסת של ימית אחת לשבוע. 5 שנים אחרי, הוא עוד לא היה שם אפילו פעם אחת. לא, הוא לא שכח, אבל הוא גם מודה שלא השקיע בכך מאמצים מספיקים. אני שואל אם עוד נשוב לשם, לסיני, ורוזנבלט, בתשובה לשאלה, מפציץ בהצהרה שמאיימת בסנסציה שלה על זו של חברו למפלגה יוסקה (20 אלף דולר) שפירא: "אם יתאפשר לי", הוא אומר ומגלגל עיניים חייכניות תשמיימה, "אני מוכן כבר מחר לחזור לסיני ולחיות שם עם משפחתי תחת שלטון ודגל מצרי. רק שיתנו".

עד אז, רוזנבלט מגבש את הפתרון הרצוי לעתיד הרצועה. גם כאן, אין מקום לספק: יש לספח את השטח למדינת ישראל ולהעניק לתושביו הערביים כמעט את כל הזכויות, כלומר את כל הזכויות למעט זכות בחירה לכנסת וזכות ההגירה.

(המשך בעמוד 40)

עו"ד וואהיד אל־דאיס: "מר רוזנבלט רוצה שיהיה פה כמו בסווטו. מיליון אנשים חסרי זכויות ושוויון באופן רשמי ומוכר. תת־אנשים".

איזו "מדינת יהודים" נחמדה

הידיש היא שפה רשמית, קופמן הוא ראש הסובייט המחוזי, שרשבסקי הוא ראש העיר, ושלום עליכם זה הרחוב הראשי. מי אמר שמקפחים את היהודים בברית המועצות? עובדה: כל זה קורה בבירובידג'ן. לא סיפור אגדה. האוטונומיה היהודית הסובייטית שנוסדה לפני 60 שנה, עדיין קיימת. צוות עתונאים ערביים מכווית מגלה אותה אחרי הזמנה רשמית לבוא ולהוכח מקרוב שיש תחליף למדינת ישראל הציונית. סיפורם מתורגם במלואו. משהו בין הגיחוך לטרגדיה.

מאת סלימאן אל־שייח׳ צילומים: טאלב אל־חוסייני

(צוות כתב־העת הכוויתי "אל־ערבי")

תרגום ועיבוד: שפי גבאי

מרק קופמן: אנחנו לא נגד אזרחי ישראל, בני עמנו היהודים.

נחום שרשבסקי: בגלל נישואי התערובת פוחת מספר היהודים כאן.

ליאוניד שקולניק: בירובידג'ן תשמור על היידיש כשפתה הרשמית.

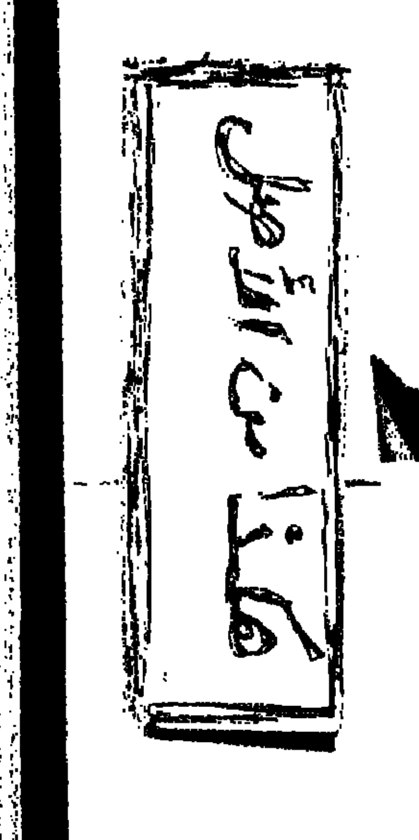
בירובידג'אן הוא שמו של חבל ארץ בברית־המועצות, בו מתגוררים יהודים רבים הנהנים גם מאוטונומיה חוקית. איזור זה שוכן במזרח־הרחוק הסובייטי, במרחק של 9,000 ק"מ ממוסקווה. בשנת 1928 לא היתה עוד בחבל זה עיר בשם בירובידג'ן. לפני כן היתה במקום רק תחנת רכבת קטנה ונידחת, על מסילת־הברזל הטראנס־סיבירית שהובילה לערים שבמזרח סיביר, עד גבול סין והאוקינוס השקט.

שמה של התחנה היה לפנים טיחונקאיה. תושבים קשישים, שזוכרים את ימיה הראשונים של בירובידג'ן, טוענים כי המלה טיחונקאיה פירושה "המקום השקט". המשורר הסובייטי (היהודי) הידוע אהרון ורגליס, שבילה את נעוריו בבירובידג'ן, אומר לנו כי באותו איזור חי פעם צייד ידוע של חיות־טרף ששמו טוחון. לדבריו, הוא שהדביק את שמו לאותה תחנה שכוחת־אל וארם. המשורר ורגליס שוחח איתנו במוסקווה לפני שיצאנו למסע הארוך לבירובידג'ן. הוא מכהן כיום כעורכו הראשי של הירחון האידי "המולדת הסובייטית" (סוויעטיש היימלאנד).

בשנות ה־30 נבנה כפר סביב תחנת הרכבת טיחונקאיה, שניתן לו השם בירובידג'ן (צירוף שמם של שני נהרות סמוכים, "בירו" ו"בידג'ן" – שלוחותיו של הנהר אמור התופף את הגבול עם סין). ברבות הזמן התפתח המקום לבירתו של איזור חדש, רחב־ידיים, פורה ויפה, בברית־המועצות. איזור זה משתרע על שטח של 36 אלף ק"מ. אומר לנו ליאוניד שקולניק העורך הראשי של העתון האידי המקומי "כוכב בירובידג'ן" (בירא־בידזשאנער שטערן): "באיזור חיים כיום 125 אלף אזרחים ובכללם 17 אלף יהודים". ראש העיריה, יהודי, נחום שרשבסקי, מאשר את המספר הזה ומודה כי היהודים באיזור הפכו למיעוט אף כי מדובר באוטונומיה יהודית (מספר מדוייק ומהימן של מספר היהודים, מלבד הפרסומים הרשמיים, מעולם לא נודע.

*) בסוגריים מרובעים הערות והארות של המלב"ד.

מראה כללי של בירובידג'ן ומורה יהודיה בשס...

...גליון האחרון של כתב־העת הכוויתי "אל־ערבי". תרגום הכותרת: "'אל־ערבי' משקיף על העולם. בירובידג'ן – מי זוכר את המדינה היהודית הסובייטית"

استطلاع : سليمان
تصوير : طالب ا.

בראשית שנות ה־50' פורסם שגרים בחבל 38 אלף יהודים – המע').

בספריה שבעיר מצאנו חוברות המלמדות על בירובידג'ן כנסיון סובייטי להקמת מולדת לאומית ליהודים. מסופר בחוברות שאמנם מדובר במינהל עצמי אך לא ביישות יהודית לאומית ועצמאית. הכוונה היתה להקים כעין מדינה של לאום אחר לעם היהודי ובדומה לרפובליקות האסיאתיות של עמי ברית־המועצות.

רצינו לדעת מה דחף את הסובייטים לגבש רעיון כזה ובניגוד את עקרונות המארכסיזם?

על כך השיב לנו הגנרל דוד דרגונסקי, בעל עיטור הכבוד "גיבור ברית־המועצות", המכהן כיום כיו"ר המועצה העליונה למלחמה בציונות בחבל בירובידג'ן: "אחרי מהפיכת אוקטובר 1917 זכו כל הלאומים בברית־המועצות בשוויון־זכויות. אמרנו כי גם היהודים זכאים לחיות באיזור משלהם, בכל מקום שייבחר על־ידם. בתקופה הצארית סבלו היהודים ברוסיה, לאחר שאולצו להתגורר במרחבי מחיה מסויימים ללא אפשרות של יציאה מהם ("תחום המושב"). בתקופה זו גם נאסר על יהודים לעבוד בתעשיה ובחקלאות".

לא שאלנו את הגנרל אם הוא יהודי, אך היינו משוכנעים שכן. הוא דיבר על יהודי ברית־המועצות בהתלהבות. הוא מספר: "אחרי המהפיכה זכו היהודים לחיות בחברה מסלוה. המשטר הסובייטי החדש נענה בחיוב ואף הקים להם את האיזור הזה, בירובידג'ן".

אבל היהודים באיזור הזה הפכו למיעוט, אנחנו אומרים.

השיב הגנרל: "כל אזרח סובייטי חופשי לבחור את המקום שרוצה לחיות בו".

אבל לגבינו מתוך חוברות ההסברה הסובייטיות כי בירובידג'ן היא הפתרון הסוציאליסטי כנגד הפתרון הציוני?

הגנרל בשלו: "אבל אנחנו לא יכולים לכפות על היהודים או הלא־יהודים לעקור ממקום זה לאחר". ◄

(המשך מתעמוד הקודם)

הגנרל דרגונסקי מנסה ללמדנו פרק בהיסטוריה של יהודי ברית־המועצות: "היהודים שחיו בגבול רוסיה הצארית עם פולין או באיזורים הפנימיים, סבלו מרדיפות קשות ומעשי טבח בעיקר מצד האוקראינים. לא מעט יהודים הצליחו להימלט לאיזורים מרוחקים במדינה ורבים אחרים הגיעו אחרי תלאות לארה"ב".

אחר־כך הוא מסביר כיצד גובש הרעיון של האוטונומיה היהודית בבירובידג'ן. לדבריו, מיד לאחר מהפיכת 1917, התעוררה בעיה מיוחדת עם היהודים. ברוסיה הצארית הם עסקו בתחומי מסחר וכספים, אך לפתע נותרו מחוסרי־עבודה מתוקף החוקים החדשים. המשטר המהפכני החדש החליט לנסות להעביר מספר גדול ככל האפשר של יהודים לעבוד בתעשיה ובחקלאות, הרחק ממרכז המדינה. סטאלין עצמו אמר בוועידה ה־10 של המפלגה הקומוניסטית הסובייטית, בשנת 1920, כי המפלגה מאמינה בהנצחת האומות ובהנצחת השפות הלאומיות. הוא דחה את מדיניות הטמיעה הלאומית והגדיר אותה כאוייבת העם והמהפיכה.

כך, לדברי הגנרל, היתה בעיה יהודית בברית־המועצות, בעיה חיה וקיימת, עד שגובש רעיון האוטונומיה. "לא היה כל רע בכך", הוא אומר, "משום שהמהפיכה היתה זקוקה מאוד להרחבת שליטתה על איזורים נידחים. מה עוד, שהארגונים שקמו בתוך ברית־המועצות ליישובם של היהודים באיזור משלהם, הסתייעו גם בארגונים אמריקניים. בהתחלה ניסתה ממשלת ברית־המועצות ליישב את היהודים ברוס־אוקראינה ובחצי האי קרים, אך האמת היא שהנסיון נכשל נוכח התנגדותם של האזרחים המקומיים. אזרחים אלה טענו כי בקרב יהודים אלה פועלות תנועות־שחרור עולמיות כמו הציונות. רק אז הוחלט על בירובידג'ן המרוחקת".

חלק מהצילומים בכתבת העתון הכווייתי – ילדים משחקים במועדון השחמט היהודי (למעלה), תמונה ממחזה בתיאטרון היהודי, וחקלאית יהודיה בקולחוז "צוואת לנין".

חוברות ההסברה מספרות על רעיון בירובידג'ן: "שלטונות ברית־המועצות שבדקו ביסודיות את האיזור הזה, הגיעו למסקנה כי הפרוייקט ליישוב היהודים עשוי להחזיר את חייו התרבותיים של מיעוט זה ועשוי להפוך אותו ברבות הדורות ללאום עם שורשים. השלטונות היו משוכנעים שאם היהודים יהיו מסוגלים להקים בבירובידג'ן ישות מיוחדת משלהם, מרכז לאומי, הרי זו תהיה מולדת חלופית לעם היהודי כולו".

עוד מסופר בחוברות: "שלטונות ברית־המועצות ביקשו, על־ידי מימושו של רעיון זה, להשיג תמיכה כלל־יהודית בעולם ולעצור בעת ובעונה אחת את מסע התעמולה העויין למהפיכה הבולשוויקית, וגם להשיג תמיכה מוסרית וכספית מהארגונים היהודיים הבינלאומיים, ובמיוחד אלה שבארצות־הברית. חשבנו שהמולדת החדשה הזאת עשויה להתפתח כדי שתקלוט מאות אלפי יהודים מרחבי העולם. ואכן, בשנותיה הראשונות של בירובידג'ן, נפתחו שערי הכניסה של האיזור לרווחה בפני היהודים ולאו־דווקא אלה שבברית־המועצות. אולם רק כמה משפחות הגיעו לאיזור החדש הזה בעיקר מארגנטינה, בריטניה, גרמניה. שרידי המשפחות האלה, והכוונה לבנים ולנכדים, הם היהודים המושרשים ביותר כיום בבירובידג'ן".

הגענו לבירובידג'ן ברכבת ביום ה־4 באוגוסט השנה, לאותה תחנה הנקראת טוח'ונקאיה שעדיין עומדת על תילה. ליאוניד שקולניק, עורך העתון האידי, הוא שקיבל שם את פנינו. שקולניק גם ליווה אותנו לכל מקום ברחבי "המולדת היהודית" החלופית. אך קודם־כל הוא הביא אותנו לבית־העלמין הצבאי של העיר שבו 7,000 מצבות של חיילים יהודים שנפלו בשורות הצבא־האדום במלחמת העולם השניה.

אחר־כך, במהלך נסיעתנו במכונית, הצביע שקולניק על הרחוב הראשי של העיר, הנושא את שמו של הסופר היהודי שלום עליכם. נכנסנו לביקור בספריה, שאף היא נקראת על־שמו של אותו סופר. כמעט כל השלטים הנושאים את שמות הרחובות והמוסדות המרכזיים בעיר כתובים בשתי שפות: האידית והרוסית. על ראש ההר הגבוה התוחם את העיר מנגד הבחנו באנטנה ענקית. שאלנו מה זה, ושקולניק ענה שזו תחנת־מימסר של הטלוויזיה המקומית.

שאלנו: גם היא יהודית?

הוא ענה: "יש הרבה תוכניות ביידיש".

שקולניק, שניסה לספק את סקרנותנו על כל דבר יהודי בעיר, מיהר להוסיף: "בבירובידג'ן מופיעים שני עתונים – 'כוכב בירובידג'ן' בשפה הרוסית, שמופץ ב־30 אלף עותקים, והשני באותו שם, אך בשפת היידיש, שמופץ ב־15 אלף עותקים. בעתון האידי מועסקים 50 עתונאים ששולטים בשפה. העתון שמופיע ברוסית מופץ רק בבירובידג'ן. לעומת זה, העתון שמופיע ביידיש מופץ ב־274 ערים ברחבי ברית־המועצות וכן ב־16 מדינות בעולם ובכללם ארצות־הברית, גרמניה, בריטניה, צרפת, ארגנטינה וישראל".

בבית־הכנסת המרכזי בעיר סיפרו לנו כי היהודים לא נוהגים לדבר עברית, אפילו לא בשפה העברית העתיקה, התנ"כית. שאלנו מדוע מספר המתפללים הוא מועט? המתפללים השיבו לנו שאין הם כופים על הצעירים לקיים את מצוות התפילות. עם זאת הם סיפרו כי שפת היומיום בבית, אפילו בקרב הצעירים, היא היידיש. שפה זו היא שפת־חובה גם בבתי־הספר. שמענו, להפתעתנו, כי גם בני לאומים אחרים באיזור זה בוחרים דווקא ביידיש כשפת לימוד שניה בבית־הספר.

עמיתנו למקצוע, שקולניק, הביא אותנו למועדון השחמט, שלדבריו הוא המפורסם ביותר בעולם. המנהל במקום, ויאטיסלאב צ'יסאנקוב, אף הוא יהודי, מספר כי בא לבירובידג'ן לפני 50 שנה מלנינגראד. לדבריו, אף יהודי מהאיזור הזה לא היגר לארה"ב או

ראש העיר שרשבסקי אמר בצער שמספר היהודים פוחת משנה לשנה, והעורך שקולניק התערב והעיר: "אבל בכל זאת נשארה בירובידג'ן מדינה של יהודים".

לישראל. הוא לא מכחיש כי אכן היה פעם גל הגירה גדול של יהודים מבירובידג'ן, אך הוא נקלט במרכז ברית־המועצות, לא מחוצה לה. על מועדון השחמט שלו הוא מספר: "ודאי שמעתם שזהו מועדון מפורסם, מקום שכולנו ידועים כשחקני שחמט מעולים. אנו מתחילים להדריך את בנינו עוד בגיל רך מאוד, ובתוך המועדון הזה. כפי שאתם רואים יש לנו בחדרים אלה 70 שולחנות־משחק למבוגרים ועוד 30 לילדים".

במוזיאון המקומי ביקשה המנהלת, אירינה טאנקראדובה, להוסיף דברים על מצבם של היהודים לפני מהפיכת אוקטובר. משום מה היה נדמה לנו שגם היא יהודיה. היא סיפרה שהיהודים לא הורשו לעבוד בתעשיה ובחקלאות, אך לאחר שהועברו לבירובידג'ן הוקם עבורם מפעל טקסטיל. היהודים גם יסדו קולחוזים באיזור ועסקו בחקלאות שיתופית. "החיים היו קשים בימים הראשונים", היא אומרת. "אתם רואים את היערות הגדולים שמקיפים אותנו? עד היום משוטטות בהם חיות־טרף. הללו תקפו את המתיישבים הראשונים. לא לשכוח כי האקלים באיזור זה הוא אכזרי מאוד. אבל כפי שאתם רואים, הקמנו עיר וגם איזור פורה לתפארת".

לאחר מכן ישבנו בלשכתו של ראש העיריה, נחום שרשבסקי. בתחילת השיחה הוא העלה זכרונות על נעוריו המשותפים עם ידידו שקולניק, המלווה שלנו. מאוחר יותר הוא עבר לספר על הישגי חבל הארץ הזה שבו הוקמו, לדבריו, 50 מפעלי תעשיה, שגדול ביניהם הוא המפעל למכונות חקלאיות שבו עובדים 3,000 פועלים ופועלות. גם ראש העיריה ציין שהיידיש והרוסית הן השפות השולטות באיזור, ועוד סיפר על הנישואים המעורבים (בין יהודים ללא־יהודים). לדבריו, 80 אחוז מהזוגות הנישאים היום הם מעורבים. בצער הוא הוסיף כי מספר היהודים פוחת משנה לשנה, בגלל סיבה זו.

שקולניק התערב בשיחה והעיר: "אבל בכל זאת נשארה בירובידג'ן מדינה של יהודים".

איפה הם היהודים עכשיו? שאלנו, הלא הם המעטו...

שקולניק לא ענה.

"כל מוסדות החינוך והתרבות מופקדים בידי יהודים", אמר ידיד־נעוריו, ראש העיריה, ושאל אותנו אם כבר ביקרנו בתיאטרון היהודי בעיר.

לפני הביקור בתיאטרון נכנסנו לקונסרבטוריון היהודי בעיר. מדובר בבניין של חמש קומות ובו אולם הופעות ל־700 איש. מצאנו שם להקה טאטארית עסוקה בחזרות. המנהל, מיכה קיזאר, קורא לקונסרבטוריון בשם "בית המוסיקה", ואומר כי רוב הנגנים, מבוגרים וילדים, הם יהודים. בנין התיאטרון היהודי שוכן לא רחוק מהקונסרבטוריון.

בתיאטרון מצאנו את השחקנים טרודים אף הם בחזרות על הצגת "הכוכבים הנודדים". שקולניק הסביר כי המחזה מבוסס על קטעים ממכתביו של שלום עליכם. מנהל התיאטרון, ולאדימיר סמילנסקי, הוסיף: "העלילה של ההצגה הזאת היא על הקשיים העומדים בפני אלה הנוטשים את מולדתם, ועל חלומותיהם לשוב אליה בכל עת". לדבריו, אומר שלום עליכם בסוף העלילה: "אני דומה לגיבורי המחזה שלי. עקרתי לאמריקה ולא זכיתי לממש את שאיפותי. אולי יבוא מישהו ויחזיר אותי למולדתי ויקבור אותי בקייב, העיר שאהבתי".

באותם רגעים ששהינו בתיאטרון האידי התגנבו לאוזנינו מנגינות ערבות. שקולניק העיר כי אלה מנגינות יהודיות מסורתיות של להקת נגנים יהודים המקיימת חזרות באולם סמוך.

למחרת ביקרנו במפעלי התעשיה הענקיים, שחלקם בניהול יהודים. אפילו המפעל הגדול לייצור מכונות חקלאיות, שמו של המנהל: שמעון בלק. הוא סיפר לנו על המוניטין שיצאו למוצרי המפעל הזה ברחבי העולם. לדבריו, מדובר במכונות חזקות מאוד היודעות להפוך אדמה טרשית לאדמה חקלאית טובה. ביקשנו משקולניק באותה הזדמנות לראות קולחוז, והוא הסיע אותנו לחווה הנושאת את השם "צוואת לנין". זוהי חווה שיתופית ענקית, שנוסדה בידי יהודים בשנת 1929. אחד המייסדים, בוריס ראק, סיפר כי מספר החברים בקולחוז מגיע עתה ל־850 אך רק כשליש מהם יהודים. "אנחנו מוכרים למדינה 3,000 טון חלב לשנה, 7,000 טון ירקות ו־1,500 טון תפוחי־אדמה", אומר בוריס ראק. "בקולחוז יש בתי־ספר, אפילו תיכון ובית־ספר למוסיקה, שלושה

(המשך בעמוד 38)

אראבישע זשורנאליסטן אין בירָאָבידזשאַן

ביראָבידזשאַנער שטערן

העתונאים מכווית בכתבה קצרה על ביקורם שפורסמה בעתון האידי "כוכב בירובידג'ן".

סיפור רצוף של כשלונות

לפני כמה שנים פגשתי בניו־יורק צעיר שסיפר בגאווה כי הוא זוכר בעל־פה שיר יהודי.

מה עניינו של השיר? – בירובידג'ן. השיר נכתב על ידי קרוב־משפחה שלו. במלותיו של פזמון זה – נסתיימו ידיעותיו ביידיש של הבחור.

השיר סיפר על חבל ארץ מאושר שמשתרע בין הנהרות בירו ובידג'ן, על יערות־העד שמספקים עצים, על נחלים ואגמים שמעלים דגה, על שדות שמניבים חיטה, על היהודים העליזים שבונים את הארץ ואין סוף לשחוק־האושר שלהם.

לימים שלח לי הצעיר מאמריקה גם ספרון על ילדים יהודיים בבירובידג'ן שנכתב (ביידיש ובאנגלית) על ידי סופר שמאלני בשם שלמה דוידמן ובו הנוסח המלא של השיר.

נזכרתי בכך כאשר הגיע לידי לא מכבר העתון "בירובידג'נר שטרן" ובו הסיפור המוזר על ביקור שני העתונאים הערביים מכוויית ב"חבל האוטונומי היהודי". המארחים היהודיים סיפרו בגאווה על בירובידג'ן, והאורחים הערביים התפעלו מן המקום שבו באה לידי בטוי, לראשונה כדבריהם, "הממלכתיות היהודית". אכן, נועד חבל ארץ זה במזרח הרחוק להיות מעין "מדינה יהודית", הן כאלטרנטיבה לפתרון הציוני והן כתגבורת לאוכלוסיה המקומית הדלה שאמורה היתה להוות מעין "חיל־בלימה" נגד היפאנים והסינים.

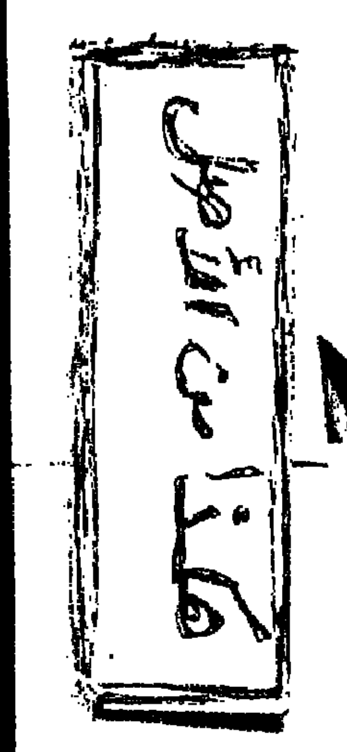
"העליה הראשונה" לבירובידג'ן היתה בשנת 1928 (עד כמה שידוע "עלה" לשם גם יהודי אחד מארץ־ישראל), אך ההכרזה הרשמית על האוטונומיה היהודית באה רק כשש שנים לאחר מכן. פקידים סובייטיים רמי־מעלה ביקרו מדי פעם באזור, אך ביקורו של השר היהודי היחיד בממשלת ברית־המועצות לזר כגנוביץ בבירובידג'ן ב־1936, נועד להפגין כלפי חוץ את האופי היהודי של חבל ארץ זה. גם שם בבירובידג'ן מנו היהודים את "העליות", כמו בארץ־ישראל, אך גם לאחר תקופות־העליות היוו היהודים מיעוט והתרכזו רובם בערים.

מאז ביקור כגנוביץ ועד ימינו אלה – בירובידג'ן כ"מדינה יהודית" הוא סיפור רצוף של כשלונות. גורמים רבים חברו יחד לכשלון זה. האחרונים בהם היו שני גלי ה"טיהורים" הסטאליניסטיים, הראשון בשנות השלושים נגד "טרוצקיסטים" והשני – בשנים 1948-49 – נגד היהודים כיהודים. ההתלהבות של הקומוניסטים היהודיים בברית־המועצות דעכה אט־אט, הסיוע של תומכיהם הנאמנים בארצות־חוץ קטן, "הירידה" מן הארץ המובטחת (ע"י לנין) גברה ומה שנותר מן "המדינה היהודית הסובייטית" הם מעט בתי־הספר, הספריות, תיאטרון־זוטא ושלטי־רחובות ביידיש שעליהם סיפר העתונאי הערבי מפיהם של "היהודים מעטם" בבירובידג'ן ובמוסקווה.

נותר גם אותו פזמון משנות השלושים שמדי פעם חוזרים עליו בגירסאות אחרות. ועוד משהו סמלי נשאר: קולחוז אחד ויחיד שבו היהודים עדיין מהווים כנראה רוב. שם הקולחוז הוא: "ולדהיים".

שלום רוזנפלד

כדורכאב ראש

סיפורו של מאמן כדורגל אנגלי קר־מזג במגרשיה הקרחים של ארץ החמסינים חייב, כנראה, להיות מוזר יותר מסיפור עליסה בארץ הפלאות. גם פעילותו של ג'ק מנסל במיטה המבולגנת של הכדורגל הישראלי סובלת מקשיי תיפקוד. הוא שב ארצה, למכבי פ"ת, לאחר היעדרות בת 3 שנים. לראשונה נחת פה ב־'80 לאמן את הנבחרת הלאומית, אחריה את מכבי חיפה. היה רומן קצר. מאוד. גם הפעם קראו לו והוא בא, כציפור נוד חובבת שמש, וכמותה בדיוק הוא עשוי להיעלם עם או עוד לפני חילוף העונות הבא.

מאת תלמה אדמון

צילום: ראובן קסטרו

זה היה באמצע '80, ומוירה אמרה: ליסן ג'ק, בנובמבר יהיה שוב קר כברייטון, ואנחנו לא ראינו את ישראל מעולם. תתקשר לאלמוג, תגיד לו שאתה מוכן לרדת במחיר. גם עם חצי מהסכום שביקשת בהתחלה, נסתדר.

וכך הגיע ג'ק מנסל לישראל. הוא טילפן למיכאל אלמוג, שהיה אז יו"ר הנהלת ההתאחדות לכדורגל, ואמר שבעצם הוא מוכן לרדת, מ־2,500 דולר לחודש ל־1,250. חצי שנה נסיון, חצי הסכום.

מכאן מתחיל תיורו של מאמן אנגלי בעור ארץ מוצפת שמש במזרח־התיכון. מבט מלוכסן אל הסיפור הישראלי של מנסל יסתיים בהכרח בתמיהה. הפעילות של המאמן האנגלי סבלה כאן מקשיי תיפקוד במיטה הלא כל־כך היגיינית של הכדורגל הישראלי, ממיפגש קשוח ולא מפרגן בין תפישות שונות, ובעיקר מביקורת טורפנית על דרך האימון של מנסל, על צורת ניהול המשחק שלו. האיש חזר לישראל לפני חודשיים לאחר היעדרות בת שלוש שנים בדרך שבה הופיע כאן לראשונה. קראו לו, הזמינו אותו בשיחת טלפון, והוא בא כאותה ציפור נוד חובבת מרחבים פתוחים.

מה יש כאן לתמוה, הוא מחזיר את השאלה על שיבתו לבעליה. הציעו לי עבודה, אמרו שמכבי פתח־תקוה זו קבוצה נחמדה, אז באתי. החיוך הזהיר שלו מגיח בקושי, ממרחק עצום של הישמרות. מנסל לא בוטח בעיתונות הישראלית, אבל לא מתבייש במניעים שלו. לבד מאיזו התפרצות שלוחת־רסן של חבר הנהלה מודח בפתח־תקוה, גם מבקריו מונים את יושרו וישירותו כתכונות מובילות.

מוירה, הוא אומר, אוהבת מדבריות. היא מעדיפה לגור בישוב לא מתוחכם, לא מתוכנן, לא מאורגן. יש לה חיבה מיוחדת לשיטוט בשווקים.

הוא הגיע לכאן בראשונה, לקראת '81, כדי לאמן את נבחרת ישראל לקראת משחקי גביע העולם בספרד. אחר־כך אימן כמה חודשים את מכבי חיפה, והיום הוא מאמן את מכבי פתח־תקוה. הנחיתות שלו בחדרי ההלבשה הישראליים נשמרו תמיד בעיניים מצועפות מציפיות וחשדנות. טקסי הפרידה מן הנבחרת וממכבי חיפה לא היו חמימים. במקרה של מכבי חיפה אפילו לא היה טקס. מנסל יצא מגידרו האנגלי המבוקר ולא הופיע למשחק נגד הפועל ירושלים, בגלל מה שראה כהתערבות גסה בעבודתו. כשהשחקנים עלו לירושלים, המאמן היה עסוק באריזה בדירתו החיפאית. עד שעות הלילה המאוחרות ישבו אצלו עסקנים וניסו לדבר על ליבו שיכלול את ברוך ממן, אליל האוהדים, בין ה־16 שיעלו לעיר הקודש.

"אני מכירה את ג'ק, הוא עקשן", אמרה להם מוירה, "חבל על הזמן שלכם", אבל הם באו גם למחרת מבושי, לא כן מוירה הוא שואל.

עכשיו, על המגרש באם־המושבות, עם קבוצת שחקנים צעירים ואלמוניים, הוא סופג עלבונות של אוהדים וטינה לא מוסתרת של חברי הנהלה. "הם מתחלפים בקצב שאני מחליף חולצות. אני לא מכיר חצי מחברי ההנהלה, ואני לא חושב שיש להם עניין להכיר אותי". סילוקו, אומרים, אינו אלא שאלה של זמן. חבר הנהלה שהודח אומר שההנהלה של היום קטנה על מנסל. אנשיה אינם תרלים לחוש בנחיתותם האינטליגנטית, כשהוא בסביבה, ואלמלא התמיכה המאסיבית של השחקנים הוא כבר היה בדרך לאנגליה.

אשר לוי, פרשן ספורט, מנה לפני זמן־מה את מנסל כאחד משלושת המאמנים שלא יסיימו את העונה הנוכחית. רק מקרה הוא שחבר לו כשלישיה הנבואית תואת יצחק שום, מי שהוחזר לשורות הנבחרת בידי מנסל וטופח שם בהערכה רבה.

"למנסל יש אומץ, והוא גמיש פיזית ונפשית. מאמן אחר בדרגה שלו לא היה לוקח קבוצה צעירה כל־כך כאשר פירות ההצלחה שלה רחוקים כל־כך",

ק אומר שמואל לינצר, אחד מאלה שהביאו את מנסל לפתח־תקוה. לינצר, עורך־דין, הודח בינתיים מתפקיד יו"ר הנהלת הקבוצה, ותמיכתו הנלהבת במאמן תוכרת אולי לעצב עמוק בנוגע לגורל הקבוצה, אם מנסל ילך.

הכדורגל הישראלי, העשוי רשתות־רשתות של מאווים אדירים ותככנות, פרושות על ריקנות מגוחכת – ככל שהדבר נוגע להתרחשות מקצועית משה סבירה – אינו מניח למאמניו לקחת אוויר בין אימון למשחק. הקהל והעיתונות עוסקים בתאווה בדבר שכמעט אינו קיים. יותר משהכדור נבעט על המגרש, מתגעגים על פניו מוספי הספורט. לכתבי הספורט יש כידרך על כר הרשא הכמוש שלנו יותר מאשר לשחקנים. המאמן, ככל שהדבר נוגע להנהלות הקבוצות, לאוהדים, לעיתונות – הוא מטרה נעה, ומערכה מקרים זוהי מטרה נייחת, בגלל הצעדים הצרים המותרים לו.

במקרה של מנסל כל הנתונים האלה מחריפים את צריבתם, אולי בגלל עמדות־מוצא שונות. מעבר לאערכות המקצועיות החלוקות ביחס אליו ולחוסר המזל (גם שופט עיין הוא חוסר מזל), ישנם השמועות, המתחים, הביקורת המבטלת, השתיקות הקשות וחילופי־הדברים הגסים שנבעו למעשה במהלך שבע השנים שבין מנסל לישראלים מצורת התייחסות שונה לחיים ולכדורגל.

הכדורגל אצלכם, הוא אומר, הוא עניין של חיים ומוות. הכל אצלכם ככה. שחור ולבן, חם וקר. אני מבין את זה ומקבל את זה. אני חושב שזה בגלל הגיאוגרפיה והפוליטיקה. אתם שייכים למזרח התיכון, ואתם במלחמה. זה הופך כל הרגשה לעניין קיצוני.

מנסל הוא זר שאינו מתאמץ להיטמע. למען צרכיו הוא יכול לתפקד בקורקטיות בודיוס צר ועינייני

של בניית קבוצה צעירה בתחתית הליגה הלאומית ("ליגלומית" כפיו). הניצחונות, אם יבואו, יבורכו. כולנו רוצים לנצח, הוא אומר. אבל הפסד לא יגרום לו לחבוש את הראש בבטון של הטריבונה. מנסל ישן טוב בלילה, גם אחרי שאיום סביר בפיטורין מגיע לאוזניו.

הרושם החיצוני כאילו אינו די מעורב בנעשה בקבוצה, עלול להטעות. הנסיון והחינוך של מנסל מקנים לו כלים של פרופורציה קרירה. אם לא יאמן כאן היום, יקבל אולי פנייה מקבוצה אחרת, במקום אחר. אם לא יפנו אליו, יחזור לבנות את הבית החדש שלו ברוטין דין, כפר קטן על חוף אנגלי ליד ברייטון. ממילא חביבה עליו פעילות של פנסיונר, אם כי מוירה מוסיפה: אבל לא לאורך זמן. הוא מלא אנרגיה.

עד אימון אחר־הצהריים במגרש העלוב של מכבי פ"ת, מנסל מציץ החוצה מחלון דירתו סעל הגבעה בצומת הרצליה. הוא רואה מרחבי שרות עד ההרים במזרח, וים בכיוון אנגליה. באמת יורד גשם? הוא שואל את מוירה. אשתו מרימה מבט מכריית ואפליקציות שהיא תופרת לנכדה בברייטון. כן, באמת יורד גשם, זה ממש פתאומי. ג'ק שב לרכון על המתכון שהוא מעתיק בשביל אשתו. היא אוספת מתכונים, הוא מפטיר ביובש, אבל אף פעם לא מבשלת אותם.

> **"שחקן לא יכול להפוך למאמן ביום, כפי שזה קורה כאן. לפני שאתה יודע לאיית אתה צריך ללמוד אלף־בית. באנגליה יש פיתגם כזה: אתה לא קונה כלב כדי לנבוח בעצמך".**

אחר־כך היא שואלת אם הוא רוצה עוד כוס תה, לפעמים הוא שואל אותה אם היא רוצה עוד כוס תה. רכבת עוברת למרגלות הבניין והם כבר יודעים להתעלם מהצפירה. הוא יוצא לשחק טניס עם איש עסקים יהודי־אמריקני, היא הולכת לשלם חשבון חשמל בדואר. לעתים הוא נכנס לחדר העבודה. ריח של צבע ספוג שם בכסתלים, וג'ק מנסל מספיק לפני ארוחת הצהריים למשוח עוד כמה קווים בדרך להשלמת האגרטל עם הפרחים שהוא מעתיק מתוך ספר לעיצוב פנים. על הקיר תלוי ציור גמור: כיפת מסגד אל־אקצה מציצה מעל לגגות העיר העתיקה. "אני לא טוב בזה במיוחד", אומר מנסל, אבל לא מונע מאיש להציץ בפגמי ההצבנות שלו.

כשגרי כרמלי, עוזר המאמן שלו ומתורגמן צמוד על המגרש, מצלצל ואומר: אני קופץ אליך, נדבר קצת. מנסל שואל: על מה?

כשעות הפנאי שלי, הוא אומר, אני רוצה להרגע, להתרענן. אני לא רוצה לדבר על כדורגל.

בישראל, התייחסות כזו לעיסוק שלך בכדורגל אינה מתקבלת על הדעת. קשה לנילהבים המקומיים לתפוס שמנסל מסוגל להיות רציני בשעת עבודתו בלי שהכדור לא יתגלגל לתוך חלומותיו בלילה. במזמון שלו הוא סלל ללא הרף את המשפט: באתי לעשות עבודה. ההנהלה אמרה שהתקציב צמוק, תפקידי לעשות את המקסימום בתוך המיגבלות הקיימות. במקום שאחרים היו נלחמים כדי להשאיר שחקן מפתח כמו ירון פרסלגי, ששוחרר בגלל עלותו, מנסל קיבל רשימת שחקנים, רובם בני 17־18 אלמוניים, והוא לומד אותם.

גם כלפי גיורא שפיגל מכוונות קריאות "מניאק" אחרי משחק שלא משביע נחת את אוהדי מכבי ת"א. אבל מעבר לסוכרה ששפיגל מחליט מי יהיו שחקניו כמאמן־על, הרי הוא ישראלי שצמח בישראל. לכולנו קשה, אומר גיורא, אבל אני חושב שאני נילחם. אולי מנסל לא רוצה להילחם.

(המשך בעמוד 19)

ג'ק מנסל. גם מבקריו מונים את יושרו וישירותו כתכונות מובילות.

כדור וכאב ראש

(המשך מעמוד 19)

מנסל אינו רוצה להילחם גם (אבל לא רק) מפני שהוא איש מסודר. בתום אימון הוא כבר מעבר לגדר, בדרך לחדר ההלבשה, והוא מבחין לפתע שעופר פביאן, שוערו, ממשיך לתרגל בשער. המאמן ניגש אל הגדר, נאחז בחוטי הברזל באצבעותיו וקורא אל פביאן: אֵי טֹלְד יוּ טוּ קוֹלֶקְט דְה בּוֹלְס אֶנְד גֶט אוֹף דְה פִילְד. הקול שלו דק, צרוד ותקיף. הוא נשמע באוקטבה הזאת כמו פארודיה על סמל המשמעת הבריטי, וידו לא מרפה מן הגדר עד שפביאן אוסף את הכדור ומשתרך אל מחוץ למיגרש.

אם העולם שסביבו היה ממודר, כפי שהוא בתוכו, היה למנסל קל יותר. העימותים עם היצריות הספונטנית המזרח־תיכונית לא היו נוסקים במהירות כזאת לגבהים שמהם אפשר רק להתנפץ ארצה. "גם ביוון היו לי דברים כאלה. גם בטורכיה". במכבי פ"ת שרת כבר ארבע הנהלות שונות בתוך חודשיים. כל הנהלה מעורבלת בתוכה בכוחות המושכים לכיוונים שונים. היום מפזר יעקב מרמור, יו"ר הנהלת קבוצת הכדורגל, הצהרה לעיתונות שמנסל עומד לחתום חוזה בן שלוש שנים עם הקבוצה, ומחר גרי גרל, יו"ר הנהלת המועדון, מפריך את החוזה ושלוש השנים לאוויר הרכילות. לא פלא שמנסל מושך בכתפיו ואומר על הכל: בולשיט!

הוא אינו מוליך לפניו כרס רפודת חשיבות עצמית. היתה לו קריירה מינורית של בעל יכולת חסר שאיפות כשחקן. הנטיות שלו משכו אותו תמיד בכיוון ההדרכה. לפני מלחמת העולם השניה שיחק במנצ'סטר יונייטד. בין 49' ל־54' שיחק בברייטון, קרדיף, פורטסמות ובנבחרת אנגליה לצד סטנלי מתיוס וטומי פיני. לרוב תיפקד בהתקפה או בהגנה באגף השמאלי. אחר כך פנה לאימון וסיגל לעצמו את מטבעות ההדרכה האהובים: "שחקן לא יכול להפוך למאמן בין יום, כפי שזה קורה כאן. לפני שאתה יודע לאיית אתה צריך ללמוד אלף בית. שוב ושוב אני נתקל בהנהלות ושחקנים שבאים לומר לי מה לעשות. באנגלית יש פתגם כזה: אתה לא קונה כלב כדי לנבוח בעצמך".

> "הכדורגל בישראל הוא עניין של חיים ומוות. הכל פה כך. שחור ולבן, חם וקר".

הוא בן 60, והרחיפונת שנתנה לו אשתו בדרך אל הגלפון לפני שבע שנים, סימפטומטית להמשך הדרך. המלפון שבא באחרונה מפתח־תקוה תפס את הזוג מנסל בדיוק כשחזרו משהות בת חמישה חודשים בספרד, בלי כדורגל. הם נסעו כדי להיות בשמש, כדי לצייר בצוותא, לשחק טניס. לפני כן שיפץ את הבית הישן ברוטין דין, התקין בידיו חלונות כפולים, עבד עם מיודה בבינה. אחרי־כן עבדו בצוותא בלאנסינג קולג'. הוא מכר מוצרי ספורט לתלמידים, היא מכרה ממתקים. אצלה הם היו מתפרעים, מפני שהיא צחקנית ופזורת דעת. אצלו כחנות היתה משמעת. "הילדים קראו לי אטילה ההוני". לבסוף החליטו שזה לא משכיל. "אני לא איש עסקים ואני לא בנוי לעבודה מתוך בניין". הם שבו לכפר, וג'ק הגה את הרעיון לבנות עוד בית על חלקת האדמה שלהם ולמכור את הבית הישן, ואז טילפנו מפתח־תקוה.

האיש אינו אידאולוג להוט של כדורגל. הוא לא קריירסט בינלאומי בכל מחיר. משה שפיגל, הבדרור של, שמר וצופה באימון מכבי פ"ת, אומר שמנסל הוא כיתי לכדורגל. נמצאו בעולם עוד כמה אנשים שמכרו כך וזימנו את הידע של מנסל למיגרשיהם. הוא לא נקרא למעצמת כדורגל אירופית או דרום־אמריקנית, אבל מנסל לא רואה פחיתות כבוד באימון הנבחרת הלאומית של בחריין. הוא אפילו מרבה למתוח קו גאה מתחת לעובדה הזו. הוא סייר בהרבה מדינות דרך מגרשי הכדורגל שלהן, אבל לא מכיוון השאפתנות. חוסר המנוחה של אשתו, פלוס הערכה עצמית מפוכחת כלפי יכולתו המקצועית ומגבלותיה, איפשרו לו לשהות בטורקיה, הולנד, ארה"ב, בחריין, דרום־אפריקה, קנדה, יוון.

גם אם ישראל היא עוד תחנת כדורגל על סף הפנסיה, מנסל הספיק להעמיק קשרים מחוץ למגרש. הוא הוגה ברכישת בית בישראל, באיזור כפרי לא יקר מדי. יש לו חוג רחב ונאמן של חברים, שההערכה המקצועית כלפיו היא רק מרכיב אחד ביחס החם שהם רוחשים לו. במהלך שלוש שנות הפרישה שלו בילה מנסל חופשה במושב מגדים, בבית של דוד גוזלן, מי שהיה עוזר המאמן שלו במכבי חיפה. מנסל השתכן בחופשה עם מוירה בקומה השניה של הקוטג', שיחק טניס עם רייוויר, ישב איתו בבתי־קפה חיפאיים בערבים. בהזדמנות אחרת התארח גוזלן בבית הכפרי של מנסל בבריטניה. גוזלן עזב את הכדורגל ביום שמנסל עזב את חיפה. היום הוא מוכר עציצים בחיפה ומגדל בננות במושב. "במקום שנתרומם אליו, אומר גוזלן, "רצינו להוריד את מנסל לרמה שלנו. עד היום אני פוגש אוהדים שמצטערים על עזיבתו. כשהיה, רצו, כרגיל, רק נצחונות".

משם, כמובן, יגיע גוזלן לתזכורת בנוגע לריגשי הנחיתות הישראליים. מה שמותר לישראלי אחד לומר על ישראלי אחר, אסור לזר לבטא. הרי כולם חוזרים ומקפיצים אל שולחן הדיון במנסל את הסצינה ההיא בחדר ההלבשה בשוודיה, לפני שש שנים. אחרי מחצית יגעה ניסגר מנסל עם השחקנים בחדר ההלבשה וירק כלפיהם את מה שהוא חושב עליהם. עדים אמרו שהוא אמר: נֵייטִיווּס, אֲנִימַלְס. מנסל אומר שהוא רצה לזעזע אותם וצעק: איפה רוח הלחימה המפורסמת של הישראלים?! והיו בסביבה מספיק עיתונאים עוינים כדי לפוצץ החוצה את העלבונות של המאמן.

הוא יודע כמה מלים גסות בעברית והוא משתמש בהן בלי היסוס, אבל בכוונה תחילה. כשהוא נכנס למגרש האימונים עם כובע הבד האנגלי שלו, שאינו אלא כובע טמבל מגוהץ ובעל קיפול אלגנטי, הוא בולט בשונות שלו. הוא מדבר אל השחקנים בשפה זרה, כרמלי מתרגם. "ידיעת שפה נוספת היא דבר טוב, אבל לא הכרחי", הוא גורס. בשער מחכים לו כשתיקה מפצחי הגרעינים המקומיים. הם נוקבים אותו במבטים, הוא מתעלם מהם. אחרי כמה גיחות פיוות מאיימות, מנסל מלווה עתה בשוטרים כשהוא יורד ממגרש אחרי משחק. "הוא רק מדבר קצת עם השחקנים ואחר כך נותן להם סתם לרוץ על המיגרש", טוענים האוהדים הנישרפים במחשבה שמכבי פ"ת עלולה לרדת לליגה הארצית.

מוירה אוהבת לשבת בין האוהדים במשחקים. היא מכוסה בהתעניינות אנתרופולוגית משועשעת בדרך סעוקים הגרעינים אל שיניהם הקידמיות של הצופים. לפעמים, כשהסאגות קרובות לאוזניה, היא פולטת "שקט!" קצר וצהקני. היא מבודחת אפילו מבריאה ג'ק המוקף בסוכרים. לא מכבר טרח מנסל לעכור כמה דקות עם אחר האוהדים. ניסים בן־חמו הקשיב להסברים של מנסל על צורת ניהול האימון שלו. שניהם חצו באותו רגע את הקווים, אל מיתחם נייטראלי. בן־חמו נסוג בביקצת מעמדותיו התוקפניות והיום הוא אומר: הוא מאמן טוב, אבל לא מתאים לכדורגל הישראלי.

מתנגדיו ואוהדיו של מנסל מקתמשים בפרובינציאליות הישראלית כשהם באים למנות את הסיבות להצלחות ולכשלונות של מנסל. הישראלים חושבים, אומרים השוללים, הנה יבוא המומחה מאנגליה ויגאל את הכדורגל הישראלי. אבל הישראלי הפשוט לא יודע שהכדורגל שלו חסר טקטיקה, פרימיטיבי, מיושן.

> "במוסך ניגש אלי שמן אחד ואומר: הי, מיסטר מנסל, תודה שהרסת לנו את הקבוצה".

סתר הרוח הישראלי, אומרים התומכים, האכזבה המהירה מן הקסם האנגלי, ההתנהגות הבהמית סביב כל כישלון, הם שמרחיקים את מנסל מכאן. אשר לוי סבור שהפסדנו בגלל מנסל דור של שחקנים בינלאומיים מסוגו של פלמיליאן, בשל ההיצמדות של המאמן לקשישי וצעירי הכדורגל בנבחרת. דוד גוזלן סבור שההליכה של מנסל מחיפה היתה החמצה לכלל הכדורגל הישראלי.

מתנגדיו טוענים שהוא מסתדר בקלות רק עם נערים שנושאים אליו עיניים. שהוא נמנע ממגע עם כוכבים. ג'ק מבטל את השמועה בהנפת יד. "כשהרכבתי את הנבחרת, אספתי 40 מהטובים ביותר בליגה הלאומית. פרשתי רשת מסננת שמוריה קטנים כדי לא לאבד אף כישרון, והיתה לי נבחרת של כוכבים. אין לי הערכה למי שנחשב לכוכב בזכות יחסי הציבור שלו".

תומכי הסנסציות לועסים בתענוג את סיפור היחסים הקשים שהיו למנסל עם אבי כהן. במקרה של אבי כהן, אומרים, לא הצליח מנסל לכפות על השחקן תפקיד בקישור במקום תפקידו המסורתי כבלם אחורי ומנהיג הנבחרת.

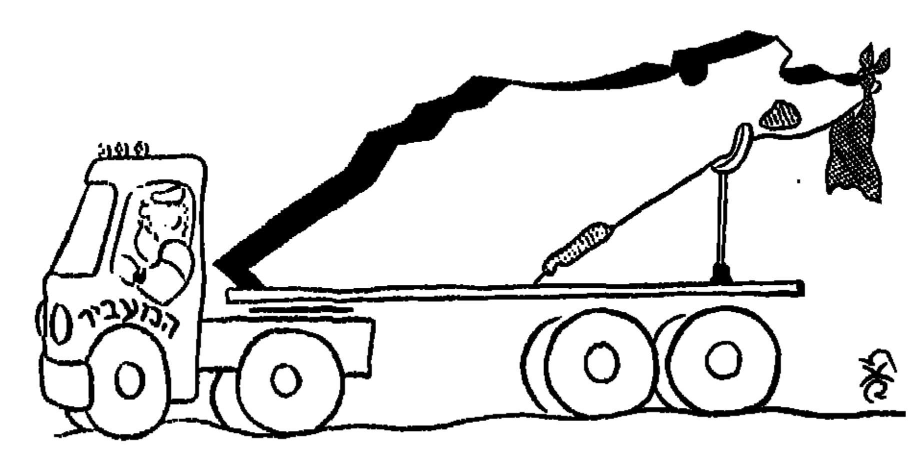
האיש אינו אינטלקטואל, אבל הוא מריף תובנת חיים שופעת הומור דקיק כשרה. השכלה הפורמאלית שלו מסתיימת בעיצומה של מלחמת העולם השנייה, בגקוסן רוק, כשר דייגים בצפון הממלכה. ג'ק פנה לשם יחד עם אחיו, כשהתחילו ההפצצות מן האוויר על

(המשך בעמוד 10)

מנסל במגרש קבוצתו: "אמרו לי שמכבי פתח־תקווה זו קבוצה נחמדה, או באתי". (צילום: גרי אברמוביץ).

יהונתן גפן

המעבירים

ל׳פיכך התכנסנו אנו נציגי הישוב העברי, להקים את מדינת היהודים, ובעיקר להעביר. אחרי שנכשלנו בהעברת הערבים, התחלנו להעביר כספים. ולרוב נציגי הישוב העברי יש חשבונות בזשווייץ, ואני מאוד מקווה שגם בנווסה האמריקנית המתמוטטת. אחר כך העברנו יהודים מהגולה לארץ, אך גם העברה זאת נכשלה. ונים וטובים נשרו והגיעו לבריטון ביץ׳ במקום לארץ חמדת אבות.

ההעברה היא אצלנו בדם. נלחמנו כמה מלחמות טובות והעברנו שטחים מארץ לארץ, אמרנו ,"שטח כבוחור לא יוחזר" אבל החזרנו, ועוד איך, ועוד נחזיר. כי אין מה לעשות, אנחנו עם שמת להעביר. העברנו דור שלם מהארץ לארצות־הברית, והעברנו הרבה מטומטמים לבית המחוקקים, שם מעבירים את חוקי ההעברה החדשים, לתפארת מדינת המעבר שלנו.

לפני כמה שנים קיבלנו התקפת העברה חזקה, נעיקבותיה החלטנו להעביר את המים מים המלח לים התיכון, או ההפך, למטרות אנרגיה. בשלב זה למחלה כנר היה שם – "פרוייקט", אבל פרוייקט זה תמיד משהו שנכשל, וגם פרוייקט תעלת הימים הלך בדרך כל פרוייקט, וכמו כן פרוייקט הלביא, בו ניסינו להעביר מטוס עברי משמים לשמים, ולא חשוב כמה סוה יעלה, העיקר הגאווה הלאומית, והרי ידוע שהכמים מלאים גאווה.

שנים ארוכות רק העברנו מחלות, וכמובן שבסופו של דבר, כמו תמיד, הגענו לערבים. נושא העברת הערבים, הידוע גם בשמו הלועזי (כדי שהם לא יבינו?) "פרוייקט הטראנספר", תפס חזק מאוד אצלנו, אם כי ברור לכולנו שגם נושא זה, כמו כל נושא שהתואר פרוייקט מוצמד אליו, נידון לכישלון.

לכן אנחנו עוברים לסדר היום, ואחרי שהעברנו את העונש השני לערוץ הראשון, סתם בשביל להעביר משהו, ואת חגיגות החמישים למדינה העברנו לשנות הארבעים, כי אף אחד לא חותם לנו שנמשיך פה עוד עשר שנים עם כל ההעברות הללו, ומי יודע מה נעביר בהתקפת הפרוייקט הבא שלנו. אולי את הר הבית לגליל, או אפילו את השר שריד מחו"ל לארץ. הכל פתוח.

עוד לא אבדה תיקוותנו
להיות עם מעביר בארצנו
ארץ פרוייקט ירושלים.

למה רק הוא?

ה׳תרגשתי עד דמעות תנין כששמעתי את נאומו הנרגש של נשיא מדינת ישראל, שנסע לאמריקה, לרגל חגיגות הארבעים, להגיד לנשיא האמריקני שיש לנו אינטרסים משותפים. אבל למה שלא כולם יסעו? למה תמיד כשיש חגיגות רק הם נוסעים? למה שלא כולנו ניסע לספר לנשיא שאנחנו מוצאים הרבה ערכים משותפים בין שתי המדינות המאמינות בדולר ומתפללות לבריאותו?

הנשיא הגיע אלינו, באמצעות לוויין, ושמענו אותו אומר לנשיא המארח "כשאני עומד כאן, אני מרגיש את משק כנפי ההיסטוריה". מלים כדורבנות.

אבל גם אנחנו רוצים להרגיש פעם איזה משק כנפים, ולמה תמיד כשנשיאים ורוח מרגישים משק כנפיים באמריקה, אנחנו נשארים כאן ומרגישים חרא ורוח קרה בגב?

חגיגות הארבעים יקרות לכולנו (ועוד איך יקרות!), אבל אני מרגיש שגם הפעם אנחנו נישאר פה, נסתפק באיזה פרוייקט של מעפילים מחופשים בחוף עתלית ואולי גם איזה פסטיוואל בנגב. ושוב זה יהיה רק הרצוג שיתרגש, ויסע לאמריקה, וירגיש משק כנפים, אחרי שהלב הנשיאותי שלו המריא אל על ונחת בחליפת פסים לחגיגה שלנו בוושינגטון די.סי.

בכלל, מזמן כבר תפסת שלהיות נשיא מדינת ישראל זה מקצוע אי־לי־פאק, מעט אחריות והרבה משק כנפיים. לכן כשבני הצעירצ׳יק חושב מה להיות כשיהיה גדול, וליבו נקרע בין זמר רוקנר׳ול ידוע קליפים לשחקן ספסל במכבי נתניה, אני אומר לו: צא מזה, בני, ושאף להיות נשיא מדינת ישראל. לך על זה, ילד. ואל תשכח לשלוח איזה משק כנפי היסטוריה לאמא ולאבא, בחגיגות השבעים. עלה (ועל הג׳מבו) והגשם (את החלום של אבא)!

משתרכים

א׳ני אדם עוכר, וכיון שאני גר מחוץ לעיר, אני עובר בעיקר בכביש החוף. אני עבר של הפקק הניצחי. במסגרת עבודתי אני תקוע כל יום שעה עד שעה וחצי בין נתניה להרצליה, או כמבואותיהי הפקוקים של תל־אביב, משתרך. בכל המקומות אנשים יוצאים לעבודה וחוזרים ממנה. אצלנו משתרכים.

כמו שלא מודיעים על מלחמות, אף אחד גם לא יודיע לך שהולכים לשפץ קטע בין מכון ווינגייט לקיבוץ געש, והעם, הרגיל בהפתעות, נתנהג כמו בגיוס כללי. לא שואל שאלות. משתרך.

"תגיד, מה הולך פה?" אתה שואל את החלון שמשמאל.

"כנראה תאונה", אומר הנהג הזריז, חורק בי מבט כאילו הייתי מרכן כביש.

אבל כל כביש החוף הוא תאונה אחת גדולה, וכולנו נפגעים. בשולי הכביש לא תמצא, בדרך כלל, כל שילוט שידריך אותך או יסביר לך מדוע פקקו אותך. בתחנה הצבאית "יומן המשפט", ואתה אמנם מרגיש שפוט. אלפי אנשים מאחרים לעבודה ומאחרים הביתה, מרחיקים את הזעם העצור שלהם בפנים, מפתחים את האולקוס הקטן שלהם ומתאכזרים לפקידותיהם בעבודה, שליש מהנשים תעובדות מוטרדות כבחינה מינית על ידי בוכים שהכביש הפך אותם למאנייקים. ואחרי העבודה, כשהם מגיעים הביתה עם הסיבארו הרותח שלהם, הם צורחים קצת על הילדים בבית, נרדמים מהר, כי הערוץ השני נגמר בעשר. קמים מוקדם. משתרכים.

לעולם אין לדעת מתי זהיכן תשתרך היום. כותב שורות משתרכות אלו משתדל לצאת בשעות הלא עבוסות, ותמיד נתקע. ובאמיר, איש לא יגיד לך למה ועד מתי. הסימן היחידי הוא אבני הפלסטיק הצהוב שלפתע הופכות את האוטוסטרדה לדרך הלבנים הצהובות של ארץ עוץ, לחניון ארוך ביותר בארץ, ואתה מבין שהיום כבר לא תגיע, או לא תראה את הילדים שכבר הלכו לישון. אתה מזמזם לך את בלוז כביש החוף, מקשיב לחקירתו הנגררת של מר שיף, מנסה לכוון את הכעס שלך לכיוון של האוקריאני השכן, המשתרך.

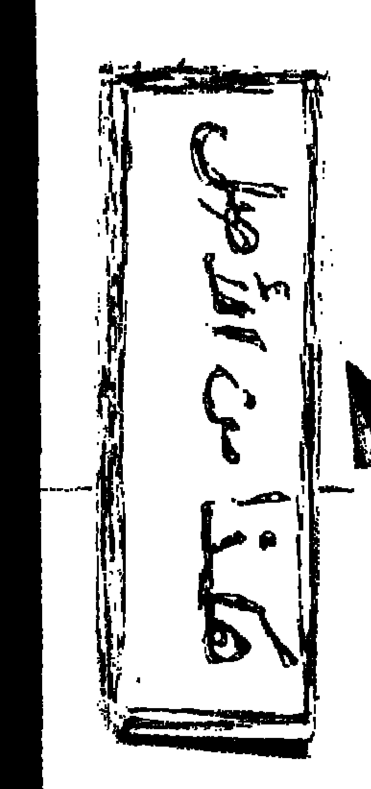
כמובן שתמיד קיימים מפירי ההשתרכות, אלה שבמקום לפתח לעצמם אולקוס או להטריד מינית את פקידותיהם, כמו שמקובל, צועקים על הפועלים המעכבים שבסוף הכל מתקנים כביש משתרך. הנועדים מחפשים קיצורים. ותיקי סיירות וירודי קרב שהסובארו שלהם נהפך ברגע לסובארו סיור, והם יורדים מהכביש הסתום אל דרך השטח, חוצים את תרד האוכל של קיבוץ געש, חודרים לבית הארחה של שפיים, מכתרים את תל־בריך ויוצאים בקאונטרי־קלאב, שם כרוז־כלל תופס אותם שוטר משתרך הנותן להם על הראש, מחזיר אותם לדרך היסורים, כביש הזפת שאין לו סוף.

ואנחנו, ממש כמו בעלות המקצוע העתיק המסוכן ביותר בעולם, עומדים על הכביש, והכביש עובד עלינו. כן, ידוע שצריך לתקן כבישים, אבל למה על בשרנו ולמה לא משתפים אותנו, לכל הרוחות? כמה היה קורה אם היה איזה בודד תנוני בעיתון ומבשר לקהל המשתרכים הרחב: "ביום שלישי תסגרו בכביש החוף בין ארבע לשש בקטע זה וזה", או בודדים, בין ספסל לביומקתנו, שישים קטיות של כידע שלידי, פינת המשתרך! "אותיס יקרים, ביום חמישי אין כביש". משהו כזה, ואז נדע שמשתפים אותנו, שאנחנו גם אזרחים ולא רק בשר מקקים, חילים אלמונים של כביש סתום.

כעת אני יוצא עם הרשימות הללו שלי אל דרך הפקקים הצהובים, ואם לא תקראו אותי ביום שישי, תדעו לכם שאני עדיין ביום חמישי, תקוע בין שפיים לגעש, מוטעל יותר מהדולר האמריקני, משתרך.

המכתב שפרסם
מרדכי בן־חורין,
אדריכל ותיק וידוע,
היה בעילום שם. אב
מתחנן לפני בתו
שלא תרד מהארץ.
אפילו שהיא רופאה
שמרוויחה 3 שקל
לשעה. אפילו
שבעלה המהנדס
עמד להיות בין
מפוטרי ה"לביא".
איריס וגיורא הופמן
נשארו בארץ, עם
הבעיות. דן וליאורה
נשברו. למדינה אין
מכשיר בלימה רציני
לעצירת הירידה.

מרדכי בן־חורין: "המכתב היה צורת ביטוי להביע את סערת רוחי".

אל תרדי מהארץ, בתי

מאת יעל פז־מלמד צילומים: בני גלזר

כעד חודשיים לפני שפורסם המכתב ליוו דליה ויוסי את "הילדים" לשדה־התעופה. הקיבוץ התחשב, נתן רכב. בערב לפני־כן נכנסו כמה חברים, המעט שידעו, לעודד. "זה רק לכמה שנים, עד שיסתדרו קצת, אתם יודעים איך זה, מול שעוד אין להם ילדים משלהם. הם יחזרו, זה בטוח". יוסי שתק, דליה הגישה תה עם עוגת שמרים. אחרי־כן ריכלו קצת על חברים בקיבוץ, ובבוקר נסעו לשדה־התעופה. בדרך אספו את רון וליאורה (שמות בדויים, לפי בקשה מפורשת). יוסי עזר להעמיס את המזוודות, ואחרי־כן להניח אותן על העגלה בשדה־התעופה. וכל הזמן הזה הוא שתק. לך תדע מה עבר לו בראש.

רק ברגע האחרון, כשהילדים כבר עמדו לעלות לבדיקת הדרכונים, נפל על כתפיו המסוגנות של הבן והתייפח. דליה בכתה כל הזמן. גם ליאורה. אמא של ליאורה עמדה בצד בפנים חיוורים וחתומים. אחרי הכל בתה היחידה עוזבת את הארץ. בעצם קוראים לזה: נוסעת לכמה שנים. עד שיסתדרו קצת. ואחרי־כן? אלוהים גדול.

רון אמר: "מה אתם דואגים? נוסעים לכמה שנים, וחוזרים. די, מספיק עם הבכי". מי שמכיר אותו ידע שהוא יבכה למעלה, אם בכלל. העיקר שאיש לא יראה. מלח הארץ. קיבוצניק, מפקד פלוגת טנקים, מהנדס טרי. יפה וגבוה ואוהב את הארץ. מה יש לו לחפש בפילדלפיה הרחוקה? וליאורה. כבר אמרנו שהיא בת יחידה. לפני שנתיים קברה את אביה. איך היא משאירה פה את אמא שלה? מה יש להם, לזוג הצעיר והמוכשר הזה, לחצות את האוקינוס? מי מחכה להם שם? מי ימלא פה את מקומם?

"אין לנו ברירה", הם אמרו. "זה רק לכמה שנים, עד שנסתדר. אין לנו ברירה".

כעבור חודשיים אחרי־כן פורסם ב"מעריב", בעילום שם, מכתב של אב אל בתו. זו בקשה, אפשר לומר תחינה: אנא, בתי, אל תרדי מן הארץ. אפילו שאת מרוויחה כרופאה רק שלושה ש"ח לשעה. אפילו שבעלך המהנדס עומד להיות מפוטר מן התעשייה האווירית וקשה לו להשיג עבודה אחרת. אבל כאן מקומך, כאן ביתך, כאן משפחתך. אנא, אל תרדי מן הארץ. אל תשאירי אותנו לבד בחגים, אל תהיי בניכר.

דירת שיכון נומרה בפתח־תקוה. בסלון מונח מזרון על הרצפה, שתיים־שלוש כורסאות קש, עגלת־תה שמשמשת בעת הצורך כשולחן, עציץ פה ושם. איריס הופמן היא הבת שאליה הופנה המכתב. גיורא הוא הבעל שמנו מבקשים לא להתפתות להצעות עבודה בחו"ל. הם הזוג שמתחננים בפניו שלא ייעקר, שלא יירד, שלא יבחר בפתרון הקל. והם רק משל ודוגמה לזוגות רבים אחרים, ואפילו לא הדוגמה הטובה ביותר. להם יש גב כלכלי לא רע מההורים. האב שכתב את המכתב הוא מרדכי בן־חורין, מוותיקי האדריכלים בארץ, בעל משרד משגשג שתיכנן בין השאר את "בית אסיה" ואת "לבדיינגוף", והיום הוא עובד על פרוייקטים גדולים בארצות שונות בעולם.

זה, [illegible] ההבדל המהותי בין איריס וגיורא הופמן לבין רון וליאורה, שעוד נחזור ונספר את סיפורם. זו הסיבה שהראשונים נשארים [illegible] בארץ, והאחרים אולי יחזרו, אולי לא.

הדירה שהזוג הופמן מתגורר בה שייכת למשפחה. היו להם חלומות לקנות דירה משלהם, בכוחות עצמם. כרגע אין על מה לדבר, כמו שלא היה על מה לדבר בשנים הקודמות. והם כבר לא ילדים, איריס וגיורא. הוא בן 32, היא בת 29. הוא מהנדס אווירונאוטי, היא רופאה. עדיין גם אין עול של ילדים.

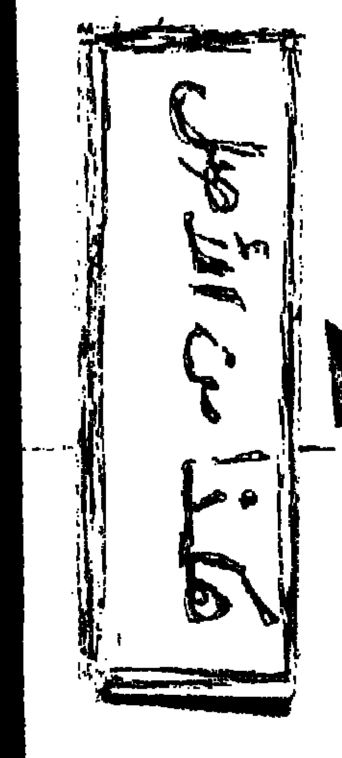
ובכל זאת, אילו לא קיבלו עזרה מן ההורים, הכל היה נראה אחרת. הם יודעים זאת, אנחנו יודעים זאת, דומה שגם מקבלי ההחלטות הפוליטיקאים יודעים זאת, רק שיש מין קשר של שתיקה. כאילו אם לא נדבר על הבעיה – היא לא קיימת. כאילו אם לא נספר את סיפורם של אלה שנשברו, שהחליטו שאין מוצא, שהם חייבים לנסות ולפתור את בעיותיהם הכלכליות הרחק מכאן – הדברים לא יכאבו. הרי כמעט כל אחד מאתנו נפרד מחברים טובים ש"נסעו לכמה שנים", ועכשיו הם [illegible] בעת טיול בחו"ל. מה יועיל אם נכנה אותם בשמות גנאי, אם נכעס, אם נגנה. חייבים להכיר ולהבין את המצוקה והייאוש שדחפו למעשה, חייבים לעזור.

לפני כשנתיים הלכה איריס לעבוד כמתמחה בתל־השומר. בעבור יום עבודה רגיל – משבע בבוקר עד ארבע אחר־הצהריים – קיבלה שכר של 490 ש"ח. עם השנים ותוספות היוקר ושאר הטבות ניכרות שהצליחו הרופאים להשיג, הגיעה משכורתה האחרונה לסכום המכובד של 650 ש"ח. מאחר ושכבית היה עוד [illegible].

(המשך בעמוד הבא)

איריס וגיורא הוסמן: "הרעיון אפילו לא עלה על דעתנו".

"הנושא קיים מתחת לפני השטח. הבעיה היא שלא מדברים על זה. אולי יש עוד כאלה המתכוונים לרדת ולא מעזים לדבר על כך אפילו עם החברים?"

(המשך מהעמוד הקודם)

לא היו ילדים והיתה התמיכה המפורסמת מן ההורים, יכלה איריס להרשות לעצמה לעבוד רק את אשר נדרש ממנה, שגם זה הרבה יותר ממרבית האנשים: כל יום מהבוקר עד שעות אחר־הצהריים המאוחרות, ובערך פעמיים בשבוע תורנויות לילה.

רופאים צעירים אחרים, חבריה לעבודה, בעיקר הגברים המטופלים במשפחה – חיים אחרת לגמרי. יש ביניהם כאלה, היא מספרת, שעושים את המקסימום האפשרי של תורנויות בבית־החולים בו הם עובדים, ובנוסף לכך עוד תורנויות במגן־דוד־אדום. יש ביניהם כאלה שבאופן קבוע עובדים 48 ו־72 שעות ברציפות, נחים קצת וחוזרים על כל העסק מחדש. והם, כידוע, צריכים במצב הזה להציל חיי אדם, לקבל החלטות שהן דיני נפשות. ואחרי כל התרגילים הללו הם מביאים הביתה סכום של 1200 עד 1500 ש"ח, שבדרך־כלל נגמר הרבה לפני שנגמר החודש.

וצריך איכשהו לקנות דירה, אולי אפילו אוטו, להחליף פעם את המקרר, לעשות טיפול שיניים, אולי אפילו לנסוע לחופש בחו"ל. יש משהו לא אנושי באורח־החיים המתמשך הזה. אנשים נשחקים, העייפות גוברת, וככל שמתרחקת הדירה מהישג־יד, מתקצרת הדרך להחלטה לנסות להסתדר במקום אחר. לא מדברים על זה בארץ, מעט מאוד כותבים על כך בעתונים, כמו על המחלה "ההיא". אבל מה יעזור אם נחריש?

"אחרי ששמעתי סיפורים על טייסים לשעבר, קיבוצניקים, שאחד עובד כרצף בלטות בלוס־אנג'לס והשני סבל שמעביר שם רהיטים מאיזור אחד בעיר לשני, הרגשתי שאני לא יכול לשתוק יותר".

גיורא הוסמן הוא מהנדס אווירונאוטי, בן 32 שעבד עד העת האחרונה בצוות שבנה את ה"לביא". לפני מספר שבועות רמזו לו שכדאי להתחיל לחפש עבודה. בבקרים הוא מתרוצץ, הולך לראיונות עם מעסיקים פוטנציאליים, מקווה להצליח למצוא משהו, להתקבל. את שעות העבודה הוא משלים בערבים. חבריו לעבודה בודקים ברצינות גם הצעות למשרות בחו"ל. ברור שחלק מהם "ייסעו לכמה שנים".

גם אתם חשבתם על האפשרות להיענות להצעות עבודה בחו"ל?

איריס: "אפילו לא עלה על דעתנו. תראי, אני דור שביעי בארץ, גיורא הוא בנם של ניצולי שואה. בשבילנו לא קיימת אפשרות לחיות במקום אחר. אבל אולי אנחנו באמת לא דוגמה. לנו בכל זאת יותר קל. מצד שני, גיורא, מה יהיה אם במשך חצי שנה לא תמצא עבודה? מעניין איך נדבר אז".

גיורא: "בשבילי לא קיים הפתרון של לרדת מן הארץ. אני בטוח שאמצא עבודה".

בקרב החברים שלכם יש דיבורים על עזיבה, על נסיון של כמה שנים בחו"ל?

איריס: "הבעייה היא שלא מדברים על זה. הנושא קיים מתחת לפני השטח, אבל לא מדברים עליו. אתן לך דוגמה עד כמה לא מדברים על זה: בערב ראש השנה חזרנו מטיול בחו"ל, וצלצלתי לברך בשנה טובה ידידים מאוד קרובים שלנו. מן הדירה שכה גרו ענה לי קול של אדם שלא הכרתי. שאלתי על החברים, והוא ענה שהם כבר לא גרים בדירה. נחרדתי. הסברתי לו שאנחנו חברים טובים, ואני מוכרחה לדעת מה קורה. 'הם נסעו לארה"ב', אמר לי הבחור שגר במקומם בדירה השכורה. לכמה זמן? שאלתי. 'ירדו מן הארץ', ענה לי. הייתי בשוק. לא יכולתי להבין איך זה יתכן. הרי הם מעולם לא דיברו על האפשרות הזו. אנשים משגעים, מבין הטובים ביותר שיש לנו, שניהם עוסקים במחשבים. איך ייתכן שהם עזבו? למה לא דיברו איתנו או עם שאר החברים? אולי יש עוד כאלה המתכוונים לרדת ולא מעזים אפילו לדבר על כך עם החברים. הרי תמיד אפשר לעזור לאנשים.

"השוק הזה בא אחרי שבחו"ל בילינו מספר ימים עם חברים טובים, שניהם רופאים, שגם הם ירדו מן הארץ לפני כשלוש שנים. דיברנו איתם לילות ארוכים, ראינו את הגעגועים הנוראים, את הרצון האמיתי לחיות בארץ. מצד שני הם חזרו ואמרו כל הזמן: 'אנחנו לא יכולים לחזור. אין לנו בשלב זה לאן. שנינו עברנו כבית־חולים ימים ולילות, הרווחנו פרוטות, לא היה לנו שום סיכוי להגיע לדירה, להסתדר איכשהו בחיים. הכל היה מייאש וחסר־סיכוי. ההורים לא יכולים לעזור לנו, ואנחנו חייבים לעזור לעצמנו. האפשרות היחידה שנותרה לנו היתה לעשות את המעשה שעשינו. זה קשה, זה כואב, אבל אפילו לא היה לנו למי לפנות'".

מרדכי בן־חורין, מדוע כתבת אל בתך וחתנך מכתב פומבי בו ביקשת מהם שלא יעזבו את הארץ? הרי אין להם שום תוכניות כאלה. הם נחושים בדעתם אפילו לא לנסות לחפש עבודה בחו"ל?

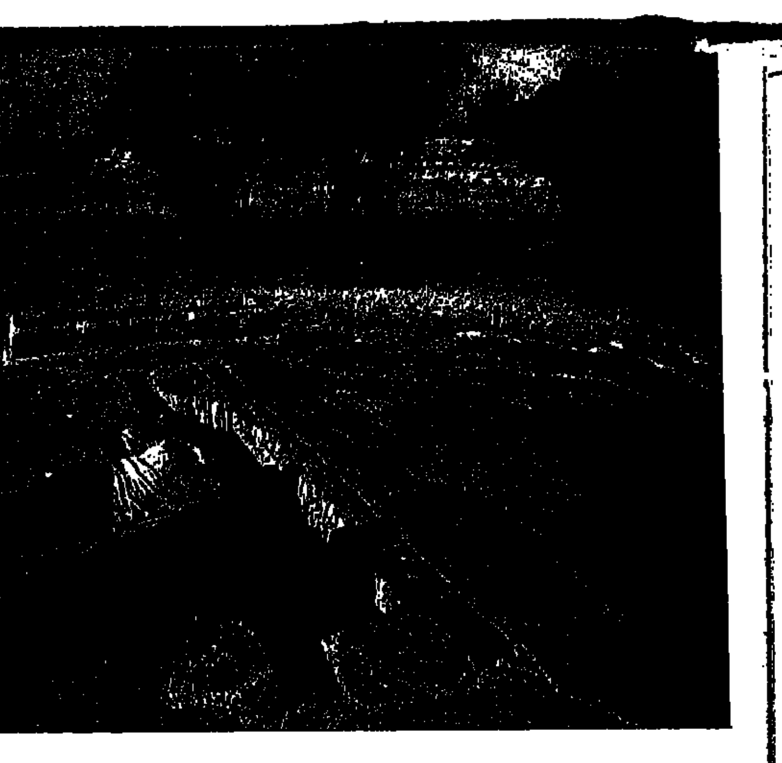
"זו היתה בשבילי צורת ביטוי להביע את סערת רוחי. אני נתקל בתופעה הזו של ירידה מן הארץ מכל עבר. אני מכיר כל־כך הרבה הורים מיואשים שרואים את ילדיהם עוזבים, נוסעים למקומות שונים ומשונים, ואין ביכולתם לעזור. ומה שיותר חמור זו השתיקה מסביב. הפוליטיקאים אומרים שאין דבר כזה, שתמיד ירדו מן הארץ, שאי־אפשר לדבר על 'תופעה'.

"מה שהביא אותי באופן קונקרטי לכתוב את המכתב היה גם שיחה עם הבת והחתן על אותם חברים נפלאים שבחשאי חמקו מכאן, וגם פגישה שהיתה לי עם זוג חברים שנסעו לבקר את בנם הטייס באחד מבסיסי חיל האוויר בארץ וחזרו משם המומים ומזועזעים:

"התברר להם שרי הרבה מהחבר'ה שם, טייסים, מתכוונים לנסוע מן הארץ לפחות לכמה שנים, אחרי שישתחררו. הם מצטרפים בכך למספר רב של חברים, כולם טייסים קרביים, חברה נפלאים, שכבר יושבים במקומות שונים בחו"ל, מנסים לדלג על השנים הקשות של ההסתדרות הראשונית בארץ. מי שחוזר – חוזר, אבל יש הרבה שלא חוזרים. ואחרי זה שמעתי סיפור על שני טייסים, מן הטובים ביותר, שניהם קיבוצניקים, שאחד עובד היום כרצף בלטות בלוס־אנג'לס, והשני סבל מעביר רהיטים מאיזור אחד בלוס־אנג'לס לשני. הרגשתי שאני לא יכול יותר לשתוק.

(המשך בעמוד 34)

באר מילכה במיפגש הנחלים ניצנה ונחל לבן, על שם מולכה, אחייניתו של אברהם אבינו.

מאת נילי פרידלנדר
צילומים: שי גינות
בשיתוף רשות שמורות הטבע

44. חולות עגור וחמוקי ניצנה

לובה אליאב מכירים? כפר הנוער ניצנה ששם גרים עכשיו לובה וטניה אליאב עוד לא מופיע על המפה, למרות שהוא בתחום מדינת ישראל באופן רשמי. הפעם מטיילים אל קטע ישן־חדש בנגב המערבי, דוגמה מכרם שלום לכיוון בארותיים, אל המערב הפרוע שלנו. זוהי ארץ של קיץ, בסיסי צבא פה ושם, ישובים קטנטנים וחדשים, שדות ירוקים, חורשה ובאר עתיקה עם המית יונים ודיונות, וכמה גבעות סלעיות מופלאות שהן חמוקי ניצנה והרבה מרחבים פתוחים, אוויר נקי ואור בהיר. ההרגשה היא כמו בארץ חדשה.

מתל־אביב נוסעים לשם רק שעתיים וחצי, וחוזרים דרך באר־שבע בשעות הלילה. לא צריך לצאת בשש בבוקר. אפשר גם בשמונה ותשע, לקחת ברכב תפרטי משקה ומזון ולבוא לשם במיכל מלא דלק - כי בשבת לא תמצאו במערב הפרוע הזה מקום פתוח.

מדוע ניבחר הנגב לככב בחגיגות שנות הס"ו' למדינה. זהו טיול ראשון שנביא השנה לנגב, אל מקומות שמאז הסכם השלום עם מצרים לא נישתנו הרבה מאז מלחמת העצמאות.

• הנסיעה לחולות עגור:
ההתחלה מתל־אביב. והנה מסלול הנסיעה שאליה מתחברים הירושלמים בצומת ראם (מסמיה). לתושבי איזור באר־שבע זה ליד הבית. נוסעים לכיוון צומת טללים או משאבי שדה, במפה) וממשיכים לכיוון ניצנה.

• מתל־אביב:
קח מפת של הנגב הצפוני והמערבי. נוסעים מתל־אביב לכיוון יד מרדכי. בצומת יד מרדכי פונים שמאלה לכיוון שדרות. בצומת שדרות פונים ימינה לכיוון צומת סעד. בצומת סעד פונים שמאלה, נוסעים קילומטר, פונים לכיוון צומת מגן וממשיכים ישר עד כרם שלום. זמן הנסיעה - כשעתיים.

• מכרם שלום:
ממשיכים עם הכביש. עוברים מחסום של צה"ל וממשיכים לכביש הגבול המערבי, שם פונים שמאלה, דרומה. נוסעים כ־30 ק"מ על כביש הגבול המערבי. מימין – מצרים. לאורך הגבול דרכי עפר שהמטיילים מתבקשים לא לדשדש בהן.

• מכביש הגבול:
פונים שמאלה לכביש אספלט צר, שם יש שלט קטן: שמורת חולות עגור, ביר מלכה.

נוסעים עם הכביש חוזה בשישה ק"מ לכיוון כפר הנוער ניצנה. אחרי ארבעה ק"מ רואים את היאחזות באר מילכה שבעוד שנתיים תהיה מושב חקלאי. נוסעים עוד שני ק"מ וחוצים את נחל לבן (ואדי אל עביאד). רואים מימין קבוצת אשלים ומישטח בטון עם ארבע קשתות לכל רוחות השמיים, ובאמצע באר במדבר.

• ביר מלגה או באר מילכה:
את הבאר חפרו במפגש הנחלים ניצנה שזורם מתחת לדיונות החול הנודדות, ונחל לבן. ועדת השמות הממלכתית נתנה לה את השם באר מילכה, על שם מילכה אחייניתו של אברהם אבינו, אשת נחור, בת הרן ואחותו של לוט ובקיצור – בת המשפחה הראשונה של העם העברי. (בראשית פרק י"א).

היום יש חורשה ליד הבאר. מקום נהדר לארוחת בוקר. בגבעה שמעל הבאר היה "מוצב החול" המפורסם. עד 1952 זה היה איזור מפורז. הבאר העתיקה שוקמה בתקופת המנדט הבריטי, יצקו מעליה בטון והשאירו פתח צר – שיהיה קשה ליפול לתוכה.

האשלים מאחוריכם, הבאר לשמאלכם וימינה, מערבה מכאן, יש דרך כורכר טובה שמובילה לאפיק נחל ניצנה שנמצא למרגלות הדיונה של שמורת חולות עגור. אפשר לנסוע, ואפשר ללכת ולעלות על הגבעות הרכות של חולות הזהב ולהתגלגל למטה.

שקט, שמש ובחולות עקבות של חיות בר. מהגבעות רואים את הארץ הפתוחה והחשופה. בשלב של הצעה לשמורת טבע. החולות שנדדו הנה מהרי אתיופיה ומקרקעית הים התיכון. רובם התייצבו על־ידי צמחיית מגוונת. צמח חשוב בייצוב הדיונות, גבעות החול הנודדות, הוא "מלענן המטאטאים" שמתיישב בראש הדיונה ונראה כמו נוצות רכות. אחריו מתיישבים פה גומא מגובב, ירוק המדבר ולענה חד זרעית.

וכשיש מרחבי חולות וצמחייה עשירה, יש גם חיות בר: קרקלים וחתולי חולות, צבי הנגב, ארנבות, שועלי חולות, צבועים. בסתיו כבר פרחו פה סיתווניות, חצבים ותבצלות, ובאביב יפרחו פה איריסים וכל צמחי המדבר: נואית קיצנית, רותם, אשלים ועצי שיטה. ביום חם כאן מאוד, ובלילה קר מאוד.

• כפר הנוער:
מהגבעות חוזרים לבאר מילכה ונוסעים דרומה על כביש אספלט משובש כחמישה ק"מ עד שפוגשים את כביש באר־שבע־ניצנה (דרך צומת טללים). פונים ימינה וממשיכים דרומה. אחרי שני ק"מ רואים על גבעה, מצד שמאל, את כפר הנוער ניצנה. הכפר הוקם ע"י מחלקת עליית הנוער של הסוכנות והוא מנוהל ע"י זאב ויוון. לובה אליאב עומד כאן בראש פרוייקט חינוכי להכרת הנגב. נערים ונערות מכל הפנימיות של עליית הנוער מגיעים הנה לשלושה שבועות ולומדים על הנגב: ארכיאולוגיה, התיישבות, חקלאות, טבע ונוף, ועובדים בשיקום חוות חקלאיות עתיקות. כאן היו הערים הנבטיות והביזנטיות שיבטה, ניצנה וחלוצה (רחובות בנגב) שסביבן היו חוות חקלאיות עם עשרות־אלפי מתיישבים בשנים 100 עד 600.

• קדש ברנע:
משמאל רואים על גבעה בתים בהירים עם גגות רעפים, וזה מושב קדש ברנע. הממשלה נתנה להם שם, "ניצני סיני", אבל הם לא רוצים. 15 משפחות עם 40 ילדים. עובדים בחקלאות ומצליחים מאוד. יש מלונים שגדלים בחממות, על מים חמים מבארות, ומבשילים בפברואר, ויש כרמים של ענבי סולטנינה.

מכפר הנוער נוסעים דרומה עוד שני ק"מ, לצומת ניצנה.

• אל חמוקי ניצנה:
משהו מהסרטים. יופי ונבעות לבנות ועגומות שדורון הדביק להן את השם "חמוקי ניצנה", וככה הן נראות. הן יפות עוד יותר בשעות אחה"צ, כאשר השמש במערב.

בצומת ניצנה פונים ימינה ונוסעים מערבה שניים וחצי ק"מ עד לשלט שנמצא לפני מחסום צבאי לא מאויש (סוללת עפר) על הכביש. כאן שמורת חמוקי ניצנה. עוצרים והולכים ברגל כ־400־500 מטרים שמאלה לכיוון בקעה קטנה, ונכנסים לתוכה. כאן הניר נחשף ויצר את חמוקי ניצנה.

חוזרים לרכב ולאותה דרך שנסענו עליה, חוזרים לצומת הראשון. רואים "פילבוקס", תחנת משמר תורכית מערב מלחמת העולם הראשונה. ועל הגבעה – תל ניצנה. נוסעים דרומה כעשרה קילומטרים וכהתאם לשילוט מגיעים לחורשה של אשלים עוקיים שניטעו ע"י תלמידי מקוה ישראל ב־1915 במסגרת עבודות כפיה של השלטונות התורכיים (על הגבעה תוואי מסילת הברזל התורכית לסואץ). כאן יש שתי בארות, באר משה ובאר אהרון. בחורשה מקום טוב לפתוח צידניות.

שביל העולה לישוב על ראש הגבעה. עזוז, כפר קהילתי קטנטן עם חמש משפחות ורווק אחד. תשעה ילדים. איתה עובדים צאן, רשות שמורות הטבע, התחזוקה ושתי משפחות מתכוונות להתפרנס כתיירות. רוצים לפתוח כאן חוות יעלים וצאן, ופתוחים ליוזמות ורעיונות של מתיישבים חדשים.

הוותיקים יזכרו שפעם היתה כאן היאחזות הנח"ל בארותיים.

כאן מסתיים הטיול. אם ממשיכים דרומה עוד שלושה ק"מ, מגיעים לכביש הגבול המערבי שיורד דרומה לכיוון הר חריף (פניה למצפה רמון) ואילת.

• הדרך חזרה:
פונים לכביש הגבול המערבי ונוסעים בחזרה על כביש הגבול צפונה (לא בחושך) עד לצומת ניצנה, פונים ימינה לבאר־שבע וחוזרים לארץ. חשוב: בכל המסלול שתיארנו אין תחנות דלק פתוחות בשבת ואחרי שבע בערב. תחנת הדלק הקרובה בדרך חזרה – בבאר־שבע.

• אפשרויות:
המסלול הסיבובי תואר מת"א דרומה וחזרה דרך באר־שבע.

מטיילים שישנו במצפה רמון, שם יש עכשיו אכסנייה ומלון בתחורים עממיים, יוכלו לעשות את הטיול הזה בדרך חזרה למרכז הארץ. לקחת בחשבון יום שלם, ואם צריך לעשות זאת כדיוק להיזמן מקום שמתאר כאן. פרטים – במרכז המבקרים: טלפון 057-79230.

אני ממלא לוטו באופן לוטומטי, אלי ישראלי

מי חלם שישראל תהיה בין 3 המדינות הראשונות בעולם שמיחשבו את הלוטו? ומי חשב שאפשר יהיה למסור את טפסי הלוטו, סמוך למועד ההגרלה, למלא טופס בשניות ולהסתייע במחשב במילוי הטפסים? היום, עם כניסת העידן הלוטומטי לפיס, הפכו כל אותם דברים שהיו בגדר חלום, לעובדה קיימת. למעלה מ־1300 מסופי לוטומט ממוחשבים, יעמדו כעת לרשותך בדוכני הפיס, ויצעידו אותך אל המאה העשרים ושתיים.

הכי בטוח שיכול להיות

עכשיו, כאשר המחשב מחליף את האדם בכל פעולות בקרת הטפסים וקליטתם, יש לך בטחון מלא באמינות המערכת. הנתונים של כל טופס וטופס הנקלטים ע"י הלוטומטים בדוכנים, מוזרמים למערכת המחשב המרכזית, בבית מפעל הפיס, ונשמרים עד למועד ההגרלה. המחשב גם ממיין את הטפסים הזוכים, מיידע את הלוטומטים בתוצאות ומאפשר את חלוקת הפרסים כבר למחרת ההגרלה. כל פעולה נעשית במהירות שיא, של שש שניות בלבד.

מסירת הטפסים עד יום ג', סמוך למועד ההגרלה

בעידן הלוטומטי, אתה מרוויח מדי שבוע יום המורים נוסף. מעתה, המועד האחרון למסירת הטפסים, הוא יום ג', יום ההגרלה, עד שעות ספורות לפני עריכתה. אנחנו חוזרים שנית: יום ג', יום ההגרלה, עד שעות ספורות לפני עריכתה.

מק"מ- מנוי לוטומטי ל-6-25 שבועות

לראשונה, אתה יכול לעשות מנוי קצר מועד בלוטו (מק־ם) ל־5, 10, 15, 20 ו־25 שבועות. אתה ממלא את הטופס שבחרת (רגיל או שיטתי) פעם אחת בלבד, ומשתתף בהגרלה, לכל אורך תקופת המנוי.

הלוטומט יכול לנחש בשבילך

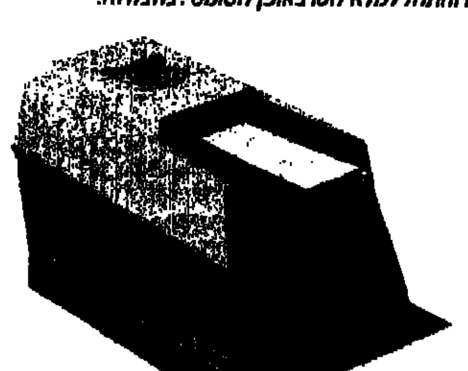
גם בעידן הלוטומטי צריך לנחש רק 6, אבל לא תמיד אתה חייב לעשות זאת בעצמך. אם אתה שייך לסוג "המהמר הממהר", תן ללוטומט למלא עבורך: סמן קו במקום המיועד לכך בטופס ובתוך שניות תקבל את הניחוש שלך מהלוטומט. קיימת גם אפשרות מלוי נוספת – שילוב חלקי של הניחוש שלך, עם השלמה של הלוטומט.

אל תקפל את הטופס הלוטומטי

הטפסים החדשים של הלוטו הם טפסים קשיחים ללא העתקים שסירבלו את המילוי. לאחר שהטופס שלך עבר בלוטומט, אתה מקבל אותו לידיך עם כל הפרטים: התאריך, המספרים שבחרת וכו'. אותו טופס משמש אותך, בבואך לבדוק בדוכן את תוצאות ההגרלה. כדי להקל על הלוטומט את קליטתו המחודשת, השתדל לא לקפלו.

דרוש בדוכן את המדריך הלוטומטי

עידן הלוטומט הופך כל שלב ושלב בתהליך ההימור לקל, מהיר ונח. כדי להקל עליך את ההיכחות עם הלוטומט, הכנו לך את המדריך הלוטומטי. דרוש אותו בדוכן שלך, קרא אותו והתחל למלא לוטו באופן לוטומטי. בהצלחה.

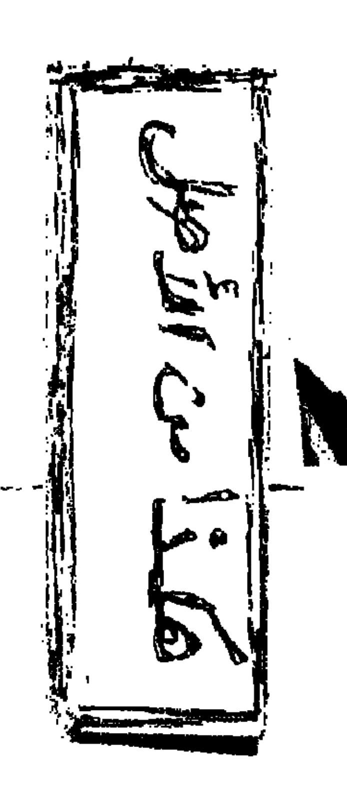

לאתי לוטו באופן לוטומטי

לוטומט
העידן הלוטומטי בפיס

יחידת הפרסום

רוחות במרתף

דבורה ברטונוב, בת 72, רוקדת במרתף ביתה, זורה חול בעיני המוות. מוקפת בזכרונות על בני משפחה שהלכו לעולמם, מתרפקת יותר על בנה יחידה עידוא בן־גוריון, ששלח יד בנפשו לפני 15 שנה. "יותר מדי כשרונות היו דחוסים בו, אבל הגרעין היה חלש", היא אומרת. האם המחיש עידוא בחייו ובמותו את גיבורי סיפוריו של סבו, מיכה יוסף ברדיצ'בסקי, ורצה להוכיח שהחיים חזקים יותר מכל ספרות בידיונית?

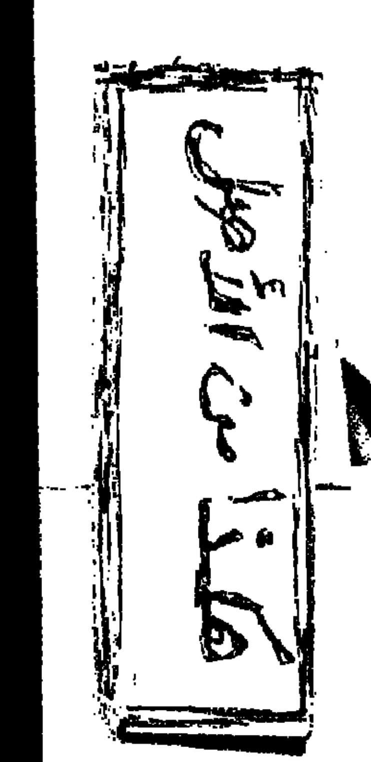
מאת שרית פוקס

דבורה ברטונוב בת ה־72 רוקדת לפני במרתף שריחו כריח גוויל עתיק את מחול הקבצנים בעלי המום מתוך "הדיבוק". הנה היא צפרדע, הנה היא קוף, הנה גידם, הנה גיבן. לקחת, להרוס, לגרוף. במשך שלוש דקות, בכל שניה נטפלת דמות אחרת אל הכלה, אשה נמוכת קומה, גבות שמוטות אך עיניים נוקבות, הודפת את החלל הטחוב. הלאה, הלאה, סביב סביב, תנו לי עוד אויר, ועוד אויר, ועוד. דבורה הודפת לעיני ספרי קודש נושנים של אבי בעלה המנוח, הסופר מיכה יוסף ברדיצ'בסקי, את כוחות הרשע השולחים זרועות מוות לעבר הכלה. אולי היא הכלה, תנו עוד אויר, אבל כבר לא, שהרי בקיץ האחרון הלך לעולמו בעלה יקירה עמנואל בן־גוריון. כל חיינו היו חיבוק אחד ארוך, אומרת לי דבורה, ומתוך החיבוק צנח לפני 15 שנים בנם יחידם עידוא אל מנוחת עולם, על־פי רצונו ובשליטתו. "זוהי שעה של ניצחון, לא של תוגה", הוא כתב להוריו במכתב הפרידה.

מתיה של דבורה ברטונוב מקיפים אותה במרתף, שהוא הסטודיו שלה למחול וחדר הספריה של אבי בעלה, ברדיצ'בסקי: אביה השחקן המונומנטלי יהושע ברטונוב; אחיה השחקן וקריין פרקי היום בתנ"ך, שלמה ברטונוב; בעלה חוקר הספרות עמנואל בן־גוריון, בנה עידוא: "היו לו שורשים קצרים, פתאומיים, משתנים. רצונות יותר מאשר מודעות. יותר מדי כשרונות היו דחוסים בו, אבל הגרעין היה חלש. הוא לא ידע להיכשל. בין שני סבים ענקים: ברטונוב וברדיצ'בסקי הוא רצה להוכיח את ייחודו. אך הרצון הכביר להוכיח את עצמו שיתק אותו".

עד יום מותו בגיל 34 תרגם עידוא שירה ודרמה, למד פנטומימה, ביים, שיחק, כתב שירים ושני רומנים. הוא זה שאת יצירתו "סמי ימות בשש", שעיבד וביים בתיאטרון העונות, קטל גמור בשנינה העקרה: "לדידי יכול היה למות בחמש". גמוז שיקף לעידוא את הרגשתו ההולכת וגוברת אז, כשהיה בסך־הכל בן 26, שניתן למתות אותו, לשלחו לעזאזל.

כל הצופים בריקודה בן שלוש הדקות של דבורה בבית "הבימה" בחג ה־70 לפני שבועות מספר, קמו על רגליהם להריע, וגם אני דומעת כשהיא רוקדת לי סולו במרתף. גוף קטן רוקד את האיפכא מיסתברא; שלטון הרוח על הגוף. הזמן משתהה, העבר נחל אל תוך ההווה: הקבצנים עוד איתנו, העולם עוד צעיר. דבורה ברטונוב זורה חול בעיני המוות. כבר שלוש־עשרה שנים לא רקדה כלל. תלמידת ח'בולשוי' במוסקבה, בית הספר "שרומפי־סקורנגל" בברלין, וחניכת ה"יוס־ליידר" בלונדון. כל חייה רקדנית אינדיבידואליסטית, מופיעה לבדה בקטעים עליהם עבדה בהדרכת אביה, יהושע, עד יום מותו. פגיעות, נוקשות והומור היו במתולותיה־הצגותיה. כתבו שהיא מזכירה את צ'רלי צ'פלין, אבל ג'ולייטה מסינה

דבורה ברטונוב רוקדת במרתף ביתה ובנה עידוא בן־גוריון באחת מתמונותיו האחרונות: הוא מרד בנזירות המשפחתית, קצר נשימה שאף אל התוצאה וסגד לאלוהי ההצלחה.

"יומיים אחרי מות עידוא ירדתי לסטודיו לתת שיעור. שמעתי שתי בנות מתלחשות: זו אשה חזקה. חשבתי לעצמי: אני חזקה? להיפך, אני חלשה. אילו הייתי חזקה הייתי מפרקת הכ"ל, הייתי מרשה לכאב לפלוש ליום־יום. אבל לא היתה בי גמישות של אנשים חזקים".

צילום: שמואל רחמני

נ'לילות כביריה" של פליני – זאת היא, אלא יותר קשת־עורף. המחול "מעשה ברוכל", שהיה כלול שנים ברפרטואר שלה, הוא תמציתה: "כדמותו של רוכל, אשר אין קופצים על סחורתו מתגלה בן־האדם, אשר למרות כשלונותיו, נשאר נאמן ליעודו", נכתב בתוכניה, ובאותם ימים היה עידוא איש יחסי הציבור שלה.

עידוא היה שונה. "אצלו זה לא פעל כך, כי לא ידע להיכשל. ואנחנו ידענו. הוא תפס כישלון כסוף החיים. שורת ביקורת היתה מוות קטן. היתה בו העזה מלווה בפחד, והפחד שיתק את ההעזה. הוא חיפש יעוד ולא ידע כי יעוד צומח בתוך המאבק.

דבורה, שלא חיפשה גדולות ונצורות אלא ביטוי עצמי ודיאלוג עם הקהל שלה, הרבתה לרקוד בקיבוצים. נסיעותיה לחו"ל, לעבודה משותפת עם גדולי המחול – כמו אנטוני טיודור, קורט יוס, צ'רלס ויידמן, לואיג'י, מרי ויגמן – הביאו לה שבחים שנלחשו באוזנה או נטמנו בגבו של צילום משותף. ומאת היה לה די. בשובה בשנות ה־60' ממסע בגאנה והודו, הפכה מרצה־מדגימה של מחול החותר אל פריצה מן הגשמיות בלי להינתק ממנה, אל הטראנס: אותה אקסטזה כה נתנסתה בגאנה. יום אחד הזמינו אותה אנשי שבט אחר להיכנס אל מעגלם הסגור, לרקוד. דבורה כבר הוכנסה בסוד תופעת הטראנס של שבטי גאנה, הרוקדים את הרוח האוחזת בהם. ולפתע, בלחץ חוויות פאראפסיכולגיות שהוקרנו אליה מבני השבט התובע ממנה לרקוד לפניו, ארע רגע של חסר, הד־פעמי בחייה של דבורה: היא חשה לשניות ספורות את חריגת הרוח מן הגוף.

והדברים מסופרים להפליא, ולא כפסבדו מיסטיקה, בספריה "ריקוד אלי אדמה" ו"ריקוד על פי צו הרוח": "רקדתי להלמות תופיהם... שמעתי קריאות עידוד והחלטתי במעמקי פנימיותי לא להפסיק עד אשר אקבל אות מהם גם אם אתמוטט ואפול... הולם ליבי בשעה שאני רוקדת את ריקודם, מתמזג עם הולם ליבם... אני זוכרת שסר ממני כל פחד, ששקעתי יותר ויותר למהותי הפנימית. זוכרת אני שהשתחררתי מכל התבוננות בעצמי, מכל רצון להצליח, להשביע רצון... לא היתה זו שקיעה בשכחה. היתה זו ההיזכרות העזה ביותר". היא שבה מגאנה מועשרת ביסוד המוות והתוגה, המלווים הלמות־תוף קוצבת זמן. או במלים אחרות, היא למדה את תנועת החיים מתוך המוות, לקראתו, ולא בכניעה. אלא ברירבון.

ולא העבירה לעידוא את עמרתה. האקסטזה של עידוא, היא מסבירה לי, היתה מעבר לדעתו, אל מחוץ לחיים. זרה היתה לעידוא עמדת האם שיש לגרש את התשוקה לפרסום ולכבוד כתנאי לאמנות גדולה. על־פי ספריה של דבורה האמן הוא מושבע אמנות, חבר מסדר קודש. זו היתה גם תפישת אביה, יהושע ברטונוב: "התיאטרון האמנותי הוא לא פחות מבית תפילה". ועדיין היא בשלה, נמתחת ככוהנת גדולה וקשה: "מאבא למדתי כי סוד האמנות: כוננות התכוננות, לדעת לעבוד. התמסרות טוטאלית. כן, כן, נזירות. רק במאבק יש תוצאה, רק במכווה של אש הסבל".

אבל עידוא? אני שואלת. דבורה מבינה לכוונתי: "עידוא רצה להגיע בלי תהליך. לא אהב לסבול. הוא רצה, רצה הרבה, אבל רצון ללא מודעות. וכשאין מודעות אין רשות לסתם רצון. רצון צריך להיות מלווה בהכרת היכולת. כי מהו סתם רצון? סוס דוהר ואיננו. הוא חי ללא הכרת יכולתו. רצונו של עידוא היה רב מיכולתו. אילו קצת היה מקשיב לכשרונו. הוא לא הקשיב. הוא נסחף אל המשהו ההוא, הגרנדיוזי, עד שהכישרון כמו אבד. הוא ידע שאנחנו שונים. פעם, אחרי מריבה, הוא כתב לי: 'אשתדל להיות כמוך?'"

כשהיתה דבורה ילדה ברוסיה רקדה לקול זמרתן של סבתה ואמה מרים, שחקנית שפרשה בגיל צעיר. ביודעה כמה משתוקקת הילדה להיות רקדנית, שאלה אותה האם: "אם אעיר אותך באמצע לילה ואשיר לך, האם תרקדי גם את?" דבורה נדרה שכך תעשה. בליל חורף אחד, במוסקבה הקרה, העירו אותה. "מתקה עלי שנתי, ופתאום בחושך אני ואני שואלים אותי אם אסכים עתה לרקוד. זכרתי את נדרי. אני זוכרת עד היום באיזה כעס ואי־רצון קמתי ורקדתי, אך לא הראיתי את רגשותי אלה. עשיתי את עצמי עליזה, ואמא עטרה ושרה את השיר האהוב עלי, ומחאה כף בקצב. בסוף לא עצרתי כוח ופרצתי בבכי מר. וכך, תוך כדי בכי, גם השכיבו אותי לישון".

עידוא נולד, אפוא, אל תוך הכת הסגורה של בית ברטונוב – בן־גוריון, העוסקת באדיקות את אלוהי העבודה, התהליך. עידוא מרד בנזירות המשפחתית. קצר־נשימה שאף אל התוצאה וסגד לאלוהי ההצלחה. כשנסע ללמוד פנטומימה בפאריס, כתב לפסיכיאטור שלו: "אני מרגיש בפאריס נפלא, כמו דג במים. זו עיר שנבנתה במיוחד בשבילי. בתל־אביב הרגשתי מתנק, פרובינציאליות, ועודף 'נאתים'. פה אני מרגיש מרחב

(המשך בעמוד 34)

עם האנחות של 'פעם היה טוב יותר' – אתה פשוט מזדקן

יוסי בנאי: "עם השנים הבית נהפך להיות מבצר, מקום שמגן עליך. לשם אני בורח, משם אני יוצא למלחמות שלי, שם אני נח, מחלק חוויות, שומע עצות".

שטח פרטי

יוסי בנאי

שחקן

בן 55. נולד וגדל בירושלים. הופיע בלהקת הנח"ל, "הבימה", "תיאטרון העונות", "האוהל", "בימות", "תיאטרון חיפה" (בין השאר "פר גינט", "הכלה וצייד הפרפרים", "הנסיכה האמריקאית", "גלילאו גלילאי", "נמר חברבורות"), ובתיאטרון הפרטי ("ילדות קשה", "חכמים בלילה", "נישואין נוסח גרושין", "אני וסימון ומואיז הקטן", "שיכור ולא מיין" ועוד). כתב מערכונים רבים לגששים. בימים אלה רואה אור תקליטו החדש, "יוסי בנאי", והוא מופיע כאורח ב"מעגל הגיר הקווקזי". נשוי פעם שניה, אב ל־3, גר בנאות אפקה, ת"א.

אני את ההצגות שלי עושה על הבמה. לא רוצה תפאורה ופוזות גם בבית. אולי דווקא מפני שאני מופיע, ידוע, מוכר, יש לי עדיין מחסום מלפתוח חלון לציבור ולהזמינו לדלת אמותי. עם השנים הבית נהפך להיות מבצר, מקום שמגן עליך. לשם אני בורח, משם אני יוצא למלחמות שלי, שם אני מקבל את המזון, נח, מחליף כוחות, מחלק חוויות, שומע עצות. זה לא מבצר עם צוהר סגור. באים אליו אנשים. אני צריך חברים, את היחד, כדי להיות לפעמים לבד. יוסל ברגנר אמר לי פעם שההומור, כשהיא עוברת דרך המטבח, זה טוב. וזה נכון. חברים מאוד חשובים לי, אבל עם השנים גם זה הולך ומצטמצם, כל ההמולה מסביב פחות מרשימה. היום אני מעדיף את זה עם נר אחד, מקסימום שניים.

אני לא אוהב אנשים פנאטיים, מעדיף להיפגש עם אנשים שפחות או יותר ברעותי, לא שיקום מישהו ויאמר – טרנספר. אני לא הולך לחברים כדי להתעצבן. לא מאזוכיסט. יש חברויות שנוצרות תוך כדי עבודה ונעלמות כשההצגה נגמרת. זה עניין של דינמיקה. להוציא אחד או שניים, כמעט שאינני מתראה עם חברים שהיו לי לפני 25 שנה. חבר טוב נמדד בזה שאיכפת לנו אחד מהשני, לא בתדירות הפגישות. נסים אלוני, יוסל ברגנר, רבקה מיכאלי, עכשיו יוני רכטר ואחרים. לא נפגשים 3 פעמים בשבוע, למרות שאני יכול לקפוץ לרבקה בלי להודיע מראש. בתמול מולי ואשתי היא החברה הכי טובה שלי.

בדרך־כלל אני עובד במקביל על כמה דברים. אצרק ב"מעגל הגיר הקווקזי" בהבימה, תקליט עם יוני רכטר, שני עולמות שונים. אתה עובר מרכוז לדבר ובנושא אחר אתה נח מהשני, וזה נותן לראש להתפנות, וכשאתה חוזר לנושא הראשון – אתה מסתכל על הדברים אחרת. ומעבר לזה פרקן, הפגת מתח, והלא בעוונותינו הרבים אין לנו תחביבים. לפעמים תענוג קצת להתבטל, ללכת להצגה יומית, לקפוץ לאחי גברי אחר הצהרים, לשחק עם הילדים, לשתות קפה אצל השכן, להעביר זמן בדיבורי סרק. לא להיות פוליטיים נבון, חכם, דרוך, שוסע. להרשות לעצמך לא לעשות כלום.

נכון שהראש כל הזמן עובד. הדמיון, המחשבות וורקות אותך לכל מיני מחוזות ואירועים. ואני מושפע מהכל. עצים, אנשים, עתון, סיפור שאני שומע. יש בראש כספת קטנה, ואחרי 5 שנים זה חוזר וצף ונהפך למשפט מסויים במערכון, לג'סטה, לשיר. אחני כרויות כל הזמן. איך אנשים מדברים, איך הם מגיבים. הרחוב הוא במה נהדרת, והמון פעמים אתה רואה דבר שאילו היה מתרחש על הבמה, היו אומרים לך שזה לא מציאותי. או בשוק מחנה יהודה. כשאני בירושלים אני מגיע לשוק. קצת פטרוזיליה פה, קצת צנונית ופלפל שם – וסיפורים.

לפעמים אני נהנה לשבת בבית־קפה ולהתבונן כאן או בחו"ל. פאריס, למשל, אפשר אפילו לחטט באף, אף אחד לא מכיר אותך. אני לא רץ ממוזיאון למוזיאון. נכנס לפעמים, כמו למוזיאון החדש בתחנת הרכבת הישנה, רואה קומה אחת. יש דברים שאני אוהב ודברים שלא. לא מנתח ציורים, לא מדבר על יקר, לא אקדמי. יושב בבית־קפה, להסתכל על בית ממול, על אנשים עוברים, אפילו הקבצנים שם אחרים. שלא לדבר על הקרואסון. פאריס, כמו ירושלים, מתאימה למידותי הנפשיות, לטמפרמנט שלי, לאופי חיי, זה לא מגרדי שחקים, זה המולה במירוח, בטעם, עם אופי מעורב, גם מסורת וגם מודרני, גם עבר וגם הווה.

אני גר בת"א בגלל העבודה ומתגעגע לירושלים. אני יכול להבין אנשים שאוהבים את העוצמה של ת"א, אבל אני לא צריך בומים בקנה מידה כמו

מה אתה אוסף? _זכרונות._

מה היית רוצה לאסוף? _עוד כוחות לעשות דברים יפים._

אתה עוסק בספורט? _חס וחלילה!_

מה הניע אותך לבחור במקצועך? _ילדותיות. הרצון לעשות הצגות._

ממה בחייך אתה מאוכזב? _שלצערי לא אוכל לחיות 250 שנה ולהספיק כל מה שאני רוצה לעשות._

איזו הצגה היית רוצה לעשות שנית? _"הנסיכה האמריקאית" של נסים אלוני עם אבנר חזקיהו._

מהם התפקידים הטובים ביותר שעשית? _אלה שלא עשיתי._

על איזה פרק בחייך היית רוצה לחזור? _על זה שיהיה מחר._

למה אתה מתגעגע? _לליל סדר שהיינו עושים בירושלים, כל המשפחה, 40־50 איש. ישבנו._

מה היתה נקודת המיפנה בחייך? _נישואי השניים._

על מי צר לך? _על כאלה שמתו לפני שהספיקו לאהוב._

את מי אתה מכבד? _אנשים עם כשרון ויכולת הבעה. לא חשוב באיזה שטח._

במי אתה מתקנא? _במוסיקאים._

על מה קשה לך לסלוח? _על בורות._

ממה אתה נעלב? _מביקורת לא טובה._

מה מלחיץ אותך? _הציפיות ממני, והבאגאז' שאני סוחב. העובדה שבונים עלי ושאני חייב לבצע את השטר. כל חצי שנה להוכיח שאני טוב, עדיין כשיר לעבודה._

מה קושר אותך לאנשים? _סיפורים._

איזו תכונה מאפיינת אותך? _עירנות._

מתי תעלה על בריקדות? _ברגע שיהיו רמזים של דיקטטורה._

מה ישראלי בעיניך? _אור, שמיים, הילדים, יורד שיושב בניו־יורק, לא מפסיק לשמוע גל ב' ושכח לדעת תוצאות כדורגל של בית"ר ירושלים._

מה מחזיק אותך פה? _חברים, רחובות מסויימים, חצר של סבתא, ריח נענע, סלט חתוך דק, ענבניה לא מקירור, השפה, העובדה שפה אני לא מרגיש זר._

מהו זכרון הילדות החזק שלך? _הולך בשורה עם כל הילדים לבית־חולים שטראוס למרפאת שיניים._

מי היו גיבורי ילדותך? _זורו, פלאש גורדון, גונגה־דין._

מה עוד היית רוצה ללמוד? _חליל צד._

במה יתסיך עם ילדיך שונים משהיו יחסיך עם הוריך? _אני חבר שלהם. הורי היו הורים שלי. איבדנו את הדיסטנס, הפקדנו את העניין של להיות אבא. הרווחנו חברים._

מה קיבלת מהביתך? _כל מה שיש בי. כשאני מסתכל אחורה, יש לי הרגשה שבאתי מטילה, מבית ענק, ממשפחה שכמוה יש היום רק בסיפורים._

[illegible], תל־אביב לחה. מאוד לחה. נו, צ'יץ' יקרא את [illegible] ת"א כבר לא אהיה...

בשבילי, המינוק קשור בעשייה. כשסופר כמו [illegible] כותב לך תפקיד, זה לא קונפקציה אלא תפירה [illegible] המידות שלך. זה פינוק. או כשנעמי שמר [illegible] לי שיר, או למצוא שפה משותפת בעשייה עם [illegible], שהראש שלו ממקום אחר, שאינו מהדור [illegible] להקליט בליווי מיטב הנגנים, זה פינוק, מתנה. [illegible] נחת והרגשה ששווה לקום בבוקר. ואני לא עניו. [illegible] שיש המון אנשים שהיו רוצים לעבור אותו [illegible] לא יוצא להם, וכמה זה יפה שזה קורה לי. אם [illegible] אחניים לדברים שאני מומר, זה לא בזכות [illegible] בזכות השחקן שבי, שיכול להעביר את תוכן [illegible]. אני לא מקנא בזמרים שחייבים מיד להתחיל [illegible] עד תקליט, לחיות כל הזמן "אין". אני לא [illegible] וזה פריבילגיה. יכול בינתיים לכתוב [illegible] לעשות תיאטרון. נכון שגם ערב שירה זה [illegible] אבל על מרפסת אחרת, מחלון אחר.

[illegible] בבית אני פותח רדיו, שיהיה עוד [illegible] אני אוהב מוסיקה ווקאלית, יצירות [illegible] גדולות, כי יש בזה משהו תיאטרלי. [illegible] אלה הדברים שתופסים אותי. אני לא [illegible] למרות שבעקבות תוכניות על יוצרים [illegible] מיכאל אוהד למדתי הרבה. לא פנאטי [illegible] או לתיאטרון. פנאט רק לחיים, אבל גם זה לא יעזור לי הרבה. רואה לפעמים טלוויזיה אבל לא מקליט סרטים כדי לראות אח"כ, לא נעול על שום דבר, אותי לא יתפסו בגרון עם ראלאס או שושלת.

"אני לא אוהב אנשים פנאטיים, מעדיף להיפגש עם מי שפחות או יותר בדעותי, לא שיקום מישהו ויאמר – טרנספר. אני לא הולך לחברים כדי להתעצבן. לא מאזוכיסט".

אני לא מאניאק של ספרים. לא מסוגל לקרוא בתקופות של לחץ לפני פרמיירה. אבל בין לבין, יכול לקרוא פה בדינר, שם בניזור סיר. כשבא לי, בבית, ולא מצוות. אנשים מלומדים בסגנון "טרם הספיקותי". תוך כדי עיסוקי אני מוצא את עצמי שומע בספרי שירים נגיח כשאני מכין תוכניות. לפניי אני רוצה להלחין שיר של אלתרמן, וכשאני מתחיל זה תופס. אני מדפדף בספר כל הלילה, שמעתי את אריק אינשטיין שר את "תוכי יוסי" או באלי הלפי, וכך אני מגיע לדברים. כבר שנים שאני רוצה להוציא אותם במעל של אנתולוגיית שירה ישראלית, ולכן אני גם מסמן לי שירים. בילדותי לא קראתי. בבית עם 8 ילדים, למי היה ראש לדאוג לספרי ילדים? גדלנו על סיפורים, אגדות ומשלים, בעיקר מפי סבא ואמא. את "פו הדב" קראתי בצבא. לילדי אני מספר, לא מקריא. אגדות מסודרות יש להם ביקסטות. אני מספר על שכונות ילדותי, טיולים, משחק בכדורגל עשוי סמרטוטים. לא היו לנו צעצועים. רכבת, באגר, מטוס, רובוטרים – מה פתאום. היום לפעמים אני משחק בזה עם הילדים.

אני אוהב לספר ולשמוע סיפורים. סבל בניחנה יהודה יכול לרתק אותי בסיפור נהדר. אני לא עומד מול הדברים עם ביקורת, בדיקת דקויות, מקפיד ללכת עם הסיפור, אין שחור ולבן, בטוב יש רע וברע יש טוב, זה לא אבסולוטי עם קו שהוא למטה. דברים גם משתנים. אמי היתה אומרת: אתה קם בבוקר – עננים, אפור. אחרי הצהרים פתאום ענן אחד זז ויש קרן אור. אפילו החזאי לא יכול לדייק.

"אתה צריך להיות נאמן לדרך שלך, לעצמך. אני לא בא עם מסר, לא בא לחנך ולא להיות אופנתי, אלא להביע בדרכי שלי, לעשות משהו בתוך הדבר שנקרא חיים".

בקולנוע אני מאוד אוהב סרטים איטלקיים וצרפתיים. יש סרטים שאני רואה פעמיים ויותר. פליני, צ'פלין, סרט כמו ילדי גן־העדן. לפעמים הולכים לסרט וזו נפילה. כשהסרט לא טוב, אני מתבונן מהבחינה המקצועית, פתאום רואה שהצילום גרוע, מבחין איך השחקנים לבושים וכיוצא. אם התוכן מעניין, אין לי ראש לזה. גם בתיאטרון כשההצגה מעניינת, הפרטים נעלמים.

סרט או הצגה צריכים לקחת אותי, להתיק אותי כמו ילד, לזרוק אותי לשעתיים למקום אחר. אנשים זקוקים לקסם הזה, שיובילו אותם, שיספרו להם. עובדה שלמרות כל הטכניקות, עדיין עומדים בתור לקניית כרטיסים לתיאטרון. אתה יושב באולם, יחד עם עוד אנשים ובכל זאת לבד, ורואה מה שקורה על הבמה. וזה מה שיפה בתיאטרון, ולכן אני לא אוהב שהשחקנים מסתובבים באולם. השחקנים על הבמה, הקהל באולם, כך זה צריך להיות. אני לא מאלה שרצים ללונדון לראות הצגות. וכבר ראיתי, גם שם, הצגות גרועות. לפי דעתי התיאטרון העכשווי, הקונספטואלי, הבעייתי, זה הכי קל. הצגות שדומות לעיתון, חיקוי לחיים. כשזה מוחם – על במה – אני רוצה עוד קצת גוספ, קצת משהו לא יומיומי. גם שייקספיר, כשכתב את יוליוס קיסר, התכוון לפוליטיקה. אבל תראו מה הוא עשה מזה.

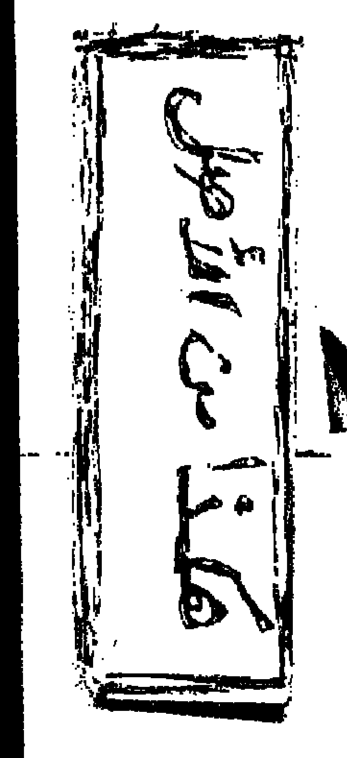
אני לא מאלה האומרים – זה לא מה שהיה פעם. אין לי מרירות ונוסטלגיה. הרבה דברים היום טובים פי אלף משהיו פעם. אפילו רק כמו לפתוח ברז ולקבל זרם מים חמים; אתה צריך להיות נאמן לדרך שלך, לעצמך. אני לא בא עם מסר, לא בא לחנך ולא מנסה להיות אופנתי, אלא להביע בדרכי שלי, כדי לעשות משהו בתוך הדבר שנקרא חיים.

עם האנחות של – את, פעם היה טוב יותר – אתה לא נעשה נקי אלא מזדקן, וזה הכביל עצום. אני לא אוסם את הסקרנות שלי, רוצה לדעת מה יש בדברים. יש דברים שנכנסים מאוזן אחת ויוצאים מהשניה, ויש דברים שעושים לי משהו, כמו לראות את חוקי על מסלול בגן כאן לא רשומים. הוא נתן חיים לזמנות, לקח אותך אחריו, עשה מה שבגללו הולכים לתיאטרון. ולפעמים זה בדיחה או סיפור של אדם משוק וזה תיאטרון טהור, הוא אומר יזוק ואתה רואה את הזינוק שהוא רואה. או כשנכנס עיקרי מסטר, הוא יודע לספר, להעביר את הדברים זה, מחושי, וזה נפלא.

ראיינה: נורית ברצקי

צילום: שמואל רחמני

רוחות במרתף

(המשך מעמוד 31)

והוסר כל מבוכה, ובטוח בטחון מלא בהצלחתי האמנותית. אני לומר אצל דקרו... אני חוזר ואומר: אין לי ספק שארקיע שחקים בעיר הזאת. אני אוהב את ארץ־הקודש אך הצגותי באמנות יש להן מקום בתל־אביב של שנת אלפיים או בפאריס של 1959".

עידוא זינק לקראת תהילה שאותה חמד, תמום־מוח כמעט. "כמעט כל משימה שקבע לעצמו צלחה בידיו בימי נעוריו ועלומיו", כותב אביו עמנואל בן־גוריון בספרו "בין שלשום למחרתיים". בן 17 היה כאשר שלונסקי הדפיס ב"אורלוגין" את תרגומו הנפלא של עידוא ל"העורב" של ארגר אלן פו. עידוא גם תרגם באותן שנים שלושה מחזות עבור ה"אהל". נראה היה שהוא משתלב בשושלת הברטונובית. הופיע בערב משפחתי עם סבו יהושע, רודו שלמה, ואמו דבורה. בגמנסיה "שלווה" ארגן והנחה משפט ציבורי ל"חסמבה" בהשתתפות המחבר. יגאל מוסינזון זוכר את חציפותו של הנער עידוא, את הצלפותיו המילוליות מתחת לתגורה.

נערות זמזמו סביב דבש המצליחן שהיה גם שוויצר. אהובת נעוריו בגיל 17 היתה א' אותה סובב בכחש, בלך ושוב, עד שמצאה גבר אחר לשברון־לב. עידוא כתב לה: "אני לפני גיוסי, והחלטתי להתעלם מבנות רבות שסובבות אותי ושכידוע לך לא חסרו לי, ולהעביר קו על שפע הנשים שלי". סחרחרת השפע הזה, שהידרדרה עד ללקטנות היסטרית, מתועדת גם ברומן שלו "המתוקה והמופלאת" שכתב בהיותו בן 25.

עידוא היה גראנדיוזיונר: לחיות בגדול, בקול שאון רב. ערב אחד, ב־62', ישב במלון "פלאזה אתנה" בפאריס, מלווה את דבורה לראיון עם עיתונאי של ה"הרלד טריביון" אחרי הופעתה בתיאטרון האומות. דבורה: "עידוא התהלך על השטיחים האדומים כמו בן־מלך. היתה לו הליכה כזאת (דבורה מדגמה מין ריתוף), כמו הרקדנים הכושים, בכל החלל, בכל הכיוונים. גופו יצר ארמון סביבו. הוא הסביר לעיתונאי את מהות ריקודי, באמונה, בתבונה, ואותו עיתונאי אמר לי: איזה מאהב מקסים יש לך. כן כן, מאהב. הוא היה מקסים. הוא השפיע באופן היפנוטי על נשים. היה יכול לשבת דקות עם איזה שגריר ותיכף ביקשו את כתובתו, לשמור על קשר".

מתי החלה צניחתו של עידוא אל מותו? האם כשהיה ילד ונמשך לגלם דמויות דמוניות בבגדי דבורה? האם נשלח איזה רמז כשתרגם ב"העורב" את המלים: ומתוך עיניו מגיח גי־דרשפו של שד מריח/ והנר באור מבליח על כתלי יטיל צילוף/ ונפשי פדות ואושר חרף ביעותי צילו/ התמצא? - לנצח לאו!"...

דבורה רואה את תחילת השבר עם גיוסו לנח"ל, ומפגשו עם כוכבים בולטים ממנו: אריק איינשטיין, חיים טופול, אורי זוהר. "אחרי היום הראשון בלהקה חלה באנגינה. ומאז זה החל. זה כבר היה אדם אחר. הוא התענה בספקות: אם אינו יכול להיות כמותם, אז מה יהיה גורלו?". פחות מהצטיינות התפרשה בעיני עידוא כהעלמות. "הביטי בתמונות", אומרת לי דבורה. רואים בהן ילד בן שלוש עם הבעת מרקו פולו. הוא יכבוש, הוא לא ייעצר. מצטלם עם מקל ענק, מעין מטה אהרון, פי שלושה מקומתו.

בגיל 27, לאחר שלא כבש את פאריס, גם לא את תל־אביב, שב כנוע לבית הוריו. שם, מעבר לקיר המטבח, מרחק עשרה סנטימטרים משולחן האוכל המשפחתי אליו הסבו אביו, אמו וסבתו, המס בכוס חלב 130 גלולות ברביטוראטים. אי־הכרה בו כבמצליחן, אי־מרכזיותו, אימת האנונימיות, היו בעיני עידוא אותות מוות. אם להעלם, אז להעלם לחלוטין. כמו שתרגם מתוך "מקבת": "כבו כבו את אור הלפידים כי החיים כמו צל המזדחל ומקרטע, כמו שחקן עלוב המבזבז לריק את שעתו על הבמה, עד שנמוג קולו".

לקראת מותו הלך ונעשה עבר, סליחה, ארון לתרופותיו. עידו הפך את מחלתו לאלילתו – הקריירה המרכזית שלו. בגיל 20 הוא מרווח מפאריס לפסיכיאטר, ד"ר ז., כי החליט "להתחיל חיים חדשים בלי אלכוהול ובלי פרודומול", אך ההחלטה התנפצה עם שברון הלב שגרמה לו אהבת נעוריו א. בפאריס. הוא כתב משם להוריו את קורותיה של מחלת האנגינה ותרופותיה כאילו היתה זו דרמה מסעירה של סולפה, אטרמיצין, ויטמין סי, כדורי מציצה וגרגור. כמו הגבר התשוקתן ברומן הפריסאי של עידוא "המתוקה

"גופו יצר ארמון סביבו. הוא הסביר לעיתונאי את מהות ריקודי, באמונה, בתבונה, ואותו עיתונאי אמר לי: איזה מאהב מקסים יש לך".

והמופלאת", שנזקק בין משגל למשגל לכדורים, כשבוער ראשו מכאבים, בתוך שלולית קיאו.

עידוא היפנט נשים זוהרות, לאו דווקא משכילות במיוחד, בידע הפארמקולוגי שלו. שמות של מחלות ותרופות התנגנו בפיו כמוסיקה לרגקטיל, אמפטמין, ניאמיד. התולה הוא גם רופא. מרטיט: כמו ביחסיו עם נשים, שם היה טורף ונטרף, כך גם במחלותיו: שולט ונשלט. מתגרת עם הפסיכיאטרים שלו (הוא העסיק שישה במהלך חייו) על מצבו, אך נכנע להתקפים אפילפטיים, אל דכאונות שבמהלכם איבד עניין בכל, ישן בבגדיו, ובכה. "הבכי שלו", כתב אביו, "היה שונה מכל בכי אחר שהיה מוכר לי, של אובדן תנחומים ואבדן תקווה גמורים, של רחמי עצמו קיצוניים ובלתי ממותקים... אני מנסה לקרוא שמות לבכי הזה, אך הם אינם אלא כינויים לאין־אונים שלי לחוש בבלתי־נתפש, בבלתי מושג. הוא לא רק בכה, הוא ידע על מה בכה. אך השכבות היקרות האלה של תודעתו חיו ונשארו נעולות בפנינו".

הדוגמנית דוריאן ליי, אשתו של עידוא שהיתה מבוגרת ממנו ב־20 שנה: לוקה בקסם הרפאים

עידוא (מימין) מביים את סבו יהושע ברטונוב

וכאורח מוזר שלט אפילו על התקפי הנכי האיומים, כאילו מכאובו העמוק ביותר נגוע בסקיות תיאטרלית: במשך שנתיים לפני מותו היה מפציר בטלפון בידידתו, הציירת אדית קמחי, שתרשה לו לקפוץ אליה לחמש דקות בכי. והיא היתה מתרה: "חמש דקות ודיו" וכך, כמי שפוצח בשיר – אומרת לי אדית – היה עידוא פורץ בבכי, מסיימו בדיוק בזמן והולך.

עידוא היה מוכשר לכמה עשיות אמנותיות, אבל מכולן הפליא במלאכת התרגום. השירים שחיבר הצטיינו במקצב חרוק, תופי, חריזות לשון נופל על לשון. אבל איכשהו, מתחת לטכניקה, שוררת ריקנות, אין תווית אמת. האני הכותב שקרי אפילו לעצמו כשהוא מבטא פתי מוות, השתוקקות למוות: "של מר המוות המתוק/ שרק עקצו מר ממתוק/... הוא מקוסס מהגביסה/ את קליפתה המפיסה/ הוא מקרקף מהחיים/ את השמחה, את הנבאים/ נשיקתו בה ממושכת/ ומשום כך כל כך מרשכת". מתרגם נפלא, שאולי לא רצה להיות כלי יוצק אלא כלי יוצר.

הוריו, דבורה ועמנואל, חיו בצל הוריהם. דבורה לא היתה יוצאת במחול חדש ללא הדרכת האב יהושע ברטונוב. המשפחה חיה את תפקידיו של ברטונוב ב"הבימה", את הצלחותיו ותסכוליו כשנשמט ממנו תפקיד, כשהגיע לאינטונציה נכונה לדמות, כשענג מעידוא בן השלוש את הליכתו המקרטעת לגילום משרת צ'כובי בעל נשמה יתרה. האמנות היתה המציאות היחידה של משפחות ברטונוב ובן־גוריון. אביו של עידוא, עמנואל, הקדיש את כל חייו להוציא את אביו, ברדיצ'בסקי, מאלמוניותו. כ־40 ספרים ערך ההדיר, כתב מבואות ופרשנויות. את עצמו, מבטר ספרות נודע למדי בגרמניה, צימצם.

דבורה: "תמיד חלם על פרס ברנר, בגלל הקשר של ברנר לאביו. פעם, כשהעז ושלח שניים מספריו על אביו, ולא קיבל את הפרס, אמר כמאור פנים: 'גם זו לטובה'. עמנואל אף פעם לא רץ אחרי פרסומת. הוא היה אומר: יש אלוהים אחד, והוא האלוהים של העבודה. אם את עובדת בכנות, לא למען מי או מה, רק אז יבוא אלוהים לעזור לך. בערב האחרון שרקדתי ב'הבימה' נוכחתי כמה עמנואל צדק. שם ראיתי איזה כוח בכיר יש בלהיות לא כוכב".

ומחר, עמנואל הדפיס לפני מותו כמו ידיו גם את המכתבים שעידוא השאיר אחריו, ללא צנזורה. הגבולות בין החיים והאמנות מטושטשים. המכתבים גלוי פרטים אנטומיים וביולוגיים על רטיבויות הגופות. נחשף בהם גבר שהשקיע אנרגיה עצומה בהתאהבויות והתרתן, בחרטות והשפלות מילוליות, בחזות מין ותוכניות מין. ושום נגיעה עמוקה באף אחת.

עידוא כאילו נמצא בכתבי סבו, מיכה יוסף ברדיצ'בסקי. בסיפורו "עורבא פרח" כתוב: "כל העלמות אשר פגשתי על דרכי, אם רק במראיהן לקחו את לבי, היו שוות בעיני, ואת כל אחת מהן יכולתי לאהוב, לו רק ידעתי שתחזיר לי אהבה. חסרה לי הנטיה לרעת ולהרגיש: זאת היא הנערה שנוצרה עבורי". ואילו עידוא כותב בספרו "המתוקה והמופלאת": "העולם מלא חתיכות כבירות והוא היה יכול להתאהב בכל אחת מהן".

מכתבי עידוא לאהובותיו ולפסיכיאטרים שלו מציגים רעב ארוטי ללא שובע, כמו הרעב שלו לעוגות. סיחרור ללא מיקוד. בכתבי ברדיצ'בסקי הגיבור קורע עצמו מבית הוריו, משרשיו והכבדה, המיתית, עתירת הרוח. נפשו יוצאת אל פיתויי החיים, היצר, אל הגויים שמעבר לנהר (כמו סיפור של הסב). ובסיפורו "מחניים" הוא כותב: "לו אין עוד עם ועיר ומולדת. בן־חורין הוא החי לבדו. הוא אינו שייך עוד לכל חבלי משפחה ומסורת הקדומות". גיבורו של ברדיצ'בסקי מנסה להדוף מעליו את של הרוחניות לעבר עולם היצרים: "כאשר יחסר לנו רוח השר לחיים והוא יחסר לנו יען כי יודעים אנו יותר מדי". אבל הבריחה אל הארוס המפתה ומדית, נכשלת. הגיבור מגלה כי יכולתו הארוטית פגומה, תשוקות ועסקות ממנו אגב היסוסיו, הפכפכנותו.

הסיפור "עורבא פרח" הוא תולדות התאהבות שיחות והמוגה כלא היתה. הגיבור אינו נמצא בקשר עם נשותיו: "לכאורה אינה אוהבת אותי כלל, וסוה איפכא מסתברא. לכאורה אין אני אוהב אותה כל כך, ולכאורה אנוכי אוהב אותה ביותר". ובאופן

"הבכי שלו היה שונה מכל בכי אחר שהיה מוכר לי, של אובדן תנחומים ואבדן תקווה גמורים, של רחמי עצמו קיצוניים ובלתי ממותקים".

...שחקנים עידוא היה צריך לדעת את החיים האלה. זוהי דת. זהו זה".

"עידוא רצה להגיע בלי תהליך. לא אהב לסבול. הוא רצה הרבה, אבל רצון ללא מודעות. רצונו של עידוא היה רב מיכולתו. הוא לא הקשיב לכשרונו. הוא נסחף אל המשהו ההוא, הגרנדיוזי, עד שהכישרון כמו אבד".

מעורר אימה, אלה תולדות התאהבויותיו של עידוא על־פי מכתביו, תולדות אחיזה רופפת: מכתב לפסיכיאטר ד"ר ז. מאוקטובר 1959: "אני בתוכו של משבר שאיים לערער אותי כמעט הלוטין... מרוכר בא' [אהבת נעוריו] אני מכיר אותה חמש שנים, בתוכם היינו חברים ארבע וחצי שנים. בזמן חברותנו פגשתי חברה יפיפיה ואחרי שהייתי חבר של א' במשך שלושה שבועות זרקתי אותה כצורה שפלה וגועלית".

בתום הרומן עם היפיפיה המציר עידוא בא' לשוב אליו, ובינתיים "השתגע" אחרי אמריקנית אחת: "...ואילו א' היתה במשך כל זמן זה כרוכה אחרי, אוהבת אותי, מעריצה אותי". יציבותה הנפשית לעומת מצבי הרוח המשתנים שלו – הוא כותב בהמשך – היו לו לעזר רב, אלא ש"לא עמד 24 שעות ביום לשמירת גחלת הרומן". בגידה בה, פרידה, געגועים, אלכוהול וכדורים, נסיעה אליה לפאריס, והנה היא עם גבר אחר. ואז – "גרוני יבש כאילו קיבלתי זריקת אטרופין... ליבי דפק כמטורף, מוחי איים בהתמוטטות כללית... קרוע־לב, מלוכלך, רעב וקרוב לטרוף עליתי לחדרה... ופרצתי בבכי תמרורים מזעזע וקיצוני". גם גיבורו של סבא ברדיצ'בסקי מאבד ומוצא ומאבד את אהובתו: "רק לבכות אני יכול, אני רוצה... איבה ניצחת ביני ובינה כל הימים... איבה ניצחת תחת אהבה ניצחת".

בשנת 55', כשהיה בן 16, כתב עידוא לא': "לפעמים נהגתי לספר לכל עובר ושב את המתחולל בליבי, אחר רציתי לספר את המתחולל בי לאדם אחד בלבד, אבל חסר היה לי האומץ לכך". ואילו גיבור "עורבא פרח": "ולצעוק רציתי או, לצעוק זעקת גדולה ומרה: 'הכו לי רע, אשה קרובת נפשי! הכו לי נפש לאהבה, לחבקה ולבכות על צוארה". בשנים שלאחר ניתוק הקשר עם א' קשריו של עידוא עם נשים "שהעזו להמר על אופיו הרופף", כפי שכתב אביו עמנואל, הם דמויי עווית של התרגשות. שקריים. מתעתעים.

במכתבו לאחת מאהובותיו, י.א., שנתיים לפני מותו, הוא לועג ליכולתה כשחקנית, למיניותה, ולאמונתה בכך שהוא מאוהב בה: "אם אני תוחם לך אוהבך עידוא, אין זאת אומרת שאני אוהב אותך יקירה. האמת ניתנת להאמר שאני לא שונא אותך. יותר מזה, אני מחבב אותך". בראש המכתב המבזה ומכנה אותה בשם "הצחקה שלא מצחיקה", כתוב: "אהבת חיי". כעבור שנה, מכתב אהבה אל נ.נ. הנשואה. עידוא מודיע לה כי הכין לשניהם "עריסה מנחושת עם פיתוחים כמו שביקשת... אני ארדים אותך בה ואני אטלטל אותך ואנדנד אותך..." ומ... באריקאדות של כלבים נובחים ומפחידים".

כמו גיבורי סבו המישתגעים או מתאבדים, כך גם עידוא: נחנק בשנות ההפקר שבין חיי השבט הרוחניים, רוויי הייעוד, ובין ארוטיקה חלושה, ריקה. עידוא, עידוא אומר שישראל היא ארץ אוכלת יושביה, אך שב אליה כי זה הבית היחיד המקבל אותו בלא שאלות, ואפילו מרומם אותו לדרגת נער הזוהר של טורי הרכילות. ראו את החולה שלנו, כמה יפה הוא לא עושה כלום.

הרומן של עידוא "היפה והמופלאת" הוא אנטי שפה, אנטי תרבות. אנטי אנטי אנטי. הרוניזם בפייתי: "ואל תשכח את ארבעת הכללים למצוא אותן, להרגיש אותן, לסבב איתן ולזרוק אותן". ייצריות בלי תענוג של גבר המוכן להציע נישואין לכל אשה עמה שכב. אבל האשה היחידה לה נישא בסופו של דבר היתה דוגמנית אמריקנית מבוגרת ממנו בעשרים שנה, דוריאן ליי. עידוא טורף ונטרף. מוציא אותה בידעתה כשפלירטט לעיניה עם דוגמניות צעירות. היא מחביאה את הדרכון שלו כדי שלא יברח ממנה, אבל לבסוף קצה בבהלת הנפש שלו, וכעבור שנה עוזבת אותו.

סוד הקסם הרגאוני של עידו היה מוגבל לזמן קצר. הוא היה מניפולטור חינני, יודע לומר לכל אחת מה שביקשה לשמוע, להבזיק ציטוטים. השכלתו עשתה עליהן רושם כביר, כיוון שהיו לאודווקא נשות ספר. אך הפאנטזיה על האינטליגנט הבלנבולי כרעה תחת מציאות היומיום. בתל־אביב נחנקו חלומותיו האוקיינים. הוא התהלך ברהובותיה, צל של צל בעיני עצמו. מזולל התאוות, הניהיליסט, נותרה רק קריאת גיבור הרומן שלו, המתאבד כמוכן: "אבאלה, אני מפחד!"

רגשי אשמה? תמהה דבורה. "בכלל לא", היא אומרת. "במשפחת שחקנים, עידוא היה צריך לדעת את החיים האלו. זו דת. זהו זה. אבל חייו היו שלנים. אינטנסיביות הסבל הובילה אותו אל המוצא הנכון לו. 'אמא, שבעה פילים יושבים לי באיזור החזה', הוא אמר. אני הייתי בוכה איתו. הבנתי כי את העצב שלו על־כך שלא השיג את רצונותיו, חייב היה לסיים כרצונו. הוא ידע שאהבנו אותו ללא תנאי, ללא ציפיות".

דבר עמנואל, בספרו "בין שלשום למחרתיים": "...וחינכנו את עצמנו (ויש להודות, הוא עזר לנו בכך) לקבל את התילופים במזגו לא כשרירות לב אלא כעין התקפים, כמו של מחלה פיסית, ועד שהכנסנו לתודעתו, כי לעולם נשתף איתו פעולה ונעמוד לצידו בכל מצבים שהם".

ועל מותו של עידוא הוא כותב באותו ספר: "הוא שכב בבגדיו על הספה שלו. ללא כסות (את השמיכה המקופלת הניח על הכיסא), לבוש כמו לפני יציאה לבלות: כחולצה חדשה, הפולובר סנבחר בקפדנות, במכנס צר, מודרני. הפנים מגולחים למשעי, השערות מסורקות, ההדר היה מסודר, הוילונות מורדים, הטקס שלם ומושלם. ככה השכיב בננו את עצמו למנוחה... כולו מוכן ומזומן לקראת ביקורו האישי של המוות... להפקיד את עצמו בידיו, להסות ומנך".

דבורה – אני אומרת לאשה בת ה־72 ההודפת את המוות ברעננות ופראות, בריקוד סולו מתוך "הדיבוק" – על שכמותך אומרים: אשת ברזל.

דבורה מגחכת. "יומיים אחרי מות עידוא ירדתי לסטודיו לתת שיעור. שמעתי שתי בנות מתלחשות: זו אשה חזקה. חשבתי לעצמי: אני חזקה להיפך, אני חלשה. אילו הייתי חזקה הייתי סמרקת הכל, הייתי מרשה לכאב לפלוש ליומיום. אבל לא היתה בי גמישות של אנשים חזקים. נצמדתי למסלול הקבוע של חיי".

ומדוע לא כתבתי כאן דבר על דבורה ברטונוב, הקרנית שהיתה בעלת עוצמה בלתי שגרתית, ועל השפעתה על המחול הישראלי, למשל? מדוע כה קרבתי על עידוא? אולי משום שהאגדה עדיין לא [illegible] על השולחן הציבורי שלה. הוא תולה בשביל שלנו. הוא בוכה את בכיינו על שלא כבשנו את העולם כהצלחתו, על כך שמציאות חיינו לא הגיעה לגובה האמנות שלנו.

שרית פוקס

משהו:

גיבורים בקרב, גיבורים במחשכים וגיבורים במשפט. בכל מקום יש נפגעים, אבל אם יפסק המאבק יהיו נפגעים רבים יותר ואיומים יותר.

אוטו בלי שנה

נסעתי ברחובות רומא, לידי ישבה שולה שבאה מהארץ, ואז היא שאלה פתאום, מביטה בחוסר פוקוס במכוניות הנוסעות יחד איתנו בכביש: "איך יודעים כאן מאיזה שנה האוטו?".

"לא יודעים", עניתי לה. מייד הבנתי מה הביא אותה לשאול, מבטה תהה על לוחות הרישוי של הרכב סביבנו. "לא צריך לדעת, כי זה לא חשוב לאף אחד".

ועכשיו אני שוב בבעייה. את מולדתי אני אוהב. האיטלקים ידועים כאנשים לא רציניים. מה אתם רוצים לומר? שהם ולא אנחנו צודקים, כשאנחנו ולא הם כותבים את שנת המודל בכל מספר של כל רכב? לא יכול להיות.

מי שיודע מה צריך לעשות זה אנחנו, תמיד אנחנו, לכן אנחנו כותבים על כל מכונית מאיזו שנה היא, וכל ילד ברחוב יודע תיכף ומיד באיזה שנה להעריך אותך ואת כישוריך, אישיותך, יכולתך להסתדר בחיים, כוחך או חולשתך.

האיטלקים – כלום. בן־אדם נוסע במכונית, והיא אולי בת שלוש, ארבע, מודל 80' מביש אפילו, ואין לברר איזה טיפוס הוא בשום אופן אלא אם תפרוץ לדירתו כשהוא ישן, ותציץ ביומנו האישי.

ישבתי וחשבתי לעצמי: בטח האיטלקים לא מסמנים את שנת ריכבם למרחקים, מכיוון שהם עם עני ומסכן, ואם כל אחד יצטרך לרוץ לרכוש לו מכונית חדשה כל שנה למען שמו הטוב ולמען כבוד ילדיו בבית־הספר, ייגרם סבל מיותר.

טעות. מכונית באיטליה עולה שליש מאשר בארץ (עוד טיפשות שלהם), וממילא כולם קונים מכוניות חדשות כל שנה, או מתי שצריך, אבל בכל זאת אין להם עליהן מספר שרץ לספר לחבר'ה.

תיבש ידי, ולא אכתוב לעולם שהממשלה האיטלקית יותר נכונה מהממשלה הישראלית שהובילה את עמנו בהצלחה, אני חושב, מהלך ארבעים שנה קשות ומרות. זה פשוט מחוץ לגדר האפשר. אנחנו כותבים את השנה על הרכב? סימן שיש סיבה, ויש חוכמה, וככה צריך לעשות, וטוב שעושים.

וכדי להוציא רעיונות שטות הזרים לרוח עמנו מן הראש – אני מציע להגביר עוד יותר את ההכרזה על השנה. למה רק מכוניות? המשיכו, אתם הרוכבים למעלה, באותו קו, וחייבו לסמן מספר על המקרר, למשל, באופן בולט, עם שתי ספרות בסוף שיבשרו לכל השכנות, הידידות וקרובי המשפחה את שנת הרכישה. אולי גם עם פנס קטן שיאיר את השנה בחושך. וכך ייעשה למכונת הכביסה, לתיק שהילד הולך איתו לבית־הספר, לשטיח בסלון, לטלוויזיה, לווילונות ולמערכת הסטריאו. נעליים לא צריך. נעליים אצלנו ככר מסומנות לפי איזו חברה הן – יודעים ממרחק קילומטר באיזו שנה קנו אותן.

שיהיו לכל עם ישראל שנים טובות.

פינת השלולית

כותבת לי נירה בסון, והיא כותבת זאת מלונדון, מה שמקטין עוד יותר את העולם ההולך ומתמזער לי מיום ליום:

"לקחתי על עצמי את המשימה לחפש בעיתונות המקומית קריקטורות או בדיחות שקשורות לנושא הנסיכה, הצפרדע או השלולית".

והיא מרצ"בת את הקריקטורה הזו, שחושפת לראשונה שמץ מן הבעיות המיניות הקשורות בלהיות נשואה לצפרדע.

אתה לא מסוגל לשכוח שהיית פעם צפרדע!

מצטער, לוקח לכם את המוסר

אני באמת מצטער שאני צריך לקחת מהשמאל הישראלי את המוסר שלו, אבל הגיע הזמן לומר משהו בעניין טענתם שהם פועלים בשם המוסר. ייתכן שהשמאל הישראלי, התופעה המוזרה ביותר בתולדות העמים, צודק. אולי. אני לא אומר שלא. בבירור שכן אנחנו נמצאים אי־אפשר לדעת מי צודק ומי לא. אבל דבר אחד בטוח: השמאל הישראלי לא רגיש יותר לזכויות אדם מהימין הישראלי. אולי פחות.

אני מצטער שאני צריך לקחת להם את זה, כי זה כמעט כל מה שיש להם. חוץ מלהאמין להנאתם שהם מוסריים הם לא עושים כלום, אבל ממש כלום, ואולי לא יפה לקחת להם את זה, הם אחי בכל זאת, אבל באמת העניין קצת נמאס לי.

הרי לכם משפט מעניין להגות בו: "אני בעד זכויות אדם, ומדינה לפלשתינאים". משפט לא יכול להיות, הסותר את עצמו באופן אוטומטי, אלא שכל בורגני שמאלני ישראלי אומר אותו, ונחיריו תופחים קלות מגאוותו על המוסריות הגלומה במשפט רגיש כזה היוצא מפיו.

איך זה יכול להיות? מדינה פלשתינאית וזכויות אדם הם שני דברים הפוכים. אי־אפשר להיות בבת אחת בעד זכויות אדם ובעד מדינה פלשתינאית. אם תקום מדינה לפלשתינאים, היא תהיה עוד דיקטטורה ערבית לפי המודל הנורא הידוע, על זכויות אדם לא יהיה מה לדבר. אפילו לא על מה שיש להם עכשיו. דבר ידוע הוא שלערבי בשטחים הכבושים יש יותר זכויות אדם מאשר לאחיו במדינות ערב. אז מה אתה רוצה, שמאלן רגיש? להכניס את אהוביך הפלשתינאים למישטר דיקטטורי חשוך? זה מוסרי או אנטי־מוסרי?

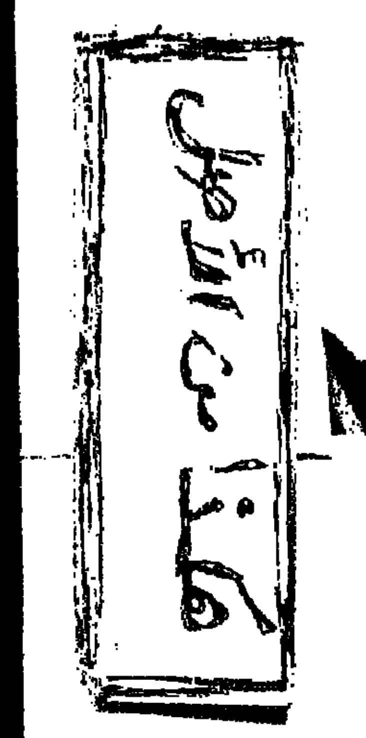
יכול להיות שהשמאלן המופתע יאמר עכשיו אבל מה עם הזכות להגדרה עצמית? כן, מה עם הזכות להגדרה עצמית. זהו, הגדרה עצמית, מה עם זה?

ובכן טוב, הבנתי. הזכות להגדרה עצמית לפלשתינאי חשובה יותר מזכויות האנוש שלו. זו מחשבה מעניינת, פאשיסטית כקבעי, כי היא מעמידה את המדינה (הפלשתינאית) בדרגת קדושה וחשיבות מעל זכות הפרט.

דברו בשם הפחדנות, דברו בשם הפינוק, דברו בשם הקטנות, דברו בשם הבריחה, שמאלנים דברנים שלי, אבל אל תדברו אלי בשם המוסר.

מי שבעד זכויות אדם לא יכול לתת יד להקמת מדינה שתיפגע בזכויות אדם. נכון? לא נכון. אם הוא בורגני ישראלי, שאו במוחו השמאלי הוא מסוגל לטכס כל דבר.

מאיר עוזיאל

GMX 616

אנטומיה של הצלחה

חסימות

סריקה אוטומטית

אל תרדי מהארץ, בתי

(המשך מעמוד 24)

סיפור ירידתם של רון ואריאלה יש בו כדי להעביר גם את סיפוריהם של זוגות צעירים רבים אחרים – גם באופן בו חמקו מן הארץ כמעט בחשאי, סיפרו רק לחברים הקרובים ביותר, ועד היום מסרבים להזדהות בשמם. חלפו רק חודשיים מאז עזבו, וכבר הגעגועים אוכלים בהם כל חלקה טובה. געגועים לשמש, לחברים, למשפחה. ובכל זאת הם לא חוזרים. רק יותר ויותר מסתדרים ומשתקעים שם.

לפני כשנתיים החליטו רון ואריאלה לעזוב את קיבוצם שבגליל המערבי. לשניהם מקצוע – הוא מהנדס, היא פיזיותרפיסטית. היו בטוחים שהדרך סלולה בפניהם. שכרו דירה קטנה ברעננה וקיוו לטוב. אריאלה התקבלה לעבודה ראשונה: פיזיותרפיסטית באחד מבתי־החולים של קופת־חולים. שכר עבודתה – 2.5 ש"ח לשעה. היתה עובדת שבע־שמונה שעות ביום והביאה הביתה בין 550־600 ש"ח לחודש. בעבור הדירה הקטנה ברעננה שילמו שכר־דירה של 450 ש"ח, וכל מי שדיברו איתו אמר להם שזו מציאה. אכלו מהפיצויים שקיבלו מהקיבוץ כרמי עזיבה.

אחרי חודשיים מצא רון עבודה במשרד ממשלתי. אמרו לו: כדאי לך. תהיה טוב – תקבל קביעות. ויש גם פנסיה, ולא יוכלו לפטר אותך. כשעבד שעות נוספות, ועם תישובי אש"ל והוצאות למיניהן הצליח להגיע בסוף החודש ל־1200 ש"ח. קולגות במשרד אמרו לו: זה הון תועפות. משכורת אדירה.

אחרי חצי שנה התברר לבני־הזוג שמהמשכורות שהם מקבלים, הם יכולים בקושי להחזיק דירה, לשלם את כל החשבונות הנילווים, לאכול, ומדי פעם לצאת לסרט בתל־אביב. ומה יהיה כשיהיו להם ילדים? והם רוצים גם להגיע איכשהו למכונית, אולי אפילו לנסוע לחו"ל. ויש כמובן החלום של דירה משלהם. מה, כל החיים ינדדו מדירה אחת קטנה לשניה, יריבו עם בעלי־בית, ידאגו שהנה נגמר החוזה והם צריכים לעבור שנית. איכשהו העתיד החל להראות סגור, חסר אופציות.

ואז החלה ליאורה שומעת סיפורים על חבריה למחזור הלימודים שכבר אינם כאן. התברר לה שהמקצוע שרכשה מאוד מבוקש בארצות־הברית. החלו לבדוק. לא היו בעיות מיוחדות. כתבה לחבר שלמד איתה וכבר נמצא בארה"ב, ושאלה מה העניינים. הוא ענה: רק תבואי. יש פה עבודה בשפע, וגם משלמים יפה. לאט לאט החלה להתגבש ההחלטה. שעות היו מדברים ביניהם, המומים בעצמם מן האפשרות שלעולם לא חשבו שתגיע.

אנחנו נעזוב את הארץ, את המשפחה, את החברים. ומה עם המילואים? איך הוא יספר את זה לחבר'ה בצבא. היו ימים שהחליטו לעזוב את כל העניין, ואחר־כך היו חוזרים אליו, בכל פעם נהפכה ההחלטה לקרובה יותר. חברים סידרו גם לרון עבודה, אמרו להם: אתם מוכרחים להגיע. נהיה פה יחד. גם זיו ודניאלה כאן.

ביום שישי אחד נסעו לקיבוץ וסיפרו להורים שלו על ההחלטה. לאמא שלה עוד לא היה להם אומץ לבשר את העניין. שבת שלמה לא הוציא יוסי הגה מפיו. דליה סיפרה לחברתה הקרובה ביותר שהם לא יכלו להרדם כל הלילה, שעולמם חרב עליהם. במוצאי־שבת, כשליוו את רון וליאורה לאוטובוס, אמר יוסי: "ממך, רון, לא ציפיתי שתישבר כל־כך מהר" – וזה היה המשפט היחידי שהוציא מפיו נגד הנסיעה. בחצי השנה שנותרה עד שליוו אותם לשדה־התעופה, עזרו יוסי ודליה לצעירים עד כמה שיכלו. "זה החיים של הילדים", אמרו לחבריהם הקרובים. "לנו נותר רק לבכות".

רון וליאורה הצטרפו לזיו ודניאלה ולעוד שני זוגות של ישראלים שחיים ממש באותה שכונה שלהם, בעיר אמריקנית אחת, לא גדולה במיוחד. הם אומרים שאחרי שיסתדרו – יחזרו. שגם הם, כמו חבריהם שם, רוצים לעשות כסף ולחזור, שמה פתאום שהם יישארו שם, הרי המקום שלהם בישראל.

לח"כ אברהם (כצלה) כץ־עוז, יש עשרות, אם לא מאות סיפורים כמו הסיפור של רון וליאורה. למה דווקא לוז סתם כך, מפני שיום אחד, לפני כחצי שנה, הגיש בוגרי התנועה המאוחדת שהתכנסו לחגוג ארבעים שנה לתנועה להקים בתחומה תנועה לעצירת הירידה. לא להחזרת יורדים. למניעת ירידה. "אנחנו חושבים שזו אחת הבעיות האקוטיות ביותר של מדינת ישראל. יש בריחה אדירה של אנשים מכאן, ואף אחד במימסד לא מוכן להתמודד עם זה. כל אחד מסתיר את הראש בחול ואומר – 'אין חיה כזו'".

אתם גוף התנדבותי. אני ניסיתי למצוא את הגוף המימסדי המטפל בנושא הירידה, ולא ידעתי למי לפנות. יש בכלל דבר כזה? יש איזשהו גוף מימסדי שלקח על עצמו את הנושא ה"שולי" הזה?

כץ־עוז: "לא רק שאין אף גוף שמטפל בכך, הגופים הקיימים אפילו מנסים לטרפד התארגנות וולונטרית של אזרחים שרוצים לטפל בנושא. אנחנו החלטנו להקים אגודה שתהיה מורכבת מנאמנים. הנאמנים הללו יהיו פרושים בכל הארץ ויקלטו את המידע. ברגע שישמעו על אנשים שמתכוונים לרדת, הם יעבירו אלינו את האינפורמציה. אם הם יוכלו לטפל בכך, מה טוב. אם, למשל, לנאמן בקרית־שמונה יוודע על זוג באילת – נעביר את האינפורמציה לאיש שלנו באילת, והוא ינסה לטפל בדברים. מה שאי־אפשר, אנחנו ננסה לפתור מכאן.

"כבר פירסמנו מספר מודעות בעתונים, כשהכסף לכך כולו בא מתרומות, ובתוך מספר חודשים גייסנו 500 נאמנים בכל הארץ. אנחנו רוצים להגיע להרבה יותר.

"בפועל קרה שהכל זורם היום אלינו. אנחנו מקבלים בין ארבעים לחמישים פניות בשבוע, של אנשים שמתחננים לעזרה. פונים אלינו המון הורים מיואשים שמבקשים שנעזור למנוע את ירידת הבנים. למי שלא מתמצא בעניין, קשה בכלל לתאר עד כמה המצב נורא.

באילו מספרים מדובר? כמה ישראלים חיים היום בחו"ל?

"בנקודה הזו יש לנו את הויכוח הנוקב ביותר עם המימסד. אנחנו טוענים, על־סמך נתונים שיש לנו, שיש היום 800 אלף נפשות שקשורות איכשהו לתיאור הזה של 'יורדים'. המימסד אומר 'השתגעתם, מה אתם מפחידים את עם ישראל, מדובר רק ב־364 אלף'. ה'רק' הזה מחריד, אבל הטעות שלהם היא שהם לא מביאים בחשבון ילדים שנולדו שם ואין להם תעודת זהות ישראלית, וגם נשים מקומיות של יורדים או כאלה שחיים בחו"ל אבל באים ארצה פעם בשנתיים לעשות מילואים ואינם נחשבים ליורדים. אני אומר לך שהמספרים נעים בסביבות ה־800 אלף".

יש לכם איפיונים – מי יורד, מהן הסיבות העיקריות לירידה?

"יורדים כולם. מכל הסוגים, העדות, הגילים והמעמד החברתי והכלכלי. פשוט כולם. הסיבות גם הן כל־כך מגוונות שאי־אפשר לשים את היד ולומר: זו הסיבה. אפשר לומר באופן כללי שיש חלקים גדולים בציבור שהמדינה פשוט נמאסה עליהם. ולא יעזור לנו אם נתחבא מאחורי הדברים ונסרב לראות אותם. סף השבירה של אנשים היום הוא כל־כך נמוך, שההחלטה לרדת מתקבלת בקלות רבה הרבה יותר מאשר כעבר. יש אנשים שיורדים בגלל מצב כלכלי, בגלל חוסר יכולת למצוא עבודה, בגלל משכורות מגוחכות שאי־אפשר לחיות מהן. יש בעיה אדירה של דיור לזוגות צעירים. ואחת הבעיות השוברות ביותר היא הביורוקרטיה. אנשים פשוט אומרים שהם נשחקו בגלגלי פקידות בלתי־מתחשבת, לך ושוב', גסות־רוח.

"זה שאמרתי: המדינה פשוט נמאסה עליהם. אנחנו מתייחסים אל כל הארבעה מיליון ישראלים שחיים כאן כאל יורדים בפוטנציה. צריך לדעת שזה יכול לקרות לכל אחד.

יעל פז־מלמד

איזו "מדינת יהודים" נחמדה

(המשך מעמוד 15)

מועדוני־תרבות, מועדוני־ספורט ושתי ספריות".

לקראת תום הביקור שלנו בבירובידג'ן נועדנו לשיחה מסכמת עם שלושה אישים יהודיים מרכזיים בחבל: יו"ר הסובייט האיזורי מרק קופמן, המחנך הוותיק איזאק ברישקולניק, וכמובן העתונאי שקלניק.

שאלנו אותם על יחסם לציונות.

המחנך ברישקולניק אמר: "הציונות היא שם נרדף לפאשיזם משום שהציונים הם רוצחי ערבים. אנו תומכים בפלשתינים ובערבים ואנחנו איתנים בדעתנו שצריך להקים מדינה פלשתינית בהתאם להחלטות האו"ם".

מרק קופמן הוסיף: "אין לנו כל קשר לישראל ולציונות. אנו גם מוקיעים את המדיניות הישראלית הנהוגה כלפי הערבים. אבל אנו לא נגד אזרחי ישראל, בני עמנו היהודים. אנו תומכים בשתי מדינות עצמאיות בפלשתין – מדינה ערבית ומדינה יהודית".

שקלניק התערב: "אנחנו תומכים בפעילותם של העמלים הערבים והישראלים והפועלים נגד הציונות".

וקופמן מוסיף ומגלה כי אשתקד הוזמן לארצות־הברית על־ידי מערכת העיתון "ג'ואיש אפיירס", "אבל השלטונות האמריקניים לא הסכימו להעניק לי אשרת־כניסה חרף לחציה של מערכת השבועון".

הצגנו בפני הצוות הזה את השאלה הגדולה: מרוע בירובידג'ן עדיין נושאת את התואר איזור אוטונומי יהודי, בעוד שהיהודים שחיים בה הם מיעוט?

תשובותיהם של השלושה היו דומות זו לזו: "אנחנו לא יכולים לחייב את היהודים להגר ממרכזיה השונים של ברית־המועצות לאיזור הזה. בירובידג'ן פתוחה כיום בפני כל הסובייטים ואין כל צורך שיהיו בה בני לאום אחר". לדבריהם, היו לשליטי המהפיכה הבולשוויקית כוונות טובות, אך כנראה נכשלו בהקמתה של המדינה היהודית או "המולדת היהודית" החלופית באיזור זה. הם נכשלו לא באשמתם אלא באשמתה של הציונות, שחייבה את יהודי העולם לעלות לפלשתין כדי ליצור את הסכסוך הישראלי־ערבי, הם הוסיפו כי בירובידג'ן תישאר, לפחות כלפי חוץ, עיר יהודית שתשמור על שפת היידיש כשפתה הרשמית לצד השפה הרוסית.

ושקלניק הוסיף: "שפת היידיש נלמדת כיום בכל הריכוזים היהודיים בברית־המועצות. בלנינגרד, למשל, יש תיאטרון אידי".

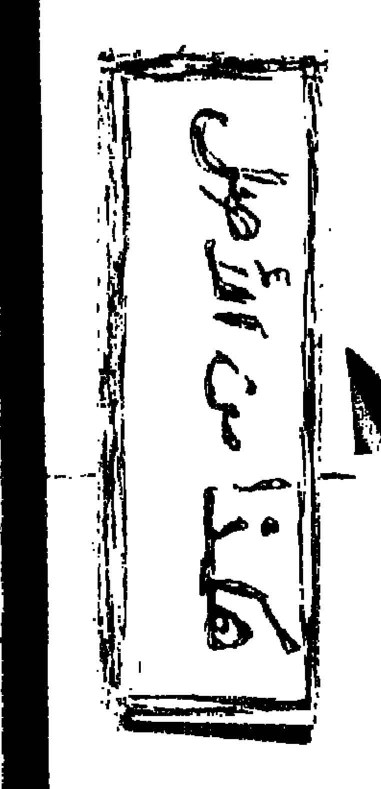
בתום הביקור בעיר מוזרה זו, כשעלינו למכונית שעמדה להסיע אותנו לתחנת הרכבת, שאלנו את נהג המונית, אף הוא יהודי ושמו יצחק יגאל: "מדוע אתה לא מהגר מהעיר הזאת? הרי הציונים, שם בישראל, מבטיחים לך את ארץ־ההבטחה וגם בית, מכונית ואפילו נערה יפה?"

צחק יצחק והשיב: "מדוע שאהגר? פה גולותי בשנת 1938, ופה מולדתי. פה גם קבורים אבותיי. מחצית משפחתי מתגוררת במקום הזה. אז מדוע להגר? בשבילי אדמה זו של בירובידג'ן היא הארץ המובטחת. אני מאמין שאני חי בעיר הזאת הרבה יותר טוב מאלה שעלו למדינת ישראל. חוץ מהמונית יש לי כאן גם מכונית פרטית ובית משלי וכל מה שאני צריך. מדוע להגר?"

בעקבות הדברים האלה של נהג המונית יצחק יגאל נזכרנו בדברי שלום עליכם כפי ששמענו בתיאטרון היהודי של בירובידג'ן: "אולי יבוא משיח ויחזיר אותי לארצי ויקבור אותי בעיר קייב שאותה אהבתי"".

סולימאן אל־שייח' ("אל־ערבי")

סיפור אהבה וכל מיני קדחת

יסוד המעלה. אין בה סתם בתים ישנים. כל בית – אגדה. אין בה סתם בני אדם. כל אדם – סיפור. פעם זה היה סיפור קשה, רצוף מאבקים, טרגדיות ורומנים לוהטים, סיפור שנשם קדחת שחור־השתן, אהבה, מוות ושכול. אך כמו בסרט עצוב שסופו הפי־אנד, היום כבר קוראים למושבה הזקנה והמתחדשת הזו "סביון של הגליל".

מאת מנחם תלמי

צילומים: "פוטו יהודה", חצר הגלילית

כביש יורד למכתש הגדול שהיה פעם ימת החולה. משמאל לכביש שדרת אקליפטוסים. מימינו סדרת ויקל־רוס, ובין הדקלים שיחי וורדים צוהלים בתפרחת צבעונית. כניסה חוגגת למושבה הגלילית הותיקה יסוד־המעלה. אחר־כך, בין מטעי פרי יפים למראה הנראים כחלק מתפאורת־קיבוץ, ניבטים בתים כפריים, מטופחים, מפניני רווחה ושביעות־רצון. מי שזוכר את יסוד־המעלה של תקופת המנדט ואפילו את זו של שנות החמישים והשישים – לא יכיר את המקום. מרבית הבתים הנושנים והמקבצים שאיפיינו את המושבה שנראתה תמיד עייפה ומאובקת, או טובעת בבוץ וקדרות – שופצו, הודהבו, יופייפו.

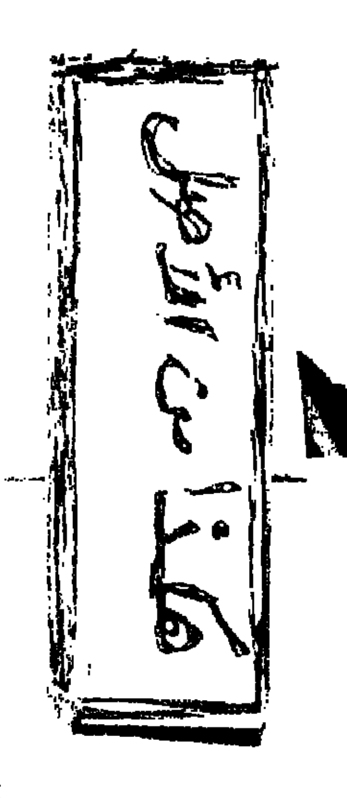
קסם הרווחה שורה על יסוד־המעלה. דרכי האבק והבוץ של פעם כוסו בכבישים, מדרכות, שדרות ופינות נוי קטנות. כמו במטה־קסם נבנו בית־ג"ס, בריכת שחיה, מרכז ציבורי, מגרש כדורגל, מגרשי טניס. פעם היה כאן סיפור קשה, עם הרבה עצבונות, רצוף מאבקים ויגונות שהחל לפני למעלה ממאה שנים לחוף ימת החולה וביצותיה. סיפור שנשם מלריה, קדחת שחור השתן, מוות ושכול. סיפור של משפחות הנצמדות בעיקשות לאדמתן לנחלותיהן, משכלות את ילדיהן ואת ראשיהן, ולא נוטשות את משכן.

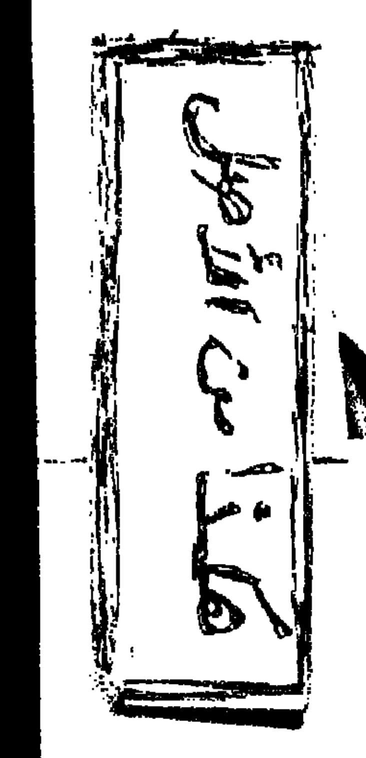
ופתאום, מקץ שנים, סיפור הצלחה מזהיר. סרט עצוב שסופו הפי־אנד. פתאום מתחילים לקרוא למושבה הזקנה והמתחדשת הזו "סביון של הגליל העליון". פתאום אי־אפשר לקנות כאן חלקה או לשכור בית מגורים צנוע. הכל מאוכלס. איש אינו זז. מעט הבנים שיצאו – מבקשים לחזור. רבים מתדפקים על השער, קרוב לודאי משום שנהפך לשער לאיכות־חיים.

200 משפחות. 160 מהן בעלות נחלות חקלאיות פעילות עם חקלאות שאינה משוועת לסיוע, שאינה שקועה בחובות ולא נחנקת במשברים. איכר אחד, רחב־כתפיים וגרול־כפיים, מנסה להסביר לנו את הפשר: "כל העניין הוא שאנחנו חקלאות פרטית", הוא אומר ועיניו מלטפות את חלקת המטעים ההדורה והסימטרית שלו, הנראית יותר כגן נוי מאשר גן פירות. "אנחנו לא קיבלנו סיוע במימדים גדולים, לא שיתקנו את העסק בגדול מדי. מה שהרווחנו – השקענו. טיפחנו. לא קפצנו גבוה מדי. לא נכנסנו

(המשך בעמוד הבא)

אחוזת דובובין המשוחזרת (בצילום הגדול) ובריכת השחיה של יסוד המעלה. עבר ארוך ומשומר בצד הווה פורח.

מימין לשמאל: יואב־ג'ו (הספרדי) וכתו ויקטוריה; נציגה של משפחת דוברובין והתעודה משנת 1922 המעידה על זכייתו של משק דוברובין בפרס ראשון בגידול שוורים בתערוכה חקלאית שנערכה בגליל, ילדים ונופים ויונה מזרחי, ה"זורבה" של יסוד־המעלה, עם חכרכרה שלו.

(המשך מהעמוד הקודם)

לחובות. ידענו מה לגדל וממה להיפטר במהירות, כשהגידול התחיל להראות סימנים של חוסר כדאיות. גם הרכב המשק שיתק לידינו. רוב הגידולים שלנו היו לשוק המקומי, ולכן סבלנו פחות מהפגיעה הקשה ברווחיות הייצוא. וכמובן, לא צריך לשכוח שכחקלאים פרטיים שאין להם אבא גדול עם השפעה פוליטית, לא קפצנו יותר גבוה מהפופיק, לא הסתבכנו עם מערכת פרזיטית ועם אירגוני קניות שמצטיינים בכשרון עיסקי קטן וחשבונות פוליטיים גדולים".

אם אתה רוצה לראות את המושבה בניחותא ומזווית מיוחדת, לך לביתו ונחלתו של יונה מזרחי, גבר רחב־כתפיים עטור בשפם מלבין. אומרים עליו, בהרבה חיבה, שהוא ה"זורבה" של יסוד־המעלה. טיפוס מיוחד במינו. קצת פרא־אדם. הרבה ארץ ישראל בעצמותיו, הרבה חברים בכל כנפות הארץ. יש לו סוסי־רכיבה ויש לו כרכרה, מאותן כרכרות שהיו פעם לבעלי אחוזות. מסע כרכרתי כזה עם יונה מזרחי הוא מסע אל ארץ־ישראל של פעם, אל קלותיה וריחותיה שנמוגו וכמעט אינם עוד.

הסבא של יונה היה איכר יהודי בכורדיסטאן, בכפר שנקרא שרנשי. שמו היה יונה שרנשי והוא מראשוני הראשונים של יסוד־המעלה. קראו לו כאן "יונה הכורדי". הגיע ארצה מכורדיסטאן במסע רגלי שנמשך חודשים רבים. לפי שהגיע מהמזרח שינו פקידי הברון את שמו המקורי – יונה שרנשי – ליונה מזרחי. סבו של יונה מצד אמו, יצחק כהן מצפת, היה שומר ראשו של הברון כשזה היה מבקר בארץ. כמו כן היה שומר ראשו (ומטענו) של גיזבר פקידות הברון כשזה היה יוצא לביירות להביא כסף.

במקום שבו ניצב היום ביתו של יונה מזרחי גידל סבו חלקת ורדים גדולה בתקופה שהברון החליט להקים תעשיית בשמים שתהווה את אחד ממקורות הפרנסה העיקריים של איכרי המושבה. אבל כמו שאנו מוצאים בכתובים שבארכיון המושבה, לא באה ברכה בעקבות שתילת שלושת אלפי הרונמים של הפרחים בפיקוחו של הגנן אלחרף. המיפעל נכשל מפני ש"הקונצנטרציה של מי הוורדים שיוצרו במפעל ביסוד־המעלה שבגליל היתה רפה ב־17 אחוזים מהקונצנטרציה של מי הוורדים שיוצרו בוורסאי, פרבר פאריס." פשוט מאוד.

"אבו־יונה", בנו של "יונה הכורדי" ואביו של יונה מזרחי דהיום, היה אחד האיכרים בויאי־תנופה של יסוד־המעלה ונחשב לחקלאי "מתקדם". בעוד רוב האיכרים חורשים בעזרת בהמות, אבו־יונה כבר רכב על טרקטור. אחד הקומביינים הראשונים שהובאו ארצה הגיעו לחצרו. אבל לפני־כן, כשהיה צורך להפריד בין המוץ והחיטה, לאבו־יונה היתה הנפה הגדולה ביותר שמישהו ראה אי־פעם. והוא, גבר גדול וחזק, היה מניף אותה בידיו, מלאה על גדותיה, כשאחרים לא יכלו להרימה גם כשהיא ריקה. כל הקלשונים, מאז ועד היום, הם בעלי ארבע שיניים לכל היותר. אבל לאבו־יונה הגדול והחזק היה קלשון נדיר, בעל שש שיניים.

יוסי מזרחי, גבר צעיר נעים הליכות וכנראה בעל כושר ביצוע לא מבוטל, הוא ראש מועצת יסוד־המעלה. אין כל קשר משפחתי בינו לבין יונה מזרחי. ידידים – כן. קרובים – לא. אבי סבו של יוסי, חכם שלמה מזרחי ואחיו, שניהם בני הקהילה היהודית בצפת, היו בעצם המתיישבים הראשונים ביסוד־המעלה כשזו עוד היתה "קולוניה מי־מרום". אדמות המקום היו שייכות למשפחת עבו מצפת שראשה שימש, בין היתר, כקונסול צרפת בגליל. האחים מזרחי עיבדו את אדמת ה"קולוניה" ומדי סוף שבוע היו חוזרים לצפת לעשות בה את השבת בקרב משפחתם.

בסוף שנת 1883 התנחלו במקום שבע המשפחות הראשונות של חובבי ציון ממזריטש וכריסק, ואליהן הצטרפו האחים מזרחי שהקדימו אותן ב־11 שנים. "קולוניה מי־מרום", שאדמותיה נרכשו ממשפחת עבו הצפתית על ידי העולים מפולניה, נהפכה להיות המושבה יסוד־המעלה.

> **"חוך־כדי ההכנות לחופה נתקף לפתע החתן בחום וצמרמורות. היתה זו קדחת שחור השתן, ה'רוצחת' של בני המושבה".**

חכם שלמה מזרחי הוליד את נחום מזרחי שהוליד את רפאל מזרחי שהוליד את יוסי מזרחי – אותו גבר נעים־הליכות ואוהב גדול של יסוד־המעלה ומורשתה, המשמש כבר שתי קדנציות כראש המועצה, ואין ספק שיכהן גם בקדנציה הבאה וכל זאת – שומו שמיים – ללא בחירות. מתברר שיסוד־המעלה לא נזקקת למערכת בחירות ולכל מה שמשתמע מכך. בלי סיוע תיבת הקלפי היא בוחרת במי שיודע לנהל את המושבה ולקדם את ענייניה. ויוסי – כפי שנראית היום המושבה – כנראה יודע. ביתו הנאה ניצב על מה שהיה עד לשנות ה־50' חופו של אגם החולה. ממול, מעבר השני של הכביש, ניצב ביתה של אחותו שרה, אחות בבית־החולים בצפת, אלמנתו של יוסף וספי, מג"ד בשריון, ששרת באוגדתו של מוסה פלד ונפל במלחמת יום הכיפורים בקרבות רמת הגולן. בנם ארנון, איש סיירת הצנחנים, נפל לפני כשלוש שנים בלבנון. לזם ולשאר בני המושבה שנפלו במלחמות ישראל מסמנת המושבה יד־זכרון מוקפת גינת־נוי.

יסוד־המעלה אוהבת את עברה, גאה בו, משמרת אותו. אחת התוצאות: אחוזת דוברובין המשוחזרת. כאן הוקם בתחילת המאה משק חקלאי בעל מוניטין, שבעליו היו גרי־צדק רוסיים שנטשו את משקם ואדמתם שעל גדות הוולגה ובאו למושבה יהודית נידחת שיתושי האנופלס עושים שמות בתושביה, וכל זאת כדי להקים בה בית ומשק ולקיים אורח חיים יהודי.

דוברובין ובניו היו, בעצם, "עולים חדשים". כשהגיעו ליסוד־המעלה, לפני כשמונים שנה, היתה כבר המושבה למעלה מבת עשרים. אבל יתושי האנופלס שקיננו בביצות החולה לא הבדילו בין ותיקים וחדשים, וגם בני דוברובין לא נמלטו מפני עונשם. אף על פי כן, יואב דוברובין, גבר בשנות השישים לחייו, יחד עם ארבעת בניו הגסנים כמוהו, הצליח להקים משק חקלאי לתפארת. בתחילת שנות העשרים, בתערוכה חקלאית שנערכה בגליל, זכה משק דוברובין בפרס ראשון בגידול שוורים.

האיכר יצחק היה האחרון לבני דוברובין שנותר במשק. בערוב ימיו העביר את אדמות המשק לרשות הקרן הקיימת לישראל. חצר האחוזה ננטשה ונהרסה. לפני כארבע שנים, בסיוע מוסדות שונים, החלה מועצת יסוד־המעלה בניצוח יוסי מזרחי בשיחזור המקום. חצר האחוזה שוקמה והיא משמשת כיום כתצוגה מוחשית לחיי היום־יום של אותן שנים רחוקות. בתחום האחוזה יושב, בין היתר, קרו, עולה חדש מקנדה, המייצר בסדנתו קדרות שניתן לרכוש במקום. מיבנה אחר של המשק נהפך למסעדה מצליחה המפורסמת, בין היתר, בבשריה ודגיה המעושנים. מיבנה אחר משמש לתצוגה אור־קולית המתארת את תולדות המושבה.

בתחום האחוזה המשוחזרת מצוי גם ארכיון המושבה שמנהל בן יסוד המעלה, "משוגע" למורשתה ובקי מאין־כמוהו בתולדותיה, שמו אריק לובובסקי. אמו של אריק היא הנינה של ר' פישל סלמון, שהיה ראש קבוצת המייסדים ממזריטש ובריסק ומנהיג המושבה. סבתו – היא נכדתו של ר' פישל – נולדה ביום ייסוד המושבה (שנת 1833) באוהל עשוי קני־סוף, ונחשבת לילדה היהודיה הראשונה שנולדה בעמק־החולה. על מצבת קברה רשום: הבת היהודית הראשונה ביסוד־המעלה. באותו בית עלמין בו מצאה מנוחתה היא קברה במרוצת השנים חמישה מבניה. הביצות ויתושי האנופלס גבו את מחירם.

חרף המאלריה וקדחת שחור השתן ושאר צרות שפקדו את יסוד־המעלה פרחו בה אהבות, מהן ידועות, מהן ידועות פחות. הארכיון שבבית דוברובין וכעיקר מנהלו יודעים לספר את הסיפורים. זמן לא רב לאחר היווסדה הגיע למושבה, יחד עם רעייתו, סיר לורנס אוליפנט, אנגלי מחסידי אומות־העולם וחובב ציון נלהב. זמן־מה לאחר מכן הגיע לשם גם המשורר נפתלי הרץ אימבר, מחבר "התקוה", ששימש כמזכירו של אוליפנט. את דרכו למושבה עשה ברגל. מאחר שהדרכים לחוף האגם לא היו נהירות לו, שקע אימבר בביצה, נאחז בסבך הפפירוס וזעק לעזרה. למזלו רעה בקרבת מקום אלתר אשכנזי את אווזי אביו. הוא שמע את הזעקות, קרא לאביו וזה כרך בו במקום חבל מפפירוסים וזרק אותו לעבר השוקע. לא חלף זמן רב ולאנשי המושבה התברר כי המשורר הנ"ל מקיים פרשיית אהבים סוערת עם רעייתו של אוליפנט. ועד המושבה התכנס לדון בפרשה המסעירה ולקבוע עמדה.

כמה עשרות שנים לאחר מכן התחוללה ביסוד המעלה פרשת אהבה אחרת שגיבוריה היו מנהיג הפועלים ברל כצנלסון, שלו אשה חוקית בחוות כנרת, והמכשפת ורוקחת התרופות של המושבה – שרה שטוקלר. הרומן בין השניים התנהל בביתה של האיכרה חנה־דוחל אשכנזי. החובשת הרתה לברל, ילדה בן ומתה זמן קצר לאחר הלידה. הבן נפטר אף הוא, מקדחת שחור השתן. "ביקשו הקולוניסטים להביאה לקבורה במקום, ואז באו הסוציאליסטים מכנרת ועמם גמל לקחת את גופתה של שרה, לקבור אותה לחוף הכנרת. וכל זאת לא לפני שהגיעו להסכם עם הקולוניסטים של יסוד־המעלה, שעל מצבתה של הרוקחת תיכתב גם השורה: 'ריפאה ביסוד־המעלה'."

חמישה מנכדיו של שמעון דב גרולטר, מי שנימנה עם מייסדי המושבה, יושבים ביסוד־המעלה ומעבדים את את אדמתם. אחד מהם הוא אליעזר גולן (גרולטר), איש קדושה נוקשה, איש ארץ ישראל השלמה, שנטש את משקו למשך חצי שנה כדי לשבת בפתחת רפיח ולהיאבק נגד עקירת ישובים יהודיים לאחר הסכמי קמפ־דייוויד. משקו של גולן כולל 70 דונם מטעים. נאמן לעקרון העבודה העצמית הוא עושה ככל יכולתו לא להעסיק פועלים שכירים, אולם בתקופת הקטיף הוא חייב לשבור את העקרון הזה, ואז הוא מעסיק יהודים בלבד, על אף שקטיף של כל מיכל תפוחים בידי פועל יהודי עולה לו פי ארבעה מאשר היה עולה פועל ערבי. נאה דורש, הוא אומר, נאה מקיים.

> **דומן סוער התנהל ביסוד המעלה בין מנהיג הפועלים ברל כצנלסון לבין החובשת של המושבה – שרה שטוקלר.**

המאלריה וקדחת שחור השתן שזורים עמוק גם בתולדות משפחת גרולטר. אשתו הראשונה של אבי אליעזר נפטרה ממאלריה. האב התחתן שנית, ושני הבנים הראשונים מאשתו השנייה נפטרו אף הם מאותה מחלה. אליעזר נולד אחרי שאחיו מתו, ובהיותו ילד חלה גם הוא. אז נטלה אותו אמו הנסתרת ומכרה אותו לשכנה בובה־לאה כדי לבלבל את מלאך המוות. ה"טריק" כנראה הצליח. מלאך המוות התבלבל, ואליעזר נותר בחיים. לימים, כאשר נערכה חתונתו, זכתה בובה־לאה באותו כבוד לו זוכה אם החתן.

"אנחנו כולנו כאן, במושבה", אומר בגאווה אליעזר גולן, איכר מוצק כבן 68, "בני עובד במשק יחד איתי. שתים מבנותי הביאו לכאן את החתנים. יש לי עוד בת שנמצאת בשליחות בארה"ב יחד עם בעלה. בתום השליחות הם יחזרו הנה. אצלנו במושבה אין תופעה של בנים היורדים לחוץ־לארץ. לחברים שלי מהקיבוץ השכן שלא מעט מבניהם עזבו וירדו, אמרתי: זוהי אשמתכם. אתם לימדתם אותם לשיר את האינטרנציונל לפני התקווה. ניתקתם אותם מהמקורות. זרעתם רוח וקצרתם סופה".

אין ביסוד־המעלה סתם בתים ישנים. כל בית הוא סיפור. אין ביסוד־המעלה סתם בני אדם. כל אדם הוא סיפור, גם אם אינו שייך למשפחות המייסדים. קחו למשל את ה"ספרדי". ספרדי ממש. מספרד. קוראים לו כאן יואב. זהו גבר נאה במיטב שנותיו שהתאהב בישראל, שהתאהב ביסוד המעלה, שהתאהב באחת מבנותיה ונשאר כאן. על פי סיפורו היה אביו קומוניסט יהודי פולני שהגיע לספרד ב־1936 כדי להלחם בפרנקו. כשנפצע במדריד נאסף על ידי משפחה יהודית־ספרדית והתאהב בבתם. המשפחה סייעה לו להימלט לצרפת. סמוך לפרוץ מלחמת העולם השנייה הגיעה בת אותה משפחה יהודית־ספרדית לצרפת כדי להיות עם אהובה היהודי הפולני. עם תום המלחמה יצא הגבר לפולניה לביקור קצר, נאסר על ידי הרוסים ועקבותיו נעלמו. אהובתו, שהרתה לו, שבה לספרד ושם נולד בנם חווה מריה מנדס, הלא הוא ה"ספרדי" שלנו.

הוא גדל כנוצרי לכל דבר ואת עובדת היותו יהודי גילתה לו אמו רק כשהיה בן 14. ב־67' נשא לאשה ספרדיה ממוצא יהודי ונולדו להם ארבע בנות. כעבור שנים נטשה אותו אשתו ונטלה עמה את הילדות. הוא עזב את ספרד, וב־76' הגיע ארצה. כמהנדס מכונות הועסק אצל קבלן בטון מיסוד־המעלה. כאן הכיר בת למשפחה מניצולי השואה שהוריה הפעילו חנות מכולת במושבה, וכעבור זמן נשא אותה לאשה. ויקטוריה, אחת מארבע בנותיו, משהגיעה לגיל 18 ויצאה מרשות אמה, באה לישראל והחליטה כי כאן מקומה. לא מכבר התגייסה לצה"ל. יואב, שקוראים לו גם ג'ו, אומר כי גם בנותיו האחרות, כשתגענה לבגרות, תבואנה ארצה.

הבית בו מתגוררים ג'ו ואשתו היה ביתה של מלכה שניידר, בתו של ר' פנחס פלדמן ששבעה מבניו נפטרו מקדחת שחור השתן. נותר בחיים רק בנם השמיני. כשבגר עמדה להערך חתונתו עם בת המושבה, אך תוך־כדי ההכנות לחופה נתקף לפתע החתן בחום וצמרמורות. החובשת הורתה לו להטיל שתן לתוך כוס. טיפות הדם שנתגלו בשתן לא הותירו כל מקום לספק בדבר המחלה שפקדה אותו – קדחת שחור השתן, ה"רוצחת" של בני המושבה. אם הכלה נתקפה היסטריה. דרשה לבטל את החופה. טענה כי אינה רוצה לחגוג הלילה את אלמנות בתה. החתונה בוטלה, אבל בינתיים נפטר החתן.

מזה שנים שיתושי האנופלס חדלו לעופף ולעקוץ בעמק החולה. קדחת שחור השתן שייכת להיסטוריה. פקידי הברון והבריאים יושבי ביצות החולה נהפכו לפולקלור. אין קטטות בין איכרי המושבה לבין שכניהם מקיבוץ חולתה על זכויות ריג – מפני שיבשת החולה יובשה. המסים שגובה המועצה המקומית גבוהים מן המקובל במקומות רומים, אבל התושבים משלמים אותם בשמחה מפני שהשירותים שהם מקבלים מעולים ויעילים. והכל נראה פורח ומשגשג. אז מה הפלא שהתחילו לכנות את יסוד־המעלה "שביון של הגליל" ■

כדאי

לקנות נוסח חו"ל...

אריזת חסכון להיגיינת הפה כוללת את המוצרים הפופולאריים ביותר, כמעט בחצי המחיר. לגו מתנה על כל קניה של אחד ממוצרי ג'ונסון. הפתעות העונה ברשת הסופר פארם, מי שהפך את הקניה להנאה של קוסמטיקה והיגיינה. פתוח גם במוצאי־שבת.

מאת ג. יפית

מתי קרה לך שנכנסת לחנות כל־בו ואיש מקצוע יעץ לך באיזו אבקת כביסה כדאי לכבס את המפה המוכתמת? או איזה תחליב מתאים לעור התינוק? יש הרבה אנשים שזה קורה להם בקביעות – לקוחות הסופר־פארם.

רשת הסופר־פארם היא ההצלחה הגדולה של הענף. אנשים מגיעים במיוחד כדי לערוך את קניותיהם בחנויות הרשת. מי שמורמן פעם אחת, הופך ללקוח קבוע. כל זה איננו מקרי, יש להם סיבה טובה לקנות דווקא כאן. בווסוס המתמיד בין בית כל־בו גדול ולא אישי לבין חנות חומרי ניקוי צפופה ודלת מבחר, הופיע הסופר־פארם כמוקד קניה־בהנאה, כמו שנהוג במתוקנות שבמדינות. חנויות גדולות, מאורגנות להפליא, מיזוג אוויר מלא, מוסיקת רקע נעימה, כל אלו משרים תחושה של נינוחות. מטיילים עם עגלת־קנייה, ובוחרים. כשעורכים קניות בראש שקט, הבחירה תמיד מוצלחת יותר והארוע הופך מטרחה להנאה.

אתה המלך

כמה פעמים עברת מחנות לחנות בחיפוש אחר דאודורנט מסויים, עד שויתרת, כי כל חנות מחזיקה רק 2–3 סוגים ודווקא לא את זה שחיפשת? מרבית החנויות מוכרות רק את המוצרים שנוח להן להחזיק. אבל לרשת הסופר־פארם יש גישה לא שגרתית, הגורסת כי הצרכן הוא העיקר. כאן מוצאים מה שמבקשים. מגוון אדיר של מוצרים מסודר על המדפים בצורה נוחה לגישה. ההיצע רחב ביותר, פשוט תענוג לעיניים. ניתן למצוא כאן למשל, יותר מ־30 סוגי דאודורנט, בטווח רחב של מחירים, (לכל כיס), ריחות (מתוק, חריף, עדין, נעה, מתגרה, רך), גדלים ועוצמה; יותר מ־25 סוגים של קצף גילוח; יותר מ־100 (מאה!) סוגי בשמים, אינסוף אבקות כביסה, תחבושות היגייניות; חומרי ניקוי לכל מטרה ולכל תכלית, בנוזל, בחול, באבקה, בתמיסה. וכמובן – בית מרקחת לכל דבר.

ויתר עם זאת – לא הולכים לאיבוד. תצוגה מרשימה מצינה בבירור ובנוחות את המלאי והעובדים המקצועיים, בוגרי אקדמיית קופלר (ראה מסגרת בעמוד זה), נכונים תמיד בעצה ודברי הסבר. רווק צעיר מקבל הדרכה בדבר חומר לניקוי תנור האפיה שלו ויועצת ממליצה על דאודורנט הקונה על ורישתה של נערה הטובלת מהזעת־יתר.

את הדאגה המתמדת לטובת הצרכן מדגימה היטב פרשת הקוד: מי מאיתנו לא עמד מתוסכל וזועם מול מוצר שרצה לדעת את מחירו, אלא שבמקום מחיר הודפס עליו קוד? נכון, לרשתות השיווק הגדולות הרבה יותר נוח לעבוד עם קוד. זה מקל עליהן את הארגון. אבל בסופר־פארם חשבו שלא נורא אם יעבדו קצת יותר קשה בארגון, ובלבד שהצרכן ידע בדיוק כמה הוא משלם. לכן בחנויות הרשת אין קודים. על כל אחד מהמוצרים מודפס המחיר בצורה ברורה ופשוטה.

בימים אלו הכינו בסופר־פארם הפתעה אמיתית. שילוב של בריאות כיצאת.

אריזת חסכון להיגיינת הפה

כן, הפטנט איננו ישראלי. בעולם מקובל לכנס תחת אריזה אחת את המוצרים המובילים בתחום מסויים ולהציעם לצרכן במחיר מיוחד. רעיון מצויין שבסופר־פארם החליטו לאמץ.

כאן נרתמו לטובת היגיינת הפה. מי מאיתנו לא נפל קורבן לעששת, או דימום חניכיים או מזיקים אחרים אשר הושיבוהו על כיסא רופא־השיניים? חוויה מיותרת. היום כבר ברור ששמירה על היגיינת הפה היא המפתח לבריאות השן והחניכיים. מתוך כך צמח בסופר־פארם רעיון אריזת החסכון בהיגיינת הפה: מיטב התכשירים והאביזרים המקובצים בנרתיק אחד. הבחירה נפלה על המוצרים הנמכרים ביותר בתחומם, וכותאם לכך מכילה כל אריזה:

2 שפופרות משחת שיניים "קולגייט".
2 מברשות שיניים למבוגרים ואחת לילד, מסוג ORAL B.
2 מיכלי תיאודנט, נוזל להפגת ריחות, ריענון והיטוי.
חוט דנטלי ג'ונסון.

מומחים טוענים כי שימוש מתמיד ומלא בערכה משפחתית זו יעיל ביותר לשימור מצב הפה והשיניים. מי שאינו מומחה, אלא סתם אדם השומר פיו ושיניו ואשר נאלץ לערוך קניות, מוצא שהערכה החדשה חוסכת לו זמן, כסף וטירחה. במקום לתור אחר כל אחד מהמוצרים ולאסוף אותם אחד אחד, מושיטים את היד לאריזה הנוחה הזו, וכאילו לא די בכך, מוכרים לצרכן כחצי מחיר ממש, כמו שאפשר לווכח!

המוצר	המחיר לצרכן
משחת שיניים קולגייט x2	5.60 = (2.80x2)
מברשת שיניים ORAL B x3 למבוגר x 2 לילד	9.66=(3.22x3)
מיכל תיאודנט x 2	6.20 =(3.10x2)
חוט דנטלי ג'ונסון	3.66
סה"כ	25.12

ואילו בסופר־פארם נמכרת הערכה כולה ב־12.99 ש"ח בלבד.

לגו במתנה

וזהו רק ההתחלה. כשקנינו שמפו של ג'ונסון כהרגלנו, קיבלנו במתנה לגו חמוד לילד רך. למרות שאנחנו לא ילד רך וגם אין לנו כזה בבית, זה היה משובב נפש. כבר יש לגו רשימה של 3 מועמדים לזכות בלגו. גם אנחנו, כמו מכורים רבים אחרים ברחבי תבל, משתמשים במוצרי ג'ונסון אף על פי שכבר איננו בקטגוריית הילדים, הם פשוט מעולים. לכן לא תארנו לעצמנו שמישהו גם יתן לנו פרס על כך. אבל זה בדיוק מה שעושים בסופר פארם. נותנים לנו לכל מי שרוכש אחד ממוצרי ג'ונסון: השמפו הנעים לכל סוגי השיער, השמן המומלץ לא רק לתינוק אלא גם למסז', התחליב שהאמהות מספיגות בו את התינוק ואחר־כך את כל גופן ועונג אמיתי.

ולמי שלא מכיר – מי אמבט. זהו נוזל מיוחד לטבול בו את התינוק במקום כמו בוח עם סבון. כמו במקרים האחרים, כל בני המשפחה גילו גם את המוצר הזה ומשתמשים בו כבקצף אמבט (אלוהי בתורף!). באמת, מבצע כזה לא כל אחד יכול לערוך. צריך להיות גדול ומתוכנן כמו הסופר־פארם כדי לתת מתנה בשווי של 5 ש"ח על כל קנית מוצר כ־8–7 ש"ח.

מה עוד מיוחד? היחס הטוב לא מסתיים בקופה.

גם אחרי ששילמת (אפשר בכל סוגי כרטיסי האשראי), אתה מקבל את כל היחס. הקופאיות אורזות בעצמן את הרכישה שלך בשקית ניילון גדולה וסוגרות היטב, שיגיע חרש הביתה.

בסופר־פארם אפשר לקנות מ־9 בבוקר עד 9 בלילה לפחות, ובימי שישי מ־09.00–15.00 (לפחות). פתוח גם במוצאי־שבת.

העיקר הבריאות

[illegible]

ייעוץ אקדמי

[illegible]

רשומות בחנויות הסופר־פארם:

[illegible]

סופר־פארם
אריזת חסכון להיגיינת הפה
12.99
25.12
DENTAL FLOSS
Colgate

מבצע מיוחד: על קניית מוצר ג'ונסון משחק "לגו" במתנה (סופר־פארם)

לאכול בחוץ

התחלה טובה עם אמנון, ולוקוס גם

קוראים לה "ניב דגים". מסעדה חדשה יחסית. ממוקמת ברחוב אצ"ל 53, הוא רחוב המסעדות של שכונת התקווה. היא היחידה במסעדות השכונה הזו השוכנת בקומה שנייה. היא היחידה המשתדלת להיות מהודרת ויוקרתית. מן ההינט הזה הושקע בה ממון רב. אם לא יקרה לה מה שקורה למסעדות רבות אצלנו – התחלה טובה ומבטיחה מבחינת הרמה, וכעבור זמן קצר נפילה – היא עשויה להיות אחת ממסעדות הדגים הטובות בעיר הזו.

יש לה פוטנציאל: בעליה, אהרון נריקמן, הוא מוותיקי הדייגים העבריים, שהחל פורש רשתות עוד בשנות השלושים. יש לו ספינות דיג, יש לו גם חנות דגים ידועה ברחוב בן־יהודה. המסעדה בשכונת התקווה מקבלת, איפוא, את הדגה הטובה והטרייה ביותר מצד אחד, ומצד שני יכולה להרשות לעצמה לעבור במחירים נמוכים יותר ממסעדות אחרות. חוץ מכל אלה מופקד על המטבח הטבח של "בני דגים" מירושלים. את הקהל משרת לאצי הטננרי, מהוותיקים שבמלצרי העיר הזו. כאמור, נתוני ההתחלה והמצב הנוכחי הם בגדר הבטחה מקויימת. השאלה היא מה יהיה שם בעוד שלושה־ארבעה חודשים.

אמנון בהקמה ה... לוד צילום: מהימים שנריקמן עוד היה דייג (צילום: שמואל רחמני)

לפחות בינתיים אפשר להנות שם מארוחת דגים מצויינת במחיר מתקבל על הדעת. המסעדה מכריזה על עצמה כשרה על אף שהיא פתוחה בשבתות, ועל אף שאין לה תעודת הכשר כלשהי. מגישים בה רק דגים כשרים, אין בה בשר, אין בה חסילונים ושאר שרצים "טמאים". יש לה כניסה מאוד אלגנטית, אקווריום גדול רוחש דגה צבעונית מול הכניסה, שולחנות מכוסים במפות חומות, מטבח מודרני פתוח שאתה יכול לראות משולחנך את הטבחים הטורחים ם למענך.

המנות הראשונות – חומוס, טחינה, חצילים וכל השאר – ברמה טובה. אם תבקש יכינו לך חצאי פיתות קלויות, מטוגנות בשמן, בזוקות בזעתר ושומשומין. שולחננו הזמין סטייק לוקוס מוקרם בגבינה ואמנון אדמוני. קיבלנו שתי מנות מאוד לא קונוונציונאליות שרמתן היא מחמאה לטבח. דג האמנון הגיע כשהוא מוסתר בשכבה של פרוסות תפודים אפויים ובצל. הסבירו לנו שלאחר שהדג מטוגן, מכסים אותו בשכבה הנ"ל, יוצקים על כל העסק הזה טחינה, מכניסים לתנור לשהות מסויימת, שולפים, מגישים לשולחן ולפניך מטעם בלתי־רגיל. סטייק הלוקוס (מלוקוס טרי) הובא גם הוא מוסתר – בפטריות, גזיזי ירקות וגבינה מוקרמת שרוותה מעט קטשופ. משהו־משהו.

המנות האחרונות – תפוח עץ ממולא כתישת פירות יבשים, קרם בוואריה רוטשילד ומוס שוקולד קל ופנקני – ראויות גם הן למירב המחמאות. הפישול היחידי בכל הארוחה הזו היו הצ'יפסים – עשויים מרי ורוויים מרי. לעומת זאת, סלט הירקות שהוגש גם הוא כתוספת לדגים, היה לעילא־ולעילא, חתוך לדק, מירקות מובחרים, מעט שמן והרבה לימון, נודף ריחניות טרייה.

ואשר למחירים: מנות ראשונות – 2 שקלים. מרק דגים – 4 שקלים. סטייק לוקוס מוקרם בגבינה – 25 שקלים. מושט אדמוני – 15 שקלים. מנות אחרונות 3 שקלים. ראינו בתפריט שניתן לקבל כאן בצהריים ארוחה עיסקית – סלט, חמוצים, פיתות, דג ותוספות, משקה קל – כל זאת ב־15 שקלים בלבד.

לאכול ולשיר

יש סיבה למסיבה

הפעם הלכנו לאכול ולשיר ב"סיבה למסיבה" (ת"א, רחוב בן־יהודה 77). בימים ובערבים ללא אירועים זוהי מסעדת־פאב, שפרט למיגוון משקאות היא מציעה תפריט עשיר למדי של מאכלים שונים ומשונים, מן המטבח הבלקני דרך המטבח היהודי־המזרח־אירופאי ועד למטבח ה"קלאסי".

בשבתות מגישים חמין ומעיים. בערבים – כתוסף למשקאות – מקבלים פריטים שטרם ראינו במקומות אחרים אצלנו, למשל קטניות תורמוס מבושלות, או ערמונים שניקלו על אש. אתה יכול להזמין שם שפע של סלטים פיקנטיים, דגים למיניהם, תבשילי בשר או בשרים על האש. כתוספת למנות העיקריות או כתוסף כמני עצמו, אנו ממליצים שתנסו את גרגירי התירס, עשויים בחמאה ושום, טעימים מאוד. גם הקינוחים שלהם מיוחדים במינם. נסו את גלידת הדבש.

המחירים סבירים. מנות ראשונות – 2.5 שקלים. מנה עיקרית בין 9 ל־12 שקלים. מנת צ'ולנט עם קישקע – 10 שקלים. כוס בירה (חצי ליטר) – 3 שקלים.

מלבד לשתות ולאכול גם שרים שם, בימי ה', ו' ושבת, מ־11 בערב אל תוך הלילה. בזמר כשם יורם, עם מקלדת ומערכת תיגבור טובה, שר ומנהל שירה בציבור מכל הבא ליד ולפה, בעיקר ממה שאנו מכנים שירי ארץ ישראל. הקהל, בני 40־50, מכיר על בוריים את השירים שהיו פעם נחלתם של בני תנועות הנוער החלוציות, הפלמ"ח וצעירי שנותיה הראשונות של המדינה. שירים העוברים מדור לדור וליום לא נס. דורות מתחלפים, מסעדות קמות ונופלות – הבגנינה לעולם נשארת.

אחד ממשקאות "מצב הרוח" המוגשים במקום הזה הוא "הקפצה של טקילה": שליש כוס טקילה שיוצקים עליה שני שליש ספרייט. מכסים את הכוס בכף היד וחובטים את קרקעיתה בשולחן. הזעזוע גורם להקפצה תוססת שמערבבת את המשקה. לוגמים ב"שלוק" אחד את התוסס־תריף הזה ותופסים ראש. הערבים של ימי חמישי הם הצפופים ביותר.

מאויל

אסירים בפקק

(המשך מעמוד 8)

אסים שאינם מוותרים על חלקה. אנשי הביצוע של כל הגופים יושבים יחד ודנים בנושאי תחבורה".

ובדרג המיניסטריאלי? גם שם יש קומוניקציה?

"זה כבר יותר קשה".

ככל שנעמיק בנבכי הפלונטר הבינמשרדי, ניווכח לדעת שלפעמים קל יותר לשבת בפקק בצומת גבעת שמואל ולקלל, מאשר לתאם הקמת מחלף במקום הזה, החיוני לזרימת התנועה בכביש גהה כאוויר לנשימה. וזה הזמן להכניס גורם נוסף לפקק הביורוקרטי: הרשויות המקומיות. דוגמה אחת מיני רבות מזועקת בכל בוקר:

מחלף גבעת שמואל, שהקמתו מתוכננת ומתוקצבת מזה שנתיים – היה צריך להיחנך החודש. עיניכם הרואות ועצביכם הרופפים חשים – לא מחלף ולא צל צילו של מחלף, והפקקים מצטברים והתנועה לא זזה. למה?

יו"ר עיריית בני־ברק, אברהם טננבוים: "אנחנו מבקשים שהקטע במחלף האמור לעבור מעל בני־ברק לגבעת שמואל, לא יפעל בשבתות ותגים".

מנכ"ל מע"צ יהודה כהן: "בעיריית בני־ברק יודעים שבניית המחלף תפריע את מנוחת השבת. אמנם קטע המחלף הוא ברחוב השומר, שבו נוסעים בשבת, אבל העירייה מתכננת להפוך אותו למדרחוב כדי שלא יסעו בו בשבת".

א ז מה עושים?

"הצעתי לעירייה הצעה מטורפת, אנטי־תיכנונית ממש – להקים שם רמפה מיוחדת שתמנע חילול שבת... אבל רמפה כזו תפריע לגבעת שמואל, והם טירפדו את הרעיון".

אולי תתחילו בצומת תל־השומר?

"גם להקמת מחלף בצומת זה יש תקציב מאושר, אבל קיים קושי לשחרר שם את הקרקע הדרושה".

או אולי תעזרו לתושבי ראשל"צ הנתקעים בירידה ממחלף גנות לנתיבי איילון?

"ננסה לשפר את הירידה".

תנסו?

"אנחנו עדיין לא יודעים איך".

מדוע בעצם פתחתם את כביש חוצה שומרון לתנועה עד לכפר־הירוק מבלי להקים שם מחלף?

"המצב לא ישתפר ממש אם הציבור לא יבין שעליו להשתמש יותר בתחבורה הציבורית, במיוחד לנסיעות לחוץ העיר".

"לפני שנתיים, במהלך סלילת הכביש כפר־קאסם־מורשה – שהוא חלק מכביש עוקף גוש דן – קיבלנו סקר שצפה סתימת צומת הכפר הירוק. הקדמנו את התוכנית להקמת המחלף משנת 1989 להשנה. יש תוכנית ויש תקציבים, אבל בצומת הכפר־הירוק עדיין אי־אפשר להקים מחלף בגלל ארמות השייכות לשכונת נווה־דסקו. סיכמתי לפני שלושה חודשים עם ראש מועצת רמת־השרון, משה ורבין, שהם יסייעו ברכישת הקרקע. כשורבין יגיד שיש קרקע – נקים מחלף, תוך שנתיים".

משה ורבין, ראש מועצת רמת־השרון, מה קורה?

"אני ביצעתי את ההפקעות בשביל מע"צ. הודעתי שאני מוכן להשתתף בבניית הגשר במאתים אלף דולר – אם יקימו אותו ב־1986. אפשר היה לעשות את זה לפני שנה וחצי. את הגשר הם לא בנו, ולעומת זאת הם פתחו את כביש חוצה שומרון והעמיסו את כל הלחץ על צומת הכפר הירוק. מחלף הכפר הירוק מתוקצב כבר שנתיים. החשב הכללי העביר את הכסף למע"צ. למה הם לא מקימים אותו? אלוהים יודע".

הם טוענים שנגרם ביצעת את ההפקעות?

ורבין: "הם עדיין לא החליטו אם הם הולכים על גשר מזרח־מערב או דרום־צפון".

מנכ"ל מע"צ: "החלטנו על גשר מזרח־מערב".

ומה עם הסתימות בכביש כפר־סבא־יהוד – צומת גלילות?

יהודה כהן: "שם התחלנו בהוספת נתיב שלישי. הקמת מחלף בצומת הסירה זה סיפור ארוך".

המסקנה עד כה: מי שמצפה ליישועה מהירה מרשת כבישים משוכללת שתצמח לנו פתאום בגוש דן, יכול להמשיך לחכות. ישועה יכולה לבוא, אם בכלל, רק מסילוב נכון של רשת כבישים כזו עם רכבת פרוורים.

צבי צפרירי, מנכ"ל הרכבת לשעבר. בעצם מי אשם בכך שאין לנו עדיין רכבת פרוורים?

צבי צפרירי: "עד היום, לשר התחבורה לא היה די כוח כדי להעמיד את הנושא בעדיפות הראויה מבחינת משרד האוצר. רכבת ישראל נתבקשה בעבר להכין תוכניות למערכות הסעה המונית במפרץ חיפה וגוש דן. תוכניות רעיוניות, כי אפילו כסף לתכנון יסודי לא ניתן לנו. תיכננו רכבת פרוור לנפרץ, וכדי להפעילה באופן נסיוני - על הקיים הקיימים שם – נדרשו שישה וחצי מיליון דולר. אל תשכח שמדובר בהקלת עומס התנועה מאחד הכבישים הלחוצים והסתומים ביותר במדינה, אבל גם את הסכום המצחיק הזה לא קיבלנו. ואני מדבר על תוכניות שהגשנו החל משנת 1978".

עוד נתיב מיוחד לתחבורה ציבורית ועוד אוטובוס, זה כמו מתן פלגין לחולה הזקוק לניתוח לב פתוח. מה שגוש דן צריך זו רכבת המסיע מאות אלפי נוסעים ביום, כלומר רכבת פרוורים. לפני שנתיים פרש מר צפרירי מרכבת ישראל, ונושא רכבת הפרוורים הועבר לטיפול חברת "נתיבי איילון".

דן הולצמן, מנכ"ל נתיבי איילון. מה קורה?

"בתל־אביב והערים הצמודות לה הנהפכות לחלק מהמטרופולין – בין הרצליה־רעננה־כפר־סבא בצפון ורחובות בדרום – יש ביום כ־1.6 מיליון נפש, 350 אלף כלי רכב פרטיים ו־500 אלף מועסקים – כמחציתם בתוך תל־אביב, עיר המונה כיום רק 320 אלף נפש. הכניסה הצפונית לתל־אביב היא המרובלבכית ביותר. פיתוח האיילון עד צומת גלילות יושלם תוך ארבע שנים. יכולנו להקדים את השלמת הפרוייקט בשנה וחצי, אילו הממשלה היתה מוסיפה בכל שנה חמישה מיליון דולר לתקציב השנתי שלנו, שעומד כיום על 10 מיליון דולר".

א בל הבעייה כבר מזמן איננה רק של תושבי האיזורים הסמוכים. המצב בשרון בילו לא יותר טוב.

"דווקא לכן יש להמשיך את פרוייקט נתיבי איילון לאורך מסילת הרכבת עד הרצליה. במקביל הצעתי לפני שבועיים לוועדת שרים לכספים להקים גשר עילי בצומת כפר־שמריהו, בחלפים בצמתי אכדיה, גלילות והכפר הירוק; לסלול כביש חיוני מורדוס לצומת רעננה שיחבר את כפר סבא והוד־השרון עם כפר שמריהו; לשפר צירים מרכזיים כמו דרך ירושלים בין רעננה והרצליה, דרך הרב קוק מהרצליה למחלף אכדיה, והמשך שדרות וייצמן ברמת־השרון מערבה לכביש החוף ליד הרב־מכר. כל אלה ישולבו בהמשך פרוייקט נתיבי איילון. ההשקעה המוצעת בתשתית והכבישים בשרון היא הגדולה ביותר בארץ: 66 וחצי מיליון דולר לטווח של 4־3 שנים, ועוד 56 מיליון דולר לטווח של 8־7 שנים".

ומה קורה מדרום לתל־אביב?

הולצמן: "אנחנו מציעים לסלול כביש עוקף דרומי לתושבי רחובות ונס־ציונה, וכביש מהיר לתושבי ראשון לציון שיתחבר אל הכביש המהיר מכיוון חולון ומשם לנתיבי איילון. מע"צ צריך לשפר את כביש גהה ולבנות לאורכו מחלפים.

(המשך בעמוד הבא)

שאלות לקורפו, עשר לפני הקטסטרופה

האם אתה מודע לחומרת המצב?

"המצב אכן חמור, מפני שלא עשינו דברים חיוניים לפני שלוש שנים. הוא יחמיר עוד יותר אם לא נעשה כיום דברים חיוניים, ובעוד עשר שנים הוא יגיע לקטסטרופה".

עשר שנים? אתה אופטימי?

"עומס תנועה כבד יש כיום בכל בירות העולם. אנחנו האמנו שנוכל להימנע מזה כי עדיין יש לנו, יחסית, פחות מכוניות לנפש. אבל העובדה שלחצי התנועה גדלו במהירות רבה יותר מזו שנצפתה".

כשאתה אומר "לא עשינו" בשנים האחרונות, מי לא עשה?

השר קורפו: "מבחינת לוח הזמנים, אנחנו במצב טוב"

"משרד התחבורה, משרד הבינוי והשיכון, משרד האוצר – שלא נענה לדרישותינו. כבר לפני שלוש שנים זעקתי אס.או.אס. והזהרתי את האוצר. הממשלה קיימה דיון, וכל השרים הסכימו שצריך לעשות משהו, אבל התקציבים לא באו".

אם לא הצלחת במשימה, אולי אתה צריך להסיק מסקנות?

"זה חוסר הצלחה של המשרד. אני לא חושב ששר אחר היה משיג יותר. מדובר באילוצי ממשלה. תקציבי בטחון, חובות, שרי האוצר לא היו פתוחים דיים, ובעיקר לא הפקידות הבכירה באוצר שלא השכילה להבין את הערך הכלכלי של שיפור התחבורה. לאחר השלמת נתיבי איילון יחסכו במשק מדי שנה 50 מיליון דולר (בשעות עבודה, בלאי, דלק ותאונות – תאונה קטלנית גורמת לנזק של 50,000 דולר). אני העברתי 80 אחוזים מתקציב משרד התחבורה לנתיבי איילון. אלמלא כן, הפרוייקט הזה היה נמשך עוד 40 שנה. קודמי הקציבו לו רק 15 אחוזים מתקציב המשרד".

אתה בתפקיד מ־1981, על רכבת הפרוורים מדברים מ־1982 ואנחנו עתה על סף 1986. אומרים שגם אם הכל ילך כשורה, זה סיפור לעוד חמש שנים. מדוע?

"לקח לי שלוש שנים להשיג החלטות ממשלה פה אחד – פרט לשר האוצר – לשלוב הרכבת ברשות הנמלים..."

גורם במשרד שלך אומר כי מאבקי כוח פנימיים בשאלה "מי יוביל את הפרוייקט", גרמו לאובדן שנתיים?

"זה לא נכון. הדברים מתבצעים באיטיות ועדיין לא השלמנו את העבודה".

בכמה שנים זה יקח?

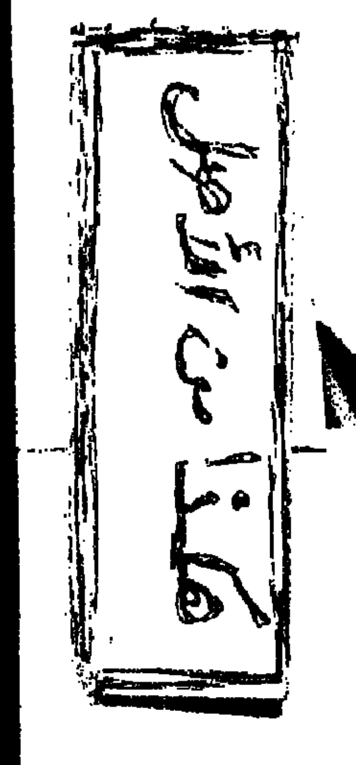
"לדעתי – שנה עד תחילת העבודה על הפרוייקט".

ומתי רכבת הפרוורים ממש תיסע?

"יעברו שנתיים ושמונה עד 30 חודש. מבחינת לוח הזמנים, אנחנו במצב טוב".

אסירים בפקק

(המשך מהעמוד הקודם)

ההשקעה בתשתית בגוש דן כולו היא כרבע מיליארד דולר".

וזה יפתור את הבעיות?

הולצמן: "זה ישפר את המצב, אבל לא ישנה אותו משמעותית אם הציבור לא יבין שעליו להתחיל להשתמש באופן סדיר בתחבורה הציבורית, במיוחד לנסיעות לתוך העיר. לפני 20 שנה נסעו שני שלישים מתושבי האיזור בתחבורה ציבורית. כיום נוסעים 60 אחוזים מהם בכלי רכב פרטים. וצריך לזכור שאנחנו עדיין ברמת מינוע נמוכה בכמחצית מהמקובל במדינות אחרות – 200 מכוניות לאלף נפש לעומת כ־450־400 במערב אירופה ו־750 לאלף בארה"ב.

"הפתרון הכולל הוא רכבת פרוורים יחד עם תחבורה עירונית מסילתית: ארבעה קווים שיובילו נוסעים לתוך האיילון: א. – מהרצליה עם שלוחה עתידית לרעננה וכ"ס; ב. – מפתח־תקוה דרך בני־ברק ורמת־גן; ג. – ראשל"צ, חולון, בת־ים; ד. – רמלה, לוד, תעשייה אווירית, נתב"ג. ארבעה קוים שיובילו נוסעים לשש תחנות הורדה לנוסעים בתוך האיילון, ומשם יוסעו הנוסעים באוטובוסים. אנחנו מציעים קו או שניים של רכבת קלה שתנוע על הכביש עם קו חשמל עילי. החשמלית אינה דורשת גשרים ומנהרות, אלא נוסעת על מסילה בכביש. בכל קרון – 200־180 נוסעים".

זה נשמע יפה, אבל בשלב זה אלה עדיין דיבורים. מה עם התכליות?

דן הולצמן: "רכבת פרוורים עולה 10־8 מיליון דולר לק"מ. מרגע קבלת ההחלטה להקימו, תימשך בניית כל קו 4־3 שנים. בקיצור – רכבת זה עניין לקדנציה. אף אחד לא יעשה זאת בפתות. לבנות רכבת פרוורים זה פרוייקט גדול הדורש הרבה כסף. אבל אני פוחד מהפתרונות הקלים יותר, כמו ההצעות לאסור על המכוניות הפרטיות לנוע יום אחד בשבוע, או להגביל את יבוא המכוניות החדשות".

קצין בחיל־האוויר, תושב רמת־השרון, אומר שהתוכניות הרב־שנתיות של משרד התחבורה מוכירות לו את אלו של פרוייקט הלביא. גם הלביא היה מבוסס על תוכנית רב־שנתית יוצאת מן הכלל, אבל סופו ידוע. היות שממילא אין לנו כסף להקמת מחלפים יקרים ויש בעייה של הפקעת קרקעות, הוא אומר, מדוע לא ננסה לפתור בעיות מיידיות? למשל: להקים גשרים.

עלות בניית מחלף, הוא אומר, שווה לעלות הקמת שישה עד שמונה גשרים. נכון שגשר זה לא פתרון אידאלי ליציאות, אבל בניית שבעה גשרים תוך שנה לאורך כביש גהה, למשל, תאפשר נסיעה חלקה בכביש המהיר, לפתוח. את בעיית הפקקים הצפוניים אפשר לפתור זמנית על ידי הכשרת דרכי העפר מרמת השרון מערבה לרב־מכר ודרומה לחיבור לכביש גלילות־הכפר־הירוק.

יצחק בן־חורין

עיר לא נורמלית

(המשך מעמוד 10)

העצמית. יש לאסור, על פי רוזנבלט, עליה ערבית וחזרת פליטים ערביים, ולעודד – רק לעודד, חלילה לא לכפות – הגירה בכיוון ההפוך, בכיוון החוצה.

חברים צעירים ממפלגת העבודה, שנפגשו עם רוזנבלט ואנשיו לפני זמן מה, סיפרו אחר־כך שגילו בגוש קטיף את כהנא בעור של כבש, את הגזענות כשהיא עטופה בנייר צלופן מרשרש וקשורה בסרט ארום. רוזנבלט קובע חד־משמעית: "הם אינם מבינים אותי. כהנא מבחינתי זה גירוש ואני נגד גירוש. זה לא מוסרי".

אור ליום ששי שעבר, היה רוזנבלט עסוק בנסיונות לשחרר ממעצר את שני החשודים בירי על הנערה, כדי שיוכלו לעשות את השבת בבית. המשטרה נעתרה אבל ברגע האחרון התחרטה. ריקודי השמחה נשמרו לפעם אחרת. רוזנבלט אומר: "אני מכיר אישית כמעט את כל התושבים היהודים של הגוש. קשה לי להאמין שמישהו מהם יכול היה לרדוף אחרי הבחורה הזאת לתוך חצר בית־הספר ולירות בה. זה לא מתאים לנו. זה לא אנחנו".

אז מי ירה?

"יש לי שתי השערות. אחת מהן: אלה הם הערבים עצמם".

הערבים?

"כן. ידוע שהם הוציאו את הבנות להפגין באיומי סכין. אולי היא לא רצתה לצאת ואז ירו בה. אולי זו פרובוקציה, הם מסוגלים לכך. הם הרי עשו מאמצים על־אנשים להסית את תשומת הלב מעירת הפיסגה שנערכה או ברכת עמון".

ואם היית מזהה את היורה כאחד משלכם, היית מסגיר אותו למשטרה?

"אני חושב שהייתי מתלבט. זו סוגיה מוסרית כבדה. היה קשה לי לעשות את זה. אולי הייתי מנסה לשכנע אותו שיסגיר את עצמו".

והוא היה ראוי אז לעונש של רוצח?

"נוטים לשכוח מי התחיל בכל זה. האשמים הם זורקי האבנים. אני חושב שעיקר החקירה צריכה להתמקד בכיוון שלהם. תושב ערבי שיוצא לרחוב לזרוק אבן, חייב לדעת שחייו בסכנה".

כיום הוא לא יודע את זה?

"לחלוטין לא. הוא יודע שחלות עלינו מיגבלות כבדות, שקושרים לנו את הידיים. אם היו מאפשרים לנו להגיב, הם היו מבינים את המסר הזה מהר מאוד".

ואחר־כך מוסיף יוסי פישהיימר: "המצב כל־כך גרוע, שערבי נעמד מול הפרצוף של חייל צה"ל, פותח את החולצה בשחצנות ואומר לחייל: נו, תירה בי. הם יודעים שהחיילים לא יכולים לירות בהם. החיילים שלנו מושפלים. אני לא מבין את זה – אם הנשק שלנו שווה כמו מטאטא, אז שיתנו לנו מטאטא".

•

"אני אסיר ציון, אני אירה גדול של הערבים", אומר עורך־הדין זוהר אל־ראייס ומתפקע מצחוק. כבר שמונה שנים שהשלטונות אוסרים את יציאתו מהארץ של מי שהיה יו"ר איגוד עורכי־הדין של עזה. פעם הוא הירבה לטייל בעולם. יותר מכל הוא מתגעגע לאיים הקנאריים. תמונה של אחד מחופי האיים עטור דקלי קוקוס, מכסה במשרדו קיר שלם, עד שכמעט לא רואים את הפורטרט בשחור־לבן של גמאל עבד אל נאצר התלוי לצידה. "המנהיג הגדול", נאנח אל־ראייס בהתרגשות.

הסיבות למניעת יציאתו מהארץ ברורות: אל־ראייס הוא תומך מוצהר באש"ף, אחד מחמשת מנסחיה של האמנה הפלשתינית. "אני עומד מאחורי האמנה הזאת גם כיום", הוא אומר בהיסוס.

גם מאחורי הסעיף הקורא להשמדת ישראל?

"אין שם סעיף כזה. עובדה, אני בעד מדינה יהודית שאת גבולותיה יקבעו במשא ומתן".

אתה נגד ביטול האמנה?

"אני נגד ביטולה, אבל בעד לתקן אותה קצת, אחרי שתכירו בעם הפלשתינאי ובאש"ף. הרי האמנה הזאת היא רק תירוץ בשבילכם לא להכיר בנו. אתם הרי יודעים שלכל תנועת שחרור יש ספרות מיליטנטית, אבל ספרות איננה סוף הדרך. סוף היא רק ספרות ואפשר לדבר ולהתפשר".

אני שואל את אל ראייס אם הוא תומך במאבק המזויין של אש"ף. "אני בעד מאבק לאומי של אש"ף", הוא עונה, מביט לצדדים. האווירה בחדר קשה. גם טעם הקפה לא מפיגה את המתח.

אתה גם בעד פגיעה בנשים ובילדים?

"למאבק לאומי יש דרך מדינית וגם צבאית".

דרך צבאית זו פגיעה בנשים וילדים?

"אני נגד פגיעה באנשים שאינם נושאים נשק".

ובעד פגיעה בחיילים? למשל, בדרון טל?

"תראה, אני נותן לך תשובות כלליות כי אני לא יכול לתת תשובות אחרות. אין לי חופש ההגנה כמו שלך. אם אני אדבר חופשי, ישלחו אותי לבית־הסוהר".

אני מספר לאל־ראייס על הרעיון של רוזנבלט: סיפוח הרצועה עם כמעט כל הזכויות. הוא מחייך: "בסדר. מר רוזנבלט רוצה שיהיה פה כמו בסוטו. שיהיו כאן מיליון אנשים חסרי זכויות ושוויון באופן רשמי ומוכר. תת־אנשים".

אין תקווה?

"אין תקווה".

•

אבי פרחן, כמעט שכחנו. האיש מימית. עוד לא אבדה תקוותו. את הישוב אלי־סיני הקים סמוך מאוד לקו הירוק, ליד מחסום ארז, כי פיתחת שלום שבמעמקי הרצועה מסמלת עבורו את הכניעה "לשלום המזויף, את ההסכמה לקבורת ימית". את אלי־סיני הקימו בתחילה כמחנה פליטים, עד שיוכלו לחזור. אומרים אלי־סיני ומתכוונים לכל מלה. את דלת ביתו הזמני (עדיין בקראוון עד שתושלם בניית קוטג' הקבע ליד החוף) הוא מלטף באהבה: "זאת הדלת מהבית בימית", אומר פרחן.

על חגיגות 10 שנים לבואו של סאדאת הוא יורק בבוז. "מתרפסים בפני הבסיוני הזה, אפילו אנשי ליכוד, בושה." עם דמעות זעם בעיניים הוא אוחז בגליון המיוחד של "מעריב" לכבוד 10 שנים לסאדאת. שם בפנים, מצוטט צחי הנגבי כאומר שבסך־הכל ההסכם עם מצרים היה סביר. פרחן קורא ולא מאמין. הוא מתכוון לערוך בקרוב מחקר על שארע לאוהבי סיני האמיתיים, לא לפוליטיקאים של הנגבי וחבורתו. הוא יחשוף את האסונות שארעו להם, את ההתאבדויות, הגירושים, התקפות־הלב, הילדים שהלכו לכתות מיסטיות, ההורים שירדו מהארץ. שום תגיגת שלום לא תבלבל אותו, את אבי פרחן, המלחמה עם מצרים כשער. המצרים חופרים מינהרות מתחת לתעלת־סואץ. הם מפרים את ההסכם ואנו שותקים ומלקקים כישבנם. לא לזמן רב, אומר פרחן, לא לזמן רב.

בשבוע שבו רגשה הרצועה סביב דיר־אל־בלח, פרחן, זוכר "התחיה", היה עסוק בנסיונות חסרי סיכוי לפייס את רפול. מה הוא אומר על מה שקרה? הוא אומר שצריך לגרש את זורקי האבנים מהארץ, שצריך טרנספר כי לא יתכן שרק יהודים מותר לגרש מביתם. מה שבטוח – תושבי אלי־סיני יוצאים למיטות, ניסוי כלים. הוא מספר שבכל פעם שיש מתיחות, נזכרים שצריך לבדוק את כלי הנשק ולשפר את הכושר. פרחן יורה על מטרת הקרטון בצרורות, סוחט את המחסנית. הבת שלו אומרת שהוא ממש רמבו.

•

מוחמר אל־דזואן, ראובן רוזנבלט, יוסי פישהיימר, זוהר אל־ראייס, אבי פרחן וסמי – שש נפשות צורקות מתפשות נצחון. שש נפשות מחכות למשיח, לעימאם, למוחמר, למלחמה הבאה.

כמה עובדות לסיום: עזה היא העיר הערבית הגדולה בישראל. 220 אלף נפש. ריבוי טבעי במחנות הפליטים לבדם – 12 אלף איש בשנה. כרך ענקי שיש בו מיגרש חניה אחד, ושאין בו אף לא בריכת שחיה אחת. גם כספומטים ומחזורים אין בעיר, אבל זה רק מטעמי בטחון. עיר בטחונית עזה, עיר לא נורמלית.

עמנואל רוזן

פנטהאוז
יגאל לב

השטן ואשת האמן

מקץ עשר שנים בא השטן ונקש על דלת הקומה החמישית בבית המשותף. מאוחר יותר, כשגליה ניסתה לשחזר את האירועים, אמרה לאורי ש"הברנש נראה מצודד. ובעצם, אם לדייק, הוא נראה מצודדת. לבש דמות של אשה בהירת שיער בעלת הבעה החלטית המסתתרת מאחורי פנים יפות". אורי, שזה מכבר מתווכח עם גליה על נסיון הנשים המודרניות לדמות לגברים לא רק במקצועות שהן בוחרות או בעצמאות שהן נוטלות לעצמן אלא גם בהופעה, שאל כיצד יכלה לדעת. "ואולי בכל זאת היה זה גבר? אם השטן לבש דמות בעלת שיער בהיר וקצוץ, עגיל באוזן וכתפיים רחבות, מהיכן את יודעת מה היה המין האמיתי של הדמות?"

אבל גליה לא יכלה לטעות. חושה הנשי שידר אליה את ההבדל המודייק בין גבר לאשה.

כך או כך, עשר שנים לאחר שחתם השטן הסכם עם ליאורה, הופיע כדי לגבות את חובו.

על ההסכם למדה גליה מפי שכנתה ליאורה. אשה באמצע שנות ה־50 לחייה, בעלת מודעות עמוקה למעמדה כמנהלת חברה כלכלית גדולה. אשה השולטת בגברים רבים, וסיגלה לעצמה את הגינונים הבטוחים של גברת היודעת שגברים ישמעו לה ויתייחסו אליה בכבוד.

עשר שנים לפני כן הגיע לדירתה של ליאורה אמן צעיר, פרק את המזוודה הקטנה שלו בסלון והשתקע שם. זה היה ברנש יפהפה בעל שיער בהיר שהניח לו לגלוש על כתפיו כאילו נוקם את נקמת התספורת הצבאית מימי שרות החובה.

היו לו פנים שגליה הגדירה אותם כ"פניו המיוסרות של ישו", ואורי טען שהם תערובת בין אלה של ג'יגולו לאלה של סרסור זונות. בכל מקום שגליה קראה רגישות, עדינות והבנה, ראה אורי תווים חמקמקים של ילד מפונק שגילה את דרך ההתנגדות הקלה. מאחר שלא הצליח לגמור אפילו את בית הספר התיכון, אמר עליו אורי, הוא נהפך לצייר: "להיות אמן זהו מקלטם של אלה שנכשלו בבחינות הבגרות. אמן לא צריך להציג שום תעודה. מספיק שהוא טוען שהקשקוש שעל הבד היא יצירה רבת משמעות, וכבר מתחילים לדון בו ככוכב ראש".

אבל גליה חשה שבפניו של הצייר יש משהו מיוחד. היו אלה פנים מפיקות עדינות שגרמה לנשים לרצות להגן עליו מפני תלאות החיים. היתה בהן החולשה הגורמת לנשים להעמיד לרשותו את כל הכוח שצברו, ורכות ששום גבר לא יכול להבין וכל אשה יכולה לקרוא בו כבספר פתוח. עדינות וגבריות.

גליה אפילו לא ניסתה לפרט בפני אורי את מעלותיו של האמן שנהפך לשכנם. היא ידעה שהיא מזמנת בכך ריב, מה עוד שהאמן היה צעיר, ותכונה זו אינה אהודה על גברים שחצו את ה־50... ודווקא הגיל הוא שהביא את ליאורה לספר לגליה על החווה שערכה עם השטן.

"הרי בגילי אני יכולה למצוא רק גבר אפור, בטוח ומשעמם. להזדקן לצידו במסכת פיהוקים שתבלע את שנינו. אבל עם הנער היפהפה הזה אני יכולה לעבור עשר שנים מרתקות, ובגללן אני מוכנה לשלם כל מחיר שהשטן יבקש ממני".

המאבק של ליאורה בגילה היה עיקש ומעורר הערצה. גליה, שמסיבות שונות הזניחה את הדקדקנות הנשית של טיפוח החן, עקבה מסוקרנת אחרי המלחמה שאסרה ליאורה על גילה. וזו היתה מלחמה של ממש. בכל בוקר היתה מתבוננת בדמותה שבמראה, אורבת לקמט בוגדני. פעמיים בשבוע היתה מטפלת בקמטים בזריקות תת־עוריות שהיו מישרות אותם ומטשטשות אותם כמעט לגמרי. הבעל הצעיר לא ידע על הגיחות שערכה למכוני היופי, על טיפולי העור, המסאז'ים, הקוסמטיקאיות, התופרות. לגביו היא היתה אשה יפה, כשלה, שהגיל אינו נותן בה אותותיו.

עשר שנים חלפו, ולליאורה הן היו תקופה של מלחמה עיקשת במאבק לנצח את הזמן, להקפיא אותו, לא לתת לו להותיר בה עיקבות.

הזוג הזה עורר השתאות בכל מקום בו הופיע. למרות מלחמתה עם הזמן נראתה ליאורה לא כאשה צעירה אלא כאשה "הנראית טוב לגילה", כ"בת חמישים במצב טוב". בעלה הצעיר, לעומת־זאת, עדיין לא בן 30, נראה כמי שנסוג אחורנית. בכל שנה כמו נהפך צעיר יותר.

בימים בהם התחשק לאורי להיות מרושע באמת, הוא נהג לעסוק בליאורה כבשק אימונים, מבלי להבין שגליה, כמעט בת־גילה של ליאורה, רואה בשתיהן יישות אחת. ואולי דווקא משום כך פגע בליאורה כשהוא מתכוון לגליה.

"תגידי לי, היא לא מרגישה בושה? במיטה, בלילה? היא לא רואה את ההבדל? כשהיא הולכת איתו ברחוב היא לא מרגישה שמסתכלים אליה כאל אמא היוצאת לטיול עם בנה?"

אורי ידע שהחץ יפגע במטרה, וגליה אמנם נדלקה: "ואיך אתה חושב מרגישה נערה צעירה שנישאת לארון שמן, כרסתן ומקומט? האם האדון לא חש בושה כשהוא רואה את הגוף הרופס שלו ליד גופה המתוח של נערה?".

עשר שנים חלפו והשטן צילצל בדלת, בא לגבות את חובו. ליאורה לא היתה בבית כשהשטן טיפס לקומה החמישית בדמות זהובה עם פרופיל רך ושיער בהיר, קצוץ. כאשר חזרה הביתה גילתה שארון הבגדים בו ניצבו חולצותיו, מכנסיו ומעילו של האמן – התרוקן. מאחר שמעולם לא היתה לו חליפה, המטען שצריך היה לקחת איתו מילא רק מזוודה אחת. אם היתה שופטת ביושר, היתה ליאורה נזכרת שהוא בא אליה עם מזוודה אחת, ויצא עם מזוודה אחת. בין פריקת המזוודה לאריזתה חלפו עשר שנים.

ליאורה הקימה קול צעקה כאילו נשכח ממנה ה"חוזה עם השטן". העולם מרמה אותה. גבר לא יכול לקום ולעזוב את הבית כך סתם, בלי להשאיר סימן. יצאה להילחם, שוכחת את המשפט שאמרה לגליה: "אפילו אם יהיו לי איתו רק עשר שנים טובות, כל העניין היה כדאי".

אבל השטן גבה את חובו, והצעיר נעלם. ליאורה התכנסה בתוך עצמה, והילה של זעם אפפה אותה. הגברים במשרד נמלטו ממנה, רדופי שוט לשונה החדה והתפרצויותיה הזועמות. נשים צעירות ויפות סבלו גם הן מנקמת החורף בפריחת האביב.

אחרי־כן טיפס ארון כרסתן ומכוער, חרשתן על־פי מקצועו, ועלה לקומה החמישית. הבעל החדש לא פרק רק מזוודה אחת. שעה ארוכה העלו סבלים ארגזים כבדים לפתח הדירה והכניסו אותם פנימה.

"אם השטן היה יפה כמו האמן הצעיר שברח ממנה, הרי יש לגיהנום תקווה", אמר אורי לגליה, שוכח את התקפותיו הזדוניות על היפהפה הצעיר. "ואם המלאכים הטובים הם שמנים, אפורים וכבדים כמו הבעל החדש שלה, הרי שגן־העדן עתיד להיות מקום משעמם להחריד".

כדור וכאב ראש

(המשך בעמוד 19)

סלפורד, עיר הולדתו הסמוכה למנצ'סטר. כשפרץ הנער מספסל הלימודים טיפס על אניות שעגנו במיברוק, כעוזר לרתכים. תמיד אהב לשאוף אוויר מחוץ לקירות. "כשבאים אלי ואומרים לי: תשמע, הבחור הזה יש לו חיים קשים, בגלל זה הוא לא מתפקד טוב על המיגרש, אני אומר: זה לא תרוץ לכלום. גם לי היו חיים קשים".

באמצע המלחמה הגיע אביו ולקח את הילדים במכונית עמוסת תרנגולי הודו כדי לחגוג את החג המולד בבית. במבואות העיר, בשש בערב, החלה הפצצת בליץ שלא פסקה אלא כעבור 12 שעות. האב והילדים בילו את ליל החג צנופים בחפירה, ברעש נורא. בבוקר ניגשו למכונית העשנה. "היו שם הרבה תרנגולי הודו צלויים", מצחקק ג'ק.

שפתו העליונה פגומה מלידה. שפת הארנבת השסועה נימשכת כלפי מעלה כשהוא מדבר ומוסיפה לארשת האטומה שלו קשיחות שאינה תמיד נמצאת שם. "אני רך, עמוק בפנים", הוא אומר. "ההימנון הישראלי, למשל, מביא דמעות לעיני כשאני שומע אותו באיצטדיון מלא אדם. לא בגלל שהשחקנים מייצגים את ישראל בגאווה וכל זה. אני מביט בפנים של כל היהודים הקשישים האלה, ואני חושב על מה שהם עברו כדי להגיע למדינה הזאת. אני חוזר ומסתכל בתמונה ההיא של הילד עם הקסקט מהשואה. אני לא יכול להבין איך בני אדם עושים לבני אדם אחרים דברים כאלה. זה לא נורמאלי".

אחרי המלחמה נותח אביו בראשו והיה לנכה. שני הוריו מתו בתוך שלושה שבועות, כשהיה באמצע שנות העשרים לחייו. מנסל מוסר את העובדות האלה ברפרוף היובשני האופייני לו. הוא קם מהשולחן ומרים את קולו רק כשהוא מחקה חבר הנהלה. יש לו כשרון משחק קומי שמשתלח רק אחרי שהוא בוטח באיש שיחו.

המאמן לא חושף מרירות כשהוא מדבר על הישראלים. כל חוויותיו ברחוב ההומה שלנו נישמעות במקרה הגרוע כקוריוז. "ניגש אלי שמן אחד במוסך בפתח־תקוה ואומר לי: הי, מיסטר מנסל, תודה שהרסת לנו את הקבוצה. כשאני אומר אחרי דבר כזה שלאיש הזה יש נימוסים רעים, אומרים עלי שאני מדבר נגד ישראל. אבל חוסר נימוס כזה פגשתי גם ביוון, בתורכיה, באנגליה. מדובר באנשים שהלב שלהם מדבר, לא הראש. כבר אמרתי – והיו אנשים שנעלבו – שבבחריין פגשתי את האנשים המנומסים בעולם".

הנקמות שלו קטנות ובאות מבחוץ, כמו הרבה התרחשויות בחייו. מנסל אינו יוזמתי במובן הנילהב של המלה. יום אחד, הוא זוכר, זה היה בימי הנבחרת, נכח במשחק בין טוטנהאם לליוורפול. גם שחקני הנבחרת היו שם, וגם עיתונאים ישראליים. אחד מהם, אומר מנסל, הכפיש הרבה את שמי. האיש הזה ראה את רון גרינווד – שהיה אז מאמן נבחרת אנגליה – ניגש אלי, לוחץ את ידי ואומר: הי ג'ק, איך העניינים? ראיתי שהוא מחוויר. אחר כך ניגש אלי בוב פיזלי, המנג'ר של ליוורפול, ולחץ את ידי: מה נשמע ג'ק, הוא שאל. היית צריכה לראות את הפנים של העיתונאי ההוא".

כשחבר הנהלה הנושא את השם (לא יאומן) מיק ברקוביץ מסלק ממגרש מכבי פתח־תקוה עיתונאית שהוזמנה על־ידי המאמן, מנסל לא מזדעק מן הקנה הצפוני של המיגרש. הוא ממשיך באימון עד תומו, שולח רגליים קלות ומלאות מרץ להדגמת התרגיל, צועק אל השחקנים הרצים שישמעו הוראה בתוך תנופתם, מניח יד עוצרת ושומרת על כתף של שחקן. רק אחרי־כן הוא ניגש ליו"ר ההנהלה, מרמור, ואומר לעיתונאית: האם היית רוצה לספר לו איך נהגו בך?

מעליו מתנוססת אותה שעה הכתובת "הון לשוא כדורגל הוגן", והיא משקיפה על מבני התעשייה המחשיכים של פתח־תקוה ואחריהם על בית הקברות.

תלמה אדמון

הורוסקופ
מזל קשת

סמלו של מזל קשת הוא הצנטאור – דמות מיתולוגית, חצייה סוס חצייה אדם, הניצבת בארבע רגליים מוצקות על הקרקע בעוד ראשה נישא אל־על. ידיה מושכות בקשת, כלהות חץ למרחקים. כסמלו כן האיש, דמות חצויה: ראשו בספירות גבוהות של רעיונות, ריגושים, חזונים והרפתקאות, אך רגליו על קרקע מוצקה של מציאות מעשית המאפשרת לו לתמרן את המציאות לטובתו.

הקשת הוא בן־מזל. זוכרים את פופאי המהלך בשנתו על קורות עץ מתנדנדות מעל לתהום? כל אימת שהוא מציב את רגלו בחלל הריק – מתרוממת איזו קורה חדשה מאי־שם, הישר אל מתחת לרגליו – האמן נמנעו זה סוג המזל המלווה את מרבית הקשתים. לא משנה מה יעשו, עד כמה יסתבכו או מה יקרה סביבם – הם נוחתים על רגליהם. ואין זה משום שהם פרוטקציונרים של הקב"ה; הם פשוט ניחנו באינטואיציה מצויינת, בחוש עיתוי טוב, בנכונות לנצל הזדמנויות ובמידה מדהימה של חוצפה. וזהו דווקא המתווה מירשם בדוק למזל.

לקשת הקלאסי – החיים הם הרפתקה. הוא לא מבזבז זמנו על חרדות מפני כשלון, על פרטים טפלים ועל אנשים משעממים. הוא הולך על הדברים הגדולים, על הפתעות וחוויות מעניינות (אצל הקשת הטיפוסי תופעה זו פחות בולטת, כי היא מתרחשת במוחו ובדמיונו, בלימוד ובקריאה).

הוא מהמר מטבעו: יגש למבחן גם אם אינו מוכן היטב, יקח על עצמו תפקיד גם אם הוא חסר נסיון בנושא, ימהר לרדוף אחרי צאת האוטובוס האחרון, מתוך הנחה שמישהו כבר יתן לו טרמפ. הוא אוהב להפתיע: לבקר אותך מבלי להודיע על בואו מראש, לערוך לך מסיבת הפתעה, וכיוצא באלה. הוא מומחה בשליפת שפנים מהכובע ונהנה כמו ילד קטן כשהוא מצליח להפתיע אותך.

הקשת הוא שחקן מלידה, פושט ולובש תפקידים: ידידי נאמן עם הבוס, רומנטי בתפקיד המחזר, "מבין" ושופע הומור עם החבר'ה. כשהוא רוצה משהו – הוא "משתחל" לתפקיד שיעניק לו את מירב הסיכויים להצליח. הוא נהנה מהמשחק: הטריקים הקטנים, התיחמון והתיכנון בדרך למטרה חשובים בעיניו לא פחות – ואולי יותר – מעצם השגת המטרה: אם לא הלך – לא נורא. היה כיף לנסות!

למרות המשחק והטריקים, הקשת הוא ביסודו טיפוס ישר. הוא יכול לתחמן ולסובב אותך – אך לא יוציא מפיו שקר מפורש ולא יגרום לך, במתכוון, נזק של ממש. נטייתו לומר אמת היא, למעשה, אחת מתכונותיו היותר מביכות. ע"כ מומלץ לא לשאול לדעתו בעניינים אישיים שלך... משום שהוא עלול לומר לך את האמת. שאלה כמו: "איך אני נראית היום?" עלולה לזכות לתשובה כנוסח: "האיפור שמרחת על הפנים – מיותר: ממילא רואים לך את כל הקמטים". חוסר הטאקט הקשתי הוא מן המפורסמות. אבל משום שאין בו רוע ואין הוא מתכוון לפגוע בך, ומכיוון שה"קטילות" שלו מלוות בחן רב וברצון טוב – קשה לכעוס עליו.

רצון טוב היא אחת ממלות המפתח בתיאור אופיו של הקשת. הוא מאמין בידידות, בצדק ובעזרה לזולת. רוב הקשתים לוקחים ללבם את מצוקותיהם של החלכאים והנדכאים למיניהם: אלא שהנכונות להגיש להם עזרה מעשית לא תמיד תואמת את מידת הרחמים שלהם. יש קשתים המקדישים חייהם לתיקון עוולות חברתיים – אך הם מיעוט. רובם מסייעים במעט, ואח"כ מתפנים לעיסוקים מעניינים יותר. יש המבטיחים עזרה מכל הלב... ואז שוכחים מכל העניין. ויש – והם מיעוט קטן מאוד – שלא ינקפו אצבע למען הזולת אך מכיוון שחוסר מעורבות זה נוגד את מצפונם, הם יצדיקו אותו באידאולוגיה זו או אחרת, כמו: "אין לעזור לאדם שאינו עוזר לעצמו".

מלת מפתח נוספת המתארת את הקשתים היא הכמיהה "לגלות" ולהכין את החיים. הקשת תמיד מנסה להרחיב אופקים, אם באמצעות לימודים או קריאה, אם ע"י נסיעות או מפגשים חברתיים מעניינים ואם בכל דרך חווייתית אפשרית. את מכלול חוויותיו הוא מצרף לאידאולוגיה אחת, להשקפת חיים מסכמת. מכאן שלכל קשת השקפה פוליטית, תרבותית, דתית או חברתית מגובשת, ובהשקפה זו הוא בדרך כלל דבק בקנאות פנאטית. אם השקפתו התגבשה על בסיס מכלול עשיר של חוויות וריבוי תופעות – הוא יהיה טיפוס סובלני המוכן לשמוע ולכבד דעות שונות משלו. אך אם השקפתו תתבסס על מציאות חד־צדדית ומוגבלת – הוא ייעשה צר אופקים, מקובע ברעיונותיו ופנאטי.

רוב הקשתים הם בעלי קסם אישי שופע־לב. מיעוטם שתקנים, רובם דברנים גדולים. ההומור הטבעי שלהם, החוש שלהם לדראמה והידע הנאגר בזכרונם הופך אותם לאנשי שיחה נעימים ומרתקים.

הקשת המצוי אוהב רומנטיקה אך חש שלא בנוח במצבים טעוני פאתוס ורגשיות "כבדים". הוא אוהב חופש – ונוטה "לבעוט" כשמנסים להגביל אותו. הוא מטפח תוכניות נשגבות – אך מתקשה לטפל בפרטים המשעממים ההכרחיים למימוש התוכנית. הוא מתלהב מכל פרוייקט חדש – אך כשהוא מאבד עניין, עלול לנטוש אותו לטובת פרוייקט אחר, קוסם יותר. אי לכך יש לו נטייה להתפרש על מספר תחומים – ולמרות זאת הוא מתמודד עם המציאות בהצלחה ניכרת.

אמרנו בתחילת הדברים שהקשת מיוצג ע"י דמות שחצייה אדם (מעוף והרפתקנות) – וחצייה סוס (אחריות ומעשיות). אם מתערער האיזון בין שני ה"חצאים" והחלק "האנושי" מתפתח על חשבון החלק "הסוסי" – מתקבל טיפוס בעל צורך כ"כ קיצוני בחופש ובריגושים, עד שהוא נהפך להרפתקן חסר אחריות ובעל מוסריות לקוייה, החי את הרגע ומאמין שמהר יסתדר מעצמו.

כאשר מתהפכות היוצרות – זוכה נושא האחריות, המוסר והדאגנות לתשומת־לב יתרה. האדם חדל לסמוך על האינטואיציה (והאמורה להיות הצד החזק ביותר שלו) ובמקומה הוא מפתח מערכת נוקשה של חוקים מלאכותיים, מוסריים או התנהגותיים, אותם הוא כופה על עצמו ועל סביבתו.

אך הקשת השומר על איזון בין שני חלקי אישיותו – הוא הטיפוס המצליח, המוצלח והמזל, תביכם של אלוהים ואדם.

רות אלי

תחזית לשבוע שבין 20־26 בנובמבר

קשת
(23 בנובמבר עד 21 בדצמבר)
[illegible] השבוע, לאחר שתצליחו להתגבר על העכבות שלכם. אל תמעיטו [illegible] בתחום הרומנטיקה מצפים לכם [illegible] רגעים נעימים. שעות הערב [illegible] לחשיבה מעמיקה. ילדים יסבו לכם [illegible]

גדי
(22 בדצמבר עד 19 בינואר)
[illegible] מאותגים, והאהבה מסחררת את [illegible]. תוכלו ליהנות עכשיו מהרבה [illegible]. זה גם זמן טוב ללימודים [illegible]. הכוחות המנהיגות שלכם בולטים השבוע, ותוכלו לפתור בעיות שהטרידו אתכם מזה זמן.

דלי
(20 בינואר עד 18 בפברואר)
[illegible] מקבל השבוע משמעות חדשה [illegible] אלה צפויה הצעה לבילוי [illegible] – אסור להחמיץ. בתחום [illegible] מאבקי כוחות; תיתכן הצ[illegible] חדש או לחוג מעניין.

דגים
(19 בפברואר עד 20 במארס)
שילוב עסקים עם בילויים יביא לכם ביטים אלה תועלת מרובה. אחדים מכם מגלים התלהבות לגבי פרוייקט כלשהו בתחום האקדמיה. בנושא משפטי תוכלו עכשיו לקבל עצה טובה. יש לכם תוכניות חדשות בתחום הכספי.

טלה
(21 במארס עד 19 באפריל)
השבוע תתמודדו עם בעיית מסויימת וסוף־סוף תצליחו לפתור אותה בצורה תקונה ביותר. התפתחויות חיוביות ישפיעו באופן כללי על התמונה הפיננסית. זה זמן טוב לנסיעות, וכדאי לשים דגש גם על לימודים.

שור
(20 באפריל עד 20 במאי)
הסיסמה שלכם השבוע צריכה להיות "אל יאוש", נסו ונסו שוב – עד שתצליחו. נראה שדלת אחת נסגרה בפניכם, אך תפתח דלת אחרת. ביקשי שותפות צפויה שיחות נפש. עכשיו תוכלו לקבל קונץ כספי.

תאומים
(21 במאי עד 20 ביוני)
אין כמו מסיבה כדי להשרות עליכם מצב־רות רומנטי בחברת קשר מוכר וחביב. בתחום העבודה, הגישה שלכם מאופיינות בחשיבה מעמיקה. זה זמן חשוב לעניני שותפויות – אחדים עשויים להחליט על נישואין.

סרטן
(21 ביוני עד 22 ביולי)
השבוע כדאי בהחלט לערב עסקים עם בילויים. עכשיו מתחילות להיפתח הזדמנויות חדשות להתקדמות בחיים. תחביב או עיסוק יצירתי תובע הרבה מזמנכם, אך בשבוע הקרוב תקדישו תשומת לב מיוחדת לקריירה.

אריה
(23 ביולי עד 22 באוגוסט)
אחדים ימצאו השבוע אושר חדש עם אהבה ישנה. זה זמן אידאלי לעריכת תוכניות לקראת טיול מהנה בשיתוף עם בן משפחה. הימנעו מהערות עוקצניות ומוגעות. בימים אלה תקבלו החלטה חשובה הנוגעת לילדים.

בתולה
(23 באוגוסט עד 22 בספטמבר)
זה הזמן לבדוק עניני השקעות ונדל"ן. השבוע אתם עשויים לקבל ממישהו עזרה בפתרון בעיית ביתית מטרידה. יש לכם רעיונות מסולחים בימים אלה, ותוכלו להיות צעד אחד קדימה על פני חברים לעבודה.

מאזניים
(23 בספטמבר עד 22 באוקטובר)
בני משפחה שהשתכנו באחרונה ימצאו השבוע את הדרך לפיוס. בתחום הרומנטיקה, יתכן שאתם מתעלמים דווקא מן הבחירה ההגיונית. בתחום הכספים – המצב בעייתי. בימים אלה אתם מיטיבים ליצור קשר עם הסביבה.

עקרב
(23 באוקטובר עד 21 בנובמבר)
אתם מצליחים עכשיו לגבור על המתחרים שלכם. זה זמן טוב להשקעות פיננסיות ושמרניות. מגעים חברתיים יפתחו לפניכם הזדמנויות חדשות להתקדם בעסקים. למרות שיפור המצב הכספי, עדיין כדאי להימנע מבזבוזים.

מעריב

השבוע לפני 35 שנה

בעמוד זה מבחר מהידיעות והמודעות שפורסמו ב"מעריב" בשבוע שבין 13.11.52 – 20.11.52.
הנוסח המקורי נשמר.
ליקט: גבריאל שטרסמן.

איינשטיין יסכים להיות נשיא

פרופ' איינשטיין יסכים להיות נשיא מדינת ישראל, באם המועמדות תוצע לו באורח רשמי – זה הרושם המתקבל מדבריו, המתפרסמים ב"ניו יורק טיימס".

החשוב שבעתוני אמריקה, ועתונים רבים אחרים, פרסמו בהדגשה את הצעת ד"ר עוריאל קרליבך, עורך "מעריב", לעשות את נשיאות מדינת ישראל שבין כה וכה אין לה משמעות וסמכות פוליטית, לסמל המלכות ה ר ו ח בישראל, ולהעניק אותו לגאון הדור היהודי.

מערכת "ניו יורק טיימס" פנתה על יסוד כך לפרופ' איינשטיין ושאלתו לתגובתו. הוא אמר, כי כל עוד אין מוסד רשמי מציע את המועמדות, אין הוא רוצה להגיב.

פרופ' אינשטין בשיחה עם בן גוריון, בזמן ביקור ראש הממשלה אצל הפרופיסור באוניברסיטת פרינסטון.

פוצצה פצצת המימן

פצצת המימן הראשונה בעולם פוצצה על-ידי האמריקנים.

הועדה לאנרגיה אטומית האמריקאית גילתה בהודעתה, כי הפיצוץ בוצע באזור הניסויים האטומיים באיי אניווטוק הנידח באוקינוס השקט. החוקרים מרוצים מהתוצאות.

אף כי הדבר אינו אמור במפורש בהודעת הועדה, ברור מתוכה, כי הפיצוץ בוצע ולפי ניסוח ההודעה אף יתכן כי פוצצו פצצות מימן אחדות.

"סיכויי השלום ישראל – ערב גדולים משהיו"

דיפלומטים אמריקאיים, בריטים וצרפתים בישראל, ובארצות ערב סבורים, כי שלום בין ישראל וערבים קרוב יותר משהיה ביום מן הימים למן הקמת מדינת ישראל – כותב סופר "ניו יורק טיימס" בישראל.

הסופר מוסיף כי דיפלומטים אלה מאמינים שהלשון החריפה, ששני הצדדים מדברים בה באו"ם ותעמולת התכר הערבי נגד השילומים, הם אך "כסות עיניים" כדי לחפות על הנעשה באמת.

לדברי הכתב פועלים נציגי שלוש מעצמות המערב, למרות האינטרסים המנוגדים של ארצותיהם במזרח התיכון, במשותף במסגרת הברית האטלאנטית לשם ייצוב המזרח התיכון ויצירת אפשרות לכינון ארגון הגנה אזורי.

התיקונים שמבצע גנרל נגיב במצרים, וכן העובדה שבמקום ללכות איבה לישראל הוא מטפל בבעיות פנימיות, יחד עם סידרה של ז'סטות מצד ישראל – כל אלה עשויים לדעת הדיפלומטים להביא להצלחה והשכנת שלום אולי במשך השנה הבאה, אם לא במשך החדשים הבאים.

ירידה ניכרת בריבוי הטבעי

על ירידה בריבוי הטבעי של הישוב היהודי בישראל מסר הגליון האחרון של "ידיעות סטאטיסטיות".

הריבוי הטבעי ל-1000 תושבים היה בין החדשים ינואר – ספטמבר השנה 24,74 לעומת 26,11 בתקופה המקבילה אשתקד.

אותו זמן גדל והלך הריבוי הטבעי באוכלוסיה הלא-יהודית והגיע באותה תקופה השנה ל-33,23 לאלף.

ספינה לבנונית נעצרה ביפו

ספינה לבנונית, שהיתה בדרכה ממצרים ללבנון, נעצרת אתמול ע"י משטרת החופים והגבולות במים הטריטוריאליים של ישראל מול נמל יפו.

אנשי המשטרה עלו על הספינה, אשר הצוות שלה מונה 5 אנשים והכניסוה לנמל יפו ללא כל התנגדות.

הופסק החשמל בחלק מירושלים

עקב קלקול באחת המכונות הגדולות של חברת החשמל הירושלמית לא יהיה חשמל בעיר בכמה אזורים במשך כל היום. החברת מקווה שעד שעות הערב יצליחו לתקן את המכונה.

אתמול אחה"צ נפסקה לפתע אספקת החשמל בכל העיר. הוברר כי אחת המכונות נתקלקלה, ומאז ועד הבוקר עמלים בתיקונה. אמש הצליחו לתקן חלק מסויים במכונה אך הבוקר שוב אירעה תקלה ומשמרת שניה של פועלים הוכנסה לפעולות התיקון בתחנת הכוח שבמושבה הגרמנית.

ראשי סין העממית רוצים בקשרי מסחר עם ישראל

"מעינאים סינים הביעו את רצונם להקים קשרי מסחר עם ישראל. סין מוכנה לקנות סחורות ישראליות" – אמר מר יעקב מאיוס מעקבי נפים, שחזר זה עתה מסקינג, בירת סין, שם נפגש עם אישים רמי מעלה.

מר מאיוס הוצג כנציג ישראל בפני נשיא סין העממית, מאו טסה טונג. כן נתקבל ע"י ראש עירית פקינג, שגילה התעניינות מיוחדת במצב בישראל. בפגישות עם הציר העיראקי בועידה, עם 2 צירים מסוריה ומלבנון ועם צירים מאלג'יר הדגישו הצירים את רצונם לכונן שלום עם ישראל.

שוחררו 20 נקודות הנעלה

20 נקודות הנעלה חדשות שוחררו היום לפי צו משרד המסחר והתעשיה. הנקודות החדשות הן: ה-9, ה-11, ה-26, ה-29.

יחד עם 20 נקודות אלו שוחררו 107 נקודות הנעלה – 33 נקודות מהפנקס הישן ו-74 נקודות מפנקס התלושים החדש.

בשר – רק לחולים

השבוע לא תהיה חלוקת בשר לצרכנים, אלא לחולים בלבד.

החלוקה הבאה לכל הצרכנים תהיה בשבוע הבא. זו תהיה החלוקה השניה בחודש נובמבר וכנראה גם האחרונה בחודש זה.

לא יהיה קיצוץ ב"קול ישראל"

לא יהיה כל שינוי או קיצוץ בשידורי "קול ישראל" – אמר הבוקר הדובר הרשמי של "קול ישראל" לסופרנו.

בתכנית אי ימשכו השידורים של 18 שעות ובתכנית ב' של 3 שעות ללא כל שינוי.

רצו להשקיע הון במפעל נשק

בין ההצעות הרבות להשקעת הון בארץ, שהובאו בפני המחלקה הכלכלית של הסוכנות היהודית, היתה גם הצעה להקים מפעל ל נ ש ק. ... – מגלה הדו"ח של המחלקה הכלכלית לקראת מושב הועה"פ הקרוב.

דורשים תוספת יוקר כל חודש

ההסתדרות תוה ... מחודש, לפי תביעת ... עית תוספת יוקר ... תיקרות בחודשה.

מפ"ם הורשה ... תיקבע אחת לחודש ... ב-3 חדשים, כדי ... לא יפגר אחרי ...

אופנה: תמי פרנקל מציגה את מראה הקולנ׳ ל־1988

״היום אני פחות שמח ופחות שובב״ — אומר דורי בן־זאב בראיון לנוני סביר

מחשבים: מעינה שוהר מספרת על קשיי ההתמודדות של נערים ונשים

נשים: חנה טננבוים מספרת על אלמנות־מלחמה דרוזיות

שרשים: איסר שמי־יהודה מספר על צאצאי האנוסים השומרים על נחלת היהדות

אנוסים בפורטוגל

ועוד: יופי: קולאגן — פטנט חדש למחיקת קמטים • כריתת־שד: עורכת־דין מנהריה חושפת בספר את חוויותיה • ראיון: פרופ׳ רות גביזון מספרת על החלטתה ללדת ילד ללא נשואין • בישול: רות סירקיס מציעה מתכונים לאוכל בריא • אופנת חורף: משבצות • עיצוב־בית: הקו הגיאומטרי • מין: פרק מספר חדש של ד״ר רות וסטהיימר • קוסמטיקה: מסכות לפנים ולגוף

אני קוראת

״את״ — הירחון לאשה ולמשפחה (כולל ״אתה״ ו״צ׳ופר״)

